T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUNANİSTAN'DA DİL SORUNU'NUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE BİRİNCİ EVREDE YAŞANAN TARTIŞMALAR

BURCU CAYMAZ BİLGİN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. İBRAHİM KELAĞA AHMET

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BALKAN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burcu CAYMAZ BİLGİN tarafından hazırlanan "Yunanistan'da Dil Sorununun Tarihsel Gelişimi ve Birinci Elden Yazılan Tartışmalar" Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 17.06.2019 Pazartesi günü saat 11³⁰ 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul Edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof.Dr.Levent KAYAPINAR	Kabul Edilmesine	
Doç.Dr.İbrahim KELAGA AHMET (Danışman)	Kabul Edilmesine	
Dr.Öğr.Üyesi Ferhan KIRLIDÖKME HOLLAOĞLU	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10269882
Yazar Adı / Soyadı	BURCU CAYMAZ BİLGİN
T.C.Kimlik No	28345406844
Telefon	5337656269
E-Posta	burcucaymaz@yahoo.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Yunanistan'da Dil Sorunu'nun Tarihsel Gelişimi ve Birinci Evrede Yaşanan Tartışmalar
Tezin Tercümesi	The Historical Development of The Language Question in Greece and The Discussions in the First Phase
Konu	Dilbilim = Linguistics ; Dilbilim = Linguistics
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	145
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. İBRAHİM KELAĞA AHMET
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	İki değişkelilik, İki biçimlilik, Dil Sorunu, Attikizm, Katharevusa, Dimotiki, İosipos Misiodakas, Evgenios Vulgaris

16.07.2019

İmza:.....

Tezin Adı: Yunanistan'da Dil Sorunu'nun Tarihsel Gelişimi ve Birinci Evrede Yaşanan Tartışmalar

Hazırlayan: Burcu CAYMAZ BİLGİN

ÖZET

Yunanistan'ı ve Yunanlıların yayılmış oldukları coğrafyayı en çok etkileyen problemlerden biri, Antik Çağ'dan günümüze kadar uzanan süreçte gelişmiş ve toplumun her alanında büyük etkisini göstermiş *iki değişkelilik* ya da *iki biçimlilik* olarak adlandırılan Dil Sorunu'dur. Bu sorun ilk kez MÖ 1. yüzyılda "Attikizm" akımı ile kendini göstermiştir. Bu akımın sembolü haline gelmiş Attik lehçesi ise Büyük İskender'in fetihleri ile Yunan coğrafyasından sonra Anadolu, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da ortak bir dil halini almıştır. Zamanla tüm bu coğrafyalarda halkın konuştuğu ve yazdığı dil arasında büyük farklılıklar oluşmaya başlamıştır.

Dil Sorunu, Avrupa'daki Aydınlanma hareketleri sonucunda ortaya çıkan özgürlükçü halk hareketlerinin etkisiyle dikkat çekmeye başlamıştır. 18. yüzyılın ilk yarısından itibaren yayımlanan bazı eserlerde resmi olarak tanımlanmıştır. Bu sorunun ilk resmi evresini Evgenios Vulgaris ve onun öğrencisi İosipos Misiodakas arasında geçen tartışmalar oluşturur.

Yunanistan'ın 1830'da bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkışının ardından bu sorun, eğitimi ve ticari ilişkileri etkilediği kadar siyaseti ve edebiyatı da etkilemeye devam etmiştir. Resmi dili (Katharevusa) anlamayan halk kesimi ise eğitimde büyük sorunlar yaşamıştır. Bağımsızlık döneminden sonra özellikle bu soruna yönelik çalışmalar yapılmıştır. Başa geçen iktidarlar sistemi sürekli değiştirerek bazen Katharevusaya, bazen de Dimotikiye değer vermişlerdir. Diğer taraftan halk dilini eski ağdalı yazı dilinden ayırmak, halkın entelektüel

gelişimini sağlamak için çalışmalar yapan aydınlar ile eski dilin korunması ve kullanılması için uğraşan muhafazakâr kesim arasında büyük çatışmalar yaşanmış, nitekim bu çatışmalar iki değişkelilik sorununu gündelik yaşama önemli ölçüde yansıtmıştır.

Anahtar Kelimeler: İki değişkelilik, İki biçimlilik, Dil Sorunu, Attikizm, Katharevusa, Dimotiki, İosipos Misiodakas, Evgenios Vulgaris.

Name of Thesis: The Historical Development of The Language Question in Greece and The Discussions in the First Phase

Prepared by: Burcu CAYMAZ BİLGİN

ABSTRACT

One of the problems that most affected Greece and the Greeks' geography was the Language Question, also known as diglossia, which developed in the process from Antiquity to the present and showed great influence in all areas of society. This issue has first shown itself with "Atticism" movement in the 1st century BC. Attic dialect, which turned into the symbol of this movement, became a common language in the Greek main geography, Anatolia, Middle East and North Africa after the conquests of Alexander the Great. In time, serious differences between the written and spoken language of the public began to emerge in all these geographies.

The Language Question has begun to draw attention with the influence of the libertarian social movements that emerged as a result of Renaissance and Reform movements in Europe. It has been officially defined in some of the publications since the first half of the 18th century. The first phase of the formal discussion of this issue is the controversy between Evgenios Voulgaris and his student Iosipos Moisiodakas.

Following the emergence of Greece as an independent state in 1830, the problem of diglossia continued to affect its politics and literature as much as education and trade relations. The public, who did not understand the official language (Katharevousa), had serious problems in education. After the independence period, the studies concerning this problem were carried out. The ruling governments have changed the system constantly and they sometimes

value Katharevousa, and some other times they value Dimotiki. Thus, the Language Question has now become a political material. On the other hand, there have been serious conflicts between intellectuals who try to separate public language from the old ornate style written language in order to ensure the intellectual development of the people and conservatives of the old language; as a matter of fact these conflicts have reflected the problem of diglossia upon literature and everyday life.

Keywords: Diglossia, The Language Question, Atticism, Katharevousa, Dimothiki, İosipos Moisiodakas, Evgenios Voulgaris.

ÖNSÖZ

"Yunanistan'da Dil Sorunu'nun Tarihsel Gelişimi ve Birinci Evrede Yaşanan Tartışmalar" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Yunan anakarasında ve Yunanca konuşan toplulukların bulunduğu coğrafyalarda MÖ 4. yüzyılda ortaya çıkmış ve günümüze değin gelişmiş iki değişkelilik/ iki biçimlilik sorunu iki safhada değerlendirilmektedir. Tezin birinci bölümünde asırlar boyu Yunan anakarasında ve Yunanca konuşan halkların bulunduğu coğrafyalarda iki değişkelilik sorununun nasıl ortaya çıktığı, Yunancanın gelişim evreleri, konuşma dili ile yazı dili arasındaki farklılıkların bu coğrafyaları sosyokültürel anlamda nasıl sarsıntıya uğrattığı anlatılmaktadır. İkinci, üçüncü ve dördüncü bölümlerde bu sorunun ne zaman resmi olarak ele alındığı, dönemin iki önemli aydını Evgenios Vulgaris ve İosipos Misiodakas arasında çıkan tartışmalar ele alınmaktadır. Dil Sorunu'nun ilk kez masaya yatırıldığı 18. yüzyılın ikinci yarısında başlayan bu tartışmalar çerçevesinde sorun genel olarak izah edilmeye çalışılmaktadır.

Tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, ilgisini ve emeğini benden esirgemeyen çok değerli hocam Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET'e, tezimin düzenlenmesinde canla başla çalışan arkadaşım Dr. Yasemin GÜRSOY'a ve desteklerini benden esirgemeyen Öğr. Gör. Ümmügülsüm DOHMAN ile Arş. Gör. Atilla BİRBİR'e, kaynak araştırmalarım için bana çok yardımcı olan sevgili babam Tayfun CAYMAZ'a ve eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan canım aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **III**
ÖNSÖZ ..... **V**
İÇİNDEKİLER ..... **VI**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
YUNANİSTAN'DA DİL SORUNU'NUN BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE DEK GELİŞİM EVRELERİ

1.1. Klasik Yunanca Öncesi Dönem (MÖ 4000 – MÖ 1400) **9**
1.2. Klasik Yunanca Dönemi (MÖ 1400-MÖ 323) **12**
1.3. Helenistik Dönem Yunancası (MÖ 323 - MS 395) **16**
1.3.1. İskenderiye ve Bergama Okulları 19
1.4. Ortaçağ / Bizans Yunancası Dönemi (395 –1453) **20**
1.5. Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'nde Yunanca (1453-1821) **24**
1.5.1 Osmanlı Döneminde Rum Okulları 25
1.6. Yunan İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı Sonrası Yunanca (1821 - Günümüz) **29**
1.6.1. Edebiyat Ekolleri ve İşlevleri 36
1.6.1.1. Eski Atina Ekolü (1830-1880) 36
1.6.1.2. Yedi Adalar Ekolü (1818-1911) 37
1.6.1.3. Yeni Atina Ekolü (1880-1922) 38
1.6.2. Evangelika ve Orestiaka Olayları 39

İKİNCİ BÖLÜM
DİL TARTIŞMALARINDA TUTUCU ANLAYIŞI TEMSİL EDEN AYDINLANMACI EVGENİOS VULGARİS

2.1. Evgenios Vulgaris (1716-1806) **47**
2.1.1. Yaşamı 47

2.1.1.1. Eğitim Yılları 48
2.1.1.2. Öğretmenlik Yılları 50
2.1.1.3. İstanbul Yılları: Patrikhane Akademisi ve Patrikhane ile İlişkiler 54
2.1.1.4. Vulgaris'in Voltaire ile Etkileşimi 56
2.1.1.5. Rusya Yılları: Çariçe II. Ekaterina ile İlişkileri 56
2.1.1.6. Ölümü 59

2.2. Aydınlanma Dönemi ve Vulgaris 60
2.2.1. Vulgaris ve Dil 61
2.2.2. Mantık (Λογική) Üzerine Eleştiriler 63
2.2.3. Vulgaris'in Felsefeye Bakış Açısı 64
2.2.4. Vulgaris'e Karşı Tepkiler: Misiodakas ve Psalidas İle Tartışması 65

2.3. Vulgaris'in Eğitim Verdiği Okullar 67
2.3.1. Marutsea Koleji (1742-1746) – (1749-1752) 67
2.3.2. Kozani (Stoa) Koleji (1746 - 1749) 69
2.3.3. Athoniada (Aynaroz) Akademisi (1753-1759) 69
2.3.3.1. Akademi Programı 70
2.3.3.2 Athoniada Akademisi'ndeki Çarpışmalar 71
2.3.4. Patrikhane Akademisi (1760-1761) 71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DİL TARTIŞMALARINDA HALK DİLİNİ SAVUNAN AYDINLANMACI İOSİPOS MİSİODAKAS

3.1. İosipos Misiodakas (1730-1800) 73
3.1.1. Yaşamı 74
3.1.1.1. Kökeni Hakkında Bilgiler 74
3.1.1.2. Eğitim Yılları 75
3.1.1.2.1. Athoniada Akademisi ve Batı Felsefesi ile Tanışması 76
3.1.1.2.2. Padova Üniversitesi ve Eğitimdeki Yükselişi 77
3.1.1.2.3. Yaş (İasio) Akademisi (1767-1776) 78
3.1.1.3. Bükreş'ten Ayrıldıktan Sonraki Dönem 81
3.1.1.4. Ölümü 82

3.2. Misiodakas ve Felsefe 82

3.3. Misiodakas ve Dil 83

3.4. Misiodakas'ın Eserleri 84

3.4.1. Savunma (Απολογία) - Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας) - Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία Περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία) 84

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVGENİOS VULGARİS VE İOSİPOS MİSİODAKAS ARASINDA DİL ODAKLI ÇEKİŞMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Dil Sorununun Üç Temel Evresi..... 89

4.2. Dil Sorunu'nun Birinci Evresi Öncesi Dil Konusunda Atılan Adımlar 90

4.3. Dil Sorunu'nun Birinci Evresinin Değerlendirilmesi..... 94

4.4. Vulgaris ve Misiodakas Arasındaki Söz Düellosu 97

SONUÇ 103

KAYNAKÇA..... 109

EKLER 120

GİRİŞ

Yunanlıları asırlarca meşgul etmiş bir konu olan Dil Sorunu (Γλωσσικό Ζήτημα), 1976 yılında Yunan Devleti'nin Dimotikiyi resmi dil olarak kabul etmesinin ardından resmi olarak son bulmuştur. Büyük İskender'in Mezopotamya, Asya, Mısır gibi uzak coğrafyalara uzanarak Helen kültürünü buralara yayma isteği sonucunda, Yunanca bu coğrafyaların dilleri ve kültürleri ile kaynaşarak morfolojik ve fonetik birçok değişikliğe maruz kalmıştır. Bunun sonucu olarak konuşma ve yazı dilinde ciddi farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar MÖ 1. yüzyılda **Attikizm** akımının yükselişi ile[1] ilk kez ifade fırsatı bulmuştur. Dönemin birçok aydını Attika Bölgesi'nde kullanılan Attik lehçesinin Yunan dilinin asıl görüntüsünü oluşturduğuna ve bu dile geri dönüş yapmanın bu sorunu çözeceğine inanmaktaydı. Bu gruba Attikistler adı verilmiştir. Onlar, Aristoteles, Platon, Thukidides gibi filozofların eserlerini Attik lehçesinde yazdığını, bu dilin yüksek manaları açıklamaya elverişli yegâne dil olduğunu düşünmekte ve halk dilini "farklılaşmış", "yozlaşmış" hatta "bayağı" olarak değerlendirmekteydiler. Bu sebeple Attikistler, MÖ 4. yüzyıldan itibaren bir **lingua franca**'ya (geçer dil) dönüşen Yunancanın söz ve yazım zorlukları nedeniyle onu standart bir yapıya ulaştırmak istemişlerdir.

Büyük İskender'in fetihlerinden sonra Asya, Kuzey Afrika gibi coğrafyalara yayılan Attik lehçesi, kültürel etkileşimlerden sonra büyük ölçüde başkalaşmıştır. Yunanca yeni görüntüsü ile MÖ 4. yüzyıl ile MS 6. yüzyıl arasında hüküm sürecek olan Helenistik dilin (Ελληνιστική Κοινή) ortaya çıkmasına vesile olurken, bu yeni dilin vereceği mücadele ise Yeni Yunan Devleti kurulana kadar sürecektir. İncil'in yazıldığı dil olması nedeniyle başlarda büyük itibar gören Helenistik dil, eski dil savunucularının yoğun baskısı nedeniyle yüzyıllar boyunca geri planda kalmıştır. Böylece resmi hayatta Attik

[1] Kiriakos Tsantsanoglu, "Αττικισμός και Αντιαττικισμός ", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (M.I.E.T.), Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.114.

lehçesi kullanılırken, gündelik hayatta ise Helenistik dil kullanılmıştır.

İki değişkelilik[2] sorunu Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldıktan sonra Doğu Roma olarak adlandırılan Bizans İmparatorluğu'nda da varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Bu dönemde, resmi dil yine Attik lehçesi iken, konuşma dili Helenistik dildir. Bizans Dönemi'nde konuşma diline Latince, Venedikçe (Veneto), Slavca, Türkçe, Arapça kelimeler dâhil olmaya başlamıştır. Böylece sürekli gelişen ve değişen halk dili ile tamamen bir özenti geleneğini sürdürmeye çalışan Attik lehçesi arasındaki uçurum iyice büyümüştür. 10. yüzyıldan sonra halk dili yavaş yavaş kendini bazı edebi eserlerde, halk türkülerinde göstermeye başlamıştır. Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'nde Attik lehçesinin bir uzantısı sayılan Katharevusa resmi dildi. Dönemin ünlü aydınlarından **Theofilos Koridaleas** (1570-1645), **Aleksandros Mavrokordatos** (1791-1865), **Evgenios Vulgaris** (1716-1806) teolojik felsefe ile bu dili birbirinden ayıramayan önderler haline gelmişlerdir. Diğer yandan Batı Aydınlanması'ndan oldukça etkilenmiş Yunan diasporası başta Venedik, Bükreş, Paris, Trieste gibi şehirlerde Aydınlanma kültürünü devam ettirecek Yunan Okulları kurmuştur. Bu okullar, Skolâstik Aristo felsefesinin, teolojinin ve Attik lehçesinin kalıplaşmış bilgilerinden ziyade deneysel felsefe, fizik, matematik, coğrafya gibi pozitif bilimleri ön plana çıkarmaya çalışmıştır.

Yunanlıların önündeki en büyük karanlığın eğitimsizlik olduğuna inanan Korfulu **Nikolaos Sofianos** (1500-1552) halk dilinin ilk gramer kitabını 1550 yılında yayımlamıştır. Bu, dönemi için çok büyük bir adımdır ancak Sofianos'un çabaları eski taraftarları nedeniyle herhangi bir karşılık bulamamıştır. Halk dilinin eğitimdeki önemi üzerine sırasıyla **Methodios Anthrakitis** (1660-1749), **Antonios Katiforos** (1696-1763), **Vikendios**

[2] Tek bir dilde iki biçimlilik anlamına gelen iki değişkelilik terimi, aynı dili kullanırken birbirinden farklılıklar gösteren iki değişke ya da biçime vurgu yapar. İki değişkeden biri üst değişkedir ve bu değişke bireyin sosyal durumunun yüksekliğini göstermektedir. Alt değişke ise bireyin etnik kökenini ya da sosyal durumunun düşüklüğünü göstermektedir (Gülşat Bican, "İki dilliliğin tanımlanması: Kuramsal Tartışmalar ve Güncel Yaklaşımlar", *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2017, s.357).

Damodos (1700-1752) önemli girişimlerde bulunmuşlardır. Fakat eski dil yanlılarınca "bayağı, yozlaşmış dil savunucusu" olmakla ya da "din dışı" davranmakla suçlanmıştır.

Dil Sorunu Yunanca konuşulan coğrafyalarda Attikizm akımı ile ilk defa ifade bulmasına rağmen, resmi olarak tanımlanması ve tartışılması aslında 18. yüzyılın ikinci yarısıdır. Önceleri Attik lehçesi ve Helenistik dil (halk dili) arasında yaşanan savaşlar artık "basit üslup" olan alt değişke ve "yüksek manaları ifade eden dil" olan üst değişke arasında yaşanmaya başlamıştır. Bu yüzyılda Batı'daki Aydınlanma hareketinin etkisiyle pozitif bilimlere karşı ilgi artarken, fizik, coğrafya, matematik üzerine yazılmış eserlerin çevirileri yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde, aydınlar arasındaki en büyük sorun ilgili eserlerin dilinin hangi üslup ile yazılacağıydı. 19. yüzyılda ise bu iki üslup, eski dili temsilen Katharevusa (arı dil), halk dilini temsilen Dimotiki olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

18. yüzyılın Skolâstik Aristo felsefesine ve eski dile bağlı aydınlarından biri olan Evgenios Vulgaris ve onun ampirik (deneysel) felsefe ve halk diline bağlı öğrencisi **İosipos Misiodakas** (1725-1800) arasındaki tartışmalar Dil Sorunu'nun resmi olarak tanımlandığı birinci evresini oluşturmaktadır. Vulgaris'in önce Yanya'daki Marutsea Koleji'nde daha sonra da Athos'daki Athoniada (Aynaroz) Akademisi'nde öğrencisi olan Misiodakas, öğretmeni Vulgaris'in dönemin ünlü bilim eserlerini Attik lehçesine çevirmesini ve çevirileri derste öğrencilerine yorumlatmasını çok eleştirmiştir. Misiodakas, eski dilin öğretiminin eğitime engel oluşturduğunu düşündüğü için dönemin bilimsel eserlerini günlük dile çevirmekteydi. Böyle değerli eserleri yüksek manaları açıklayan bir dille çevirmemesine öfkelenen Vulgaris, *"Yozlaşmış dille felsefe yapıyorlar!"* sözüyle diller savaşını da başlatmış olur.

Halk dili ve yazı dili arasındaki savaşın ikinci evresini dilde "Orta Yol"u savunan **Adamantios Korais** (1748-1833) ve Fenerliler arasında yetişen,

Attik lehçesi ilkelerine bağlı kalmaya çalışan **Panagiotis Kodrikas** (1762-1827) arasındaki tartışmalar, üçüncü evresini ise her ikisi de dilbilimci olan **Yannis Psiharis** (1854-1929) ve **Georgios Hatzidakis** (1848-1941) arasındaki tartışmalar oluşturmaktadır.

Yunan Devleti 1830'da resmi olarak bağımsızlığını kazandıktan sonra da Dil Sorunu, yeni devletin en önemli problemlerinden biri olmuştur. Başa geçen bazı hükümetler eski dil savunuculuğu yaparken bazı hükümetler ise halk dilinin gelişmesi ve öne çıkması için mühim adımlar atmıştır. Dil Sorunu siyasi bir malzeme halini alırken, toplum içinde de ciddi ayrılıklar ve savaşlar yaşanmasına engel olunamamıştır. Halk dili savunucuları *"ateist", "dinsiz", "anarşist"* gibi ithamlara maruz kalırken, halk dili savunuculuğu komünizm ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. 20. yüzyılın başında patlak veren Evangelika ve Orestiaka olayları Dil Sorunu'nun neden olduğu en kanlı iki olay olarak tarihe geçmiştir. 1976'da devletin Dimotikiyi resmi dil olarak kabul etmesine kadar gelgitlerle geçen bu süreç Yunanistan tarihinde ciddi yaralar açmıştır.

Bu tezde, Dil Sorunu'na geniş bir perspektiften bakılmakta ve konu dört ana çatı altında ele alınmaktadır. Tezin birinci bölümünde Dil Sorunu'nun ortaya çıkışından 1976'da Dimotikinin resmi dil olarak kabul edildiği süreye kadarki süreç ana hatlarıyla incelenmektedir. Bu bölümde bu konuyla ilgili birçok önemli eser, makale ve tez dikkatlice araştırılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde Dil Sorunu'nun resmi olarak ortaya çıktığı birinci evre incelenmektedir. Bu evrede, dil konusunda tutucu bir anlayış benimseyen Evgenios Vulgaris'in hayatı, eğitim verdiği okullar, eserleri, dil, felsefe, bilim konularına bakış açısı değerlendirilmiştir. Vulgaris hakkındaki bilgilerin netleştirilmesinde özellikle Vulgaris üzerine yazılmış doktora tezleri bu çalışmaya kaynaklık etmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, deneysel felsefeye gönülden bağlı İosipos

Misiodakas'ın bu safhadaki pozisyonu, hayatı, eğitim verdiği okullar, dil-felsefe konularına bakış açısı ele alınmaktadır. Misiodakas'ın *Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία Περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία), Savunma (Απολογία), Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας)* adlı eserleri de onun dil, felsefe, bilim, eğitim konularındaki fikrinin anlaşılmasında önemli katkılar sağlamıştır.

Tezin son bölümü olan dördüncü bölümde Vulgaris ve Misiodakas'ın Dil Sorunu üzerine yaptıkları atışmalar kısaca değerlendirilmiştir. Bu bölümde Vulgaris'in *Mantık (Λογική),* Misiodakas'ın ise *Coğrafya Teorisi* ve *Savunma* eserlerinin söz düellosuyla ilgili bölümleri incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YUNANİSTAN'DA DİL SORUNU'NUN BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE DEK GELİŞİM EVRELERİ

Yunanistan'da dil sorunu ya da iki değişkelilik sorunu, 18. yüzyılın ortalarında Yunan anakarasında milli kimliğin oluşması sürecinde belirgin bir görünüm kazanmıştır.[3] Bu sorun, yüzyıllar içinde hangi dilin ulusal kimliği temsil edecek dil olacağına karar vermek için ortaya çıkmış ve zamanla adeta bir savaşa dönüşmüştür. Bir tarafta halkın konuştuğu ve sürekli gelişmekte olan *halk dili (Δημοτική)*[4], diğer tarafta ise köklerini Antik dönemden alan yüzyıllar içinde birçok değişikliğe uğramış, ağdalı bir yazı dili bulunmaktadır. Bu nedenle bu "savaşın" kökleri Eski Yunan'a kadar taşınabilir.

Diller arasında yaşanan bu "savaşın" her evresinde iki taraf olmuştur. Birinci taraf, Eski Yunan'dan beri süregelen bir geleneği temsil etme amacı taşıyan eski dil taraftarlarından, Attik lehçesini[5] ve daha sonraki yüzyıllarda bu lehçeyi temel alan *Katharevusayı (Καθαρεύουσα)*[6] destekleyenlerden oluşmaktaydı. İkinci taraf ise, Helenistik Yunancanın devamını oluşturarak günümüze kadar uzanan Dimotikiyi (halk dili) temsil edenlerin oluşturduğu gruptu.

---

[3] Tatiani Kotrotsu-Londu: "Το Ελληνικὸ Γλωσσικό Ζήτημα", *Επιστημονικό Βήμα*, Atina, 2004, s.40-41; Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.23.

[4] Geoffrey Horrocks, *Ελληνικά: Ιστορία της Γλώσσας και των Ομιλητών της*, Εστία, Atina, 2014, s.593-596.

[5] Attik lehçesi Antik Yunan döneminde Atina şehir devletinin resmi lehçesiydi. Bu lehçe, Yunan şehir devletleri içinde Atina Devleti'nin MÖ 5. yüzyıldaki kültürel gelişimi nedeniyle önem kazanmıştır. Bu nedenle bundan sonraki dönemlerde bu lehçe ölçü alınarak yazılı eserler verilmeye çalışılmıştır (Henri Tonnet, *Ιστορία της Νεας Ελληνικής Γλώσσας*, Atina, 2009, s.35, 36; Dimitrios E.Tompaidis, *Επίτομη της Ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας*, Atina, 1982, s. 18.).

[6] Geoffrey Horrocks, *a.g.e.*, 2014, s.625-627.

Büyük İskender'in fetihlerinden ve Yunan medeniyetinin büyük bir coğrafyaya yayılmasından sonra birçok aydın ve yazar, antik dönem Yunan yazarların ve filozoflarının kullandığı Attik lehçesinin Yunancanın en önemli lehçesi olduğunu iddia ederek bu lehçede eserler verilmesi gerektiğini savundular.[7] Bu aydınlar, MÖ 1. yüzyılda artık bir isme ve şöhrete kavuşturmuş oldukları Attik lehçesine sıkı bir şekilde bağlanarak "Attikistler" [8] adını aldılar.

Attikistlerin başlattığı hareket neticesinde birkaç asır egemenliğini koruyan ve zamanla ulaştığı alanlarda morfolojik, fonetik değişimlere de uğrayan Helenistik Yunanca resmi dil olma özelliğini yitirmiştir. Eski antik dilin yeniden canlandırılması arzusu da antik yazarlara ve eserlere duyulan özlemin artması ile gizliden gizliye bir milli ülkü oluşturmaya başlamıştır.[9] Resmi dil, yerini Helenistik Yunancadan Attik lehçesine bırakmıştır. Dönemin ünlü yazarları, Eski Yunan'da yaşanan edebi gelişmeye dikkat çekerek eğer dili taklit ederlerse o dönemin şartlarına ve ihtişamına geri döneceklerini düşünmüşlerdir.[10]

Attik lehçesi, MÖ 4. yüzyılda Makedonya Krallığı'nın II. Filip döneminde resmi dil olarak kullanılmaktaydı.[11] Büyük İskender, fetihlerinden sonra Yunan anakarasını, Asya ülkeleri ile kaynaştırmıştır. Böylece Attik lehçesi, çeşitli dilleri konuşan kitlelere ulaştıktan sonra morfolojik, fonetik değişikliklere maruz kalarak geniş bir coğrafyada kullanılan ortak bir dile dönüşmüştür.[12]

---

[7]Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, Atina, 2000, s.113; Dimitrios E. Tompaidis, *a.g.e.*, s.51.

[8]Nikolaos Andriotis, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας: Τέσσερις Μελέτες*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Thessaloniki (Selanik), 2005, s.58.

[9] Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα…*,.s.18,19.

[10]Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα…*, s.19; Nikolaos Andriotis, *a.g.e.*, s.57.

[11]Dimitrios E.Tompaidis, *a.g.e.*, s.28; Nikolaos Andriotis, *a.g.e*, s.27.

[12] Geoffrey Horrocks, *a.g.e.*, s.109-174.

Dil probleminin nasıl ortaya çıktığını incelemek için öncelikle Yunan dilinin gelişim dönemlerini ana hatlarıyla gözden geçirmek gerekir. Yunanca genel olarak Klasik Yunanca öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem içinde ele alınmaktadır. Bunun nedeni arkeolog Michael Ventris'in, çalışma arkadaşı John Chadwick yardımı ile 1953 yılında Linear B (Çizgisel B) yazısını çözmüş olmasıdır. Bu yazının okunmasıyla dil tarihçileri Klasik Yunanca dönemini MÖ 1400'lü yıllardan itibaren başlatmıştır.[13] Böylece bu veriler öncesinde Dipilos'ta (Δίπυλος) bulunan ve MÖ 8. yüzyıla tarihlendirilen yazıtın en eski Yunanca örnek olmadığı da ortaya çıkarılmıştır.[14]

Yunancanın gelişim dönemleri genel hatlarıyla şu şekilde değerlendirilmektedir:[15]

Klasik Yunanca Dönemi (MÖ 1400-MÖ 323)
Helenistik Dil Dönemi (MÖ 323-MS 395)
Ortaçağ / Bizans Yunancası Dönemi (395 –1453)
Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi Yunancası (1453-1821)
Yunan İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı Sonrası Yunanca (1821- Günümüz)

Yukarıdaki tablodan farklı olarak Gerasimos Markandonatos, Georgios Babiniotis, Manolis Triandafillidis ve Georgios Hatzidakis gibi bazı önemli dilbilimciler ise Yunan dilinin gelişim dönemlerini aşağıdaki tabloda yer aldığı şekilde kabul etmektedirler.[16]

[13] Gerasimos Markandonatos, *Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής*,Atina, 2005, s.13-14
[14] Gerasimos Markandonatos, *a.g.e.,* s.13.
[15] Dimitrios E.Tombaidis, *a.g.e.,* s. 4.
[16] Gerasimos Markandonatos, *a.g.e.,* s.14.

Klasik Yunanca Öncesi Dönemler		1. --------- / MÖ 3000 2. MÖ 3000 - MÖ 1400
Klasik Yunanca ve Sonrası Dönemler	1.Klasik Dönem Yunancası	MÖ 1400- MÖ 323
	2.Helenistik Dönem Yunancası	MÖ 323 - MS 330
	3.Orta Çağ Dönemi Yunancası	MS 330 - 1453
	a) Erken Bizans Dönemi Yunancası	MS 330 - 600
	b) Orta Bizans Dönemi Yunancası	MS 600 - 1200
	c) Geç Bizans Dönemi Yunancası	MS 1200 - 1453
	4. Çağdaş Yunanca Dönemi	MS 1453 - Günümüz

1.1. Klasik Yunanca Öncesi Dönem (MÖ 4000 – MÖ 1400)

Yunan anakarasında Yunan öncesi topluluklar hakkında çok fazla bilgimiz yoktur. Genelde uygarlık merkezinin Girit olduğu tespit edilmektedir.[17] Bu ada, konumu gereği önemli bir ticaret merkezi olmakla birlikte Mezopotamya ile Anadolu uygarlıklarının kültürel, ticari bütün unsurlarının yüzyıllarca doğudan batıya aktarılmasında önemli bir üs görevi görmüştür.[18]

Homeros'un *Odysseia* adlı destanında çok defa bahsettiği erken dönem Girit uygarlığına ait veriler MÖ 4000'lere kadar dayanmaktadır.[19] Bu uygarlığa daha sonraları **Minos** adı verilmiştir.[20] Minos uygarlığının en parlak zamanları MÖ 2700 ve 1400'lü yıllar arasıdır.[21] Minos uygarlığında çok değişik diller kullanılmaktadır. Öncelikle yazının henüz çözümlenmemiş hiyerogliflerden oluşan görüntülerine Eski Saray Dönemi adı verilen MÖ 1800 ve 1700'lü yıllarda rastlanmaktadır.[22]

[17] Arif Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK, 1999, s.9-10.
[18] Dimitrios E.Tompaidis, *a.g.e.*, s. 14; Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.7.
[19] Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.10.
[20] Oliver Dickinson, *The Aegean Bronze Age*, Cambridge,1995, s.194.
[21] Dimitrios E.Tompaidis, *a.g.e*, s. 14; Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.27.
[22] Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.12, 13.

MÖ 2. binyılın başlarında Yunan anakarasına yeni toplulukların geldiği arkeolojik verilerden bilinmektedir.[23] Bir kısım araştırmacı, bu toplulukları "Yunanlı" olarak tanımlamaktadır. Bu görüşün başta gelen dayanağı, Çizgisel B (Linear B) yazısıdır.[24] Ancak bu yazı Yunan anakarasında değil, Girit'te ortaya çıkmıştır. Yunanistan'a yeni halkların geldiği dönemlerde Girit, "Saraylar Çağı" olarak bilinen parlak bir kültür aşamasına ulaşmıştı.[25] Bu dönemde Girit'te Hiyeroglif [26] ve Çizgisel A (Linear A) olmak üzere iki yazı görülmektedir.[27] Çizgisel A, Girit'in Doğu Akdeniz ve Ege'de ticarete hâkim olduğu ve *Minos Deniz Egemenliği (Μινωική Θαλασσοκρατία)* olarak adlandırılan dönemde kullanılırken bu yazıya, Girit'in dışında Ege ve Kıbrıs'ta da rastlanmıştır.[28] Henüz çözülmemiş olmasına karşın bu yazının Yunanca ile ilişkili olmadığı değerlendirilmektedir.[29]

Miken kontrolüne geçen Girit'te yeni bir yazı, Çizgisel B (Linear B) ortaya çıkar. Adanın merkezi Knossos'ta ele geçen tablet sayısı 3000'in üzerindedir.[30] Çizgisel B'nin çözümü çalışmaları uzun bir süreci kapsamaktadır.[31] Bu yazının Eski Krallık Döneminde ortaya çıkmış

---

[23]John L Caskey, "Greece and the Aegean Islands in the Middle Bronze Age", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), The Cambridge Ancient History, Vol. II, Part I, 1978, London, 1978, s. 117.
[24]John L Caskey, "Greece and the Aegean…", s.137- 138.
[25]Friedrich Matz, "The Maturity of Minoan Civilization", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), The Cambridge Ancient History, Vol.II, Part I, 1978, London, s. 141-142; Ekonominin saraylarda merkezileştiği, büyük depolar ve devasa küplerden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede yoğun idari ve mali kayıt gereksiniminin, yazıyı doğurması doğaldır (Oliver Dickinson, *a.g.e.*, s. 193).
[26] Hiyeroglifin kökeni, çömleklere, duvarlara ve mühürlere yapılan işaretlere dayanır. Benzer işaretler Girit'in başka bölgelerinde de bulunmuştur (Sterling Dow, "The Linear Scripts and the Tablets as Historical Documents: (a) Literacy in Minoan and Myceanean Lands", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), The Cambridge Ancient History, Vol.II, Part I, London, 1978, s. 584-589); Bu yazının en önemli buluntusu Phaestus Diski (Δίσκος της Φαιστού)'dir. Phaestus sarayında ele geçen kil diskte 45 farklı işaret vardır (Sterling Dow, "The Linear Scripts…",s.595-597).
[27]Friedrich Matz, "The Maturity of…", s.160.
[28]Oliver Dickinson, *a.g.e.*, s.194.
[29]Sterling Dow, "The Linear Scripts…", s.593-595; Stylianos Alexiu, *Minos Uygarlığı*, İstanbul, 1991, s.151.
[30]John Chadwick,"The Linear Scripts and the Tablets as Historical Documents: (b) The Linear B Tablets as Historical Documents", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.II, Part I, London, 1978, s.609.
[31] Süreç ve kaynakça hakkında bkz. Sterling Dow, "Minoan Writing", *American Jurnal of Archaeology*, Vol. 58, No. 2, s. 79-99. Genellikle M. Ventris ve J. Chadwick'in önerdikleri çözüm şekli benimsenmiştir. 1950'lerde çözümlenen bu yazı, tespit edilen yaklaşık 3000 metin

çözümlenememiş hiyeroglif yazıdan türediği varsayılan diğer biçimine Çizgisel A adı verilmektedir. 137 işaretten oluşan bu dil, harf sayısı olarak Çizgisel B'den farklılık göstermektedir.[32]

Minos uygarlığının ortadan kalkmasından sonra Girit'te ortaya çıkan asıl güç Miken Uygarlığı adı verilen Girit uygarlığıdır. MÖ 1400'lü yıllarda adaya hâkim olan Mikenler, Girit'te Çizgisel A yazısını örnek alarak kendi dillerini ifade edebilecek yeni bir yazı oluşturmuşlardır. Diğer bir deyişle Çizgisel A'nın hecesel sistemini Miken diline uyarlamışlardır[33]. Bu yazının Yunancanın erken bir formu olduğu kabul edilmektedir[34]. Yunan anakarasında Pylos sarayında 1200 adet, diğer yerlerde daha az miktarda tablet ele geçmiştir. Çizgisel B tabletlerinin büyük kısmı ekonomik ve idari içeriklidir. Bunun yanı sıra kişi, tanrı ve yer isimleri de yer almaktadır.[35] MÖ 1400'lü yıllardan sonra kendi dilleri ile Çizgisel B dilini kaynaştırmaya çalışan Mikenlerin,[36] Klasik Yunancanın temellerini oluşturdukları düşünülmektedir. Çünkü Çizgisel B eğilimleri, 5-6 yüzyıllık bir zaman aralığından sonra Antik Yunan edebiyatında da gözlemlenmektedir.[37]

üstündeki cetveller, envanterler ve edebi olmayan eserleri konu alır. (Stylinanos Alexiu, *a.g.e.,* s.157).

[32]Stylianos Alexiu, *a.g.e.,* s.157.

[33]Emily Vermeule, *Greece in the Bronze Age*, Chicago,1972, s.237.

[34]Emily Vermeule, *a.g.e.*, s.241.

[35]John Chadwick,"The Linear Scripts….", s. 618-622; Stylinanos Alexiu, *a.g.e.,* s. 157.; Mora'daki **Mikines** ve **Pilos** adlı yerleşim birimlerinde ve Girit'teki Knossos Sarayı'nda ortaya çıkan ilk yazının Mezopotamya medeniyetlerinden alınan alfabe değil de hece sistemine dayanan Çizgisel B yazısı olduğu söylenebilir (İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunancanın Tarihsel Gelişimi", Balkanlar El Kitabı, Cilt 2, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s.480)

[36]Mihalis Z. Kopidakis,"Εισαγωγή", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.6.

[37] Herkül Millas, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 35.

1.2. Klasik Yunanca Dönemi (MÖ 1400-MÖ 323)

Doğu Akdeniz'deki Minos ticaret faaliyetlerinin yok olması bir süre sonra Fenikelilerin her yerde koloniler kurmasına neden olmuştur. Çizgisel B ve Çizgisel A yazılarını kendi dilleri ile kaynaştıran Mikenler, Fenike kolonileri ile girdikleri ilişkiler sonrası Fenikelilerden alfabeyi ödünç almışlardır. Bu alfabeyi de zaman içinde kendi dillerinin fonetik biçimine uyarlamışlardır. MÖ 1050 yıllarında ortaya çıktığı varsayılan bu alfabe, 20 sessiz ve 2 sesli harften oluşmaktaydı.

Öte yandan eski Yunan yazısının "Finikia" adını taşıdığını bildiren tarihçi Herodot ve Teos'ta bulunan bir yazıt, eski Yunan harflerinin şekil ve adlarıyla bu gerçeği desteklemektedir. Örneğin Fenikelilerin "alef" harfi Yunancada "alfa", "bet" harfi "beta", "gimmel" harfi "gama" adını almıştır.[38] Doğu Akdeniz kesiminde alfabetik yazının oluşumu en azından MÖ 15. yüzyılda başlayan bir süreç içinde şekillenmiştir. Proto-Sina ve Ugarit alfabelerini takiben MÖ 1000 civarında 22 harfli Fenike alfabesi oluşmuştur.[39] Yunanlıların alfabeyi Asya'dan aldıkları konusunda hiçbir kuşku yoktur. Yunan formunda bazı harfler daha eski semitik harflerle, bazıları da MÖ 9-8. yüzyıl harfleriyle paraleldir.[40] *Alfa (Ἄλφα)*'dan *Tav/Taf (ταυ)*'a tüm harfler semitiktir.[41] Arkeolojik verilerle desteklenen en erken alfabetik Yunan yazıtları MÖ 8. yüzyıl ortalarına aittir.[42]

MÖ 1100'lü yıllarda Makedonya üzerinden gelen Dor istilasına maruz kalan Mikenler'in uygarlığının en görkemli dönemlerinin, bu sürecin ardından gerilemeye başlamış olduğu gözlemlenmektedir. Çizgisel A, Çizgisel B ve

---

[38] Arif Müfid Mansel, *a.g.e.*, s.127.
[39]Benedikt Isserlin,"The Earliest Alphabetic Writing", (Ed. John Boardman vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. III, Part I, London, 1982, s.799-804, 811.
[40] Benedikt Isserlin, *a.g.m.*, s.816.
[41]Lilian Hamilton Jeffery, "Greek Alphabetic Writing", (Ed. John Boardman vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. III, Part I, London, 1982, s.819-820.
[42]Lilian Hamilton Jeffery, *a.g.m.*, s.823.

Fenike alfabesiyle Mikenler tarafından geliştirilen dilin örneklerinden sonra Yunanca, şeklini değişik biçimlerdeki lehçelere bırakmaya başlar. Yunancanın lehçeler şeklinde yapılanma süreci MÖ 8. yüzyılda başlarken tamamlanması ise MÖ 3.yüzyılı bulmaktadır. Yunan boylarının kent devletleri halinde birbirinden bağımsız şekilde yaşadığı ve bir boyun başka bir boyu farklı bir lehçe konuşması nedeniyle "barbar" olarak nitelendirdiği[43] bu yüzyıllarda üç ana lehçe, Yunan dilinin sınırlarını çizmekteydi. Bunlar sırasıyla; İyon, Eol ve Dor lehçeleridir.[44] Bu lehçeler Arkadya-Kıbrıs lehçesi, Kuzeybatı lehçeleri, Makendonya lehçesi ve Attik lehçesi olarak bazı alt dallara ayrılmaktadır.[45]

Eol lehçesi bugünkü Thesalya bölgesi, Midilli adası, İzmir'in kuzey kesiminden başlayarak Bergama'ya uzanan bölgelerinde konuşulurken, Attik lehçesinin oluşmasına vesile olan İyon lehçesi ise bugünkü Attika bölgesinden başlayarak Anadolu'nun Batı kesiminde konuşulmaktaydı. Dor lehçesi ise Peloponez yarım adasını içine alacak şekilde Yunan anakarasının batı kesiminde kullanılmaktaydı.[46]

Eol lehçesinin Miken Dönemi sonrası Thesalya'dan Midilli adası üzerinden Anadolu kıyılarına ulaştığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Hesiodos, Korinna, Sappho, Pindaros gibi dönemin ünlü şairlerinin Eol lehçesinin konuşulduğu bölgelerde yaşamış olmalarına rağmen, bu şairler içinden yalnız Korinna ve Sappho'nun eserlerinde kısmen Eol lehçesini

---

[43]Robert Browning, *Η Ελληνική Γλώσσα Μεσαιωνική και Νέα*, Atina, 2002, s. 12, 72.
[44]John Chadwick, "The Prehistory of Greek Language", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.II, Part 2, London, 1975, s. 810-811; Henri Tonnet, *a.g.e.*, s.34; Hasan Malay, *Epigrafi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1987, s.51,52; Nikolaos Andriotis, *a.g.e.*, s.18-22 .
[45]Dilbilimci Georgios Babiniotis lehçeri 1.İyon-Attik lehçesi, 2. Aka (Eol) lehçesi, 3. Kuzeybatı lehçesi (Dor lehçesi) olarak sınıflandırmaktadır. Ona göre isim çekimlerinin aynı olması nedeniyle İyon lehçesi ve Attik lehçesi aynı lehçelerdir (Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...*, s. 105-109); Dilbilimci Georgios Hatzidakis ise lehçeleri 1. Anadolu lehçesi (İyon-Attik lehçesi), 2. Aka lehçesi, 3. Kuzey batı lehçesi (Dor lehçesi), 4. Karışık lehçeler (Makedon, Pamfilya lehçesi) olarak sınıflandırmıştır (Gerasimos Markantonatos, *a.g.e.*,s.17).
[46]John Chadwick, "The Prehistory of Greek Language …", s. 810-811.

kullandığı bilinmektedir.[47] Mikenlerin Fenike alfabesi ile kaynaştırdıkları Çizgisel B yazısı örneklerinden yaklaşık yedi yüzyıl kadar sonra Homeros, İyon ve Eol lehçelerini bir potada eriterek yazdığı, Klasik Yunancanın ilk yazılı eserleri olarak değerlendirilen *Odissea* ve *İlyada* destanlarını kaleme almıştır.[48]

Peloponez yarımadası, Girit, Rodos, Yedi Adalar, Anadolu'nun güneybatı kıyısı ve Sicilya'nın bir kısmını içine alacak bir coğrafyada etkili olan Dor lehçesine MÖ 7. yüzyıldan itibaren Sparta Devleti'ne ait saray kalıntılarında rastlanmaktadır. Ünlü tarihçi Herodot'a göre Dorlar Makednonlardı. Makednonlar, Pindos'tan Peloponez yarımadasına inerek "Dor" ismini almışlardır.[49] Bir İyonyalı olan Halikarnasos'lu Herodot, Persler ve Yunanlılar arasındaki savaşları anlattığı *Herodot Tarihi* adlı eserini Dor lehçesinde yazmıştır.[50]

Atina'nın içinde bulunduğu Attika Bölgesi'nin ve Efes'in içinde bulunduğu İyonya Bölgesi'nin lehçesi de İyon lehçesiydi. Heredot, İyonyalıların "Atina kökenli Akalar" olduğundan bahsetmektedir. Akalar MÖ 9. yüzyılda Dor istilaları nedeniyle yoğunlukla Batı Anadolu kıyılarına göç etmişlerdir. Burada kurdukları görkemli mimarilere sahip şehir devletleri ve Milet Okulu gibi önemli eğitim merkezleri, İyonya Medeniyeti'nin diğer şehir devletleri üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olmasına neden olmuştur. Bu lehçe yayıldığı alanlara göre üç farklı ağız geliştirmiştir. Bunlar: Batı Anadolu İyon lehçesi, Kiklad İyon lehçesi, Evvia (Εύβοια) bölgesi İyon lehçesidir. İyon lehçesinin Attika

---

[47] Mihalis. Z.Kopidakis, "Αιολική Διάλεκτος", "*Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed.Mihalis Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.29.

[48]Homeros'un Ilyada ve Odysseia'sı, Tunç Çağı'ndan süzülüp gelen sözlü gelenek şiirlerine dayanmaktadır. (Geoffrey Stephen Kirk,"The Homeric Poems as History", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol.II, Part II, London, 1975, s. 821), Homeros, İon diyalekti kullanmasına karşın, eserlerinde Arkadya-Kıbrıs, Eol ve az Attik formları da görülmektedir (Geoffrey Stephen Kirk, *a.g.m.*, s.828).

[49] Marianna Margariti-Ronga, "Δωρική Διάλεκτος", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed.Mihalis Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 32.

[50]Robert Browning, *a.g.e.*, s. 12; Antonios Thavoris: "Οι Απαρχές του Γλωσσικού Ζητήματος: Αττικισμός – Γλωσσική Διμορφία", (Ed. Georgios Babiniotis), *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.49.

Bölgesi'nden etkilendiği konusunda bazı başka görüşler de mevcuttur. Çünkü MÖ 4. yüzyıldan günümüze kalan İyonya Bölgesi'ndeki pek çok yazıt Attik lehçesi özellikleri taşımaktadır. Ksenofon, Hesiodos, Homeros, Eshilos eserlerinde iyon lehçesini kullanmıştır.[51]

MÖ 5. yüzyılda Atina şehir devleti Perslere karşı kazandığı zafer ile tüm Yunan şehir devletleri içinde siyasi liderliği ele geçirmiştir.[52] Böylece İyon lehçesinin özelliklerini bünyesine iyice sindirmiş bulunan Attik lehçesi, diğer lehçeler üzerinde bir egemenlik oluşturmaya başlamıştır.[53] Bundan sonra edebi eserler bu dil kıstas alınarak verilmeye çalışılmıştır.

Klasik Yunanca Dönemi'nde dilciler arasında iki büyük tartışma ortaya çıkmıştır. İlk tartışma dilin (Yunancanın) "doğal mı yoksa uzlaşımsal mı olduğu", ikincisi ise dilin düzenliliği ile ilgili olan "örnekseme ve aykırılık" tartışmalarıdır. Doğa-uzlaşım tartışması, insan dilinin işlemesinde belli bir düzen olduğunu, dilin yapısının ve çalışmasının belli bir düzene bağlanabileceğini savunmaktadır.[54] Bu görüşü savunanlar "Düzenciler"olarak adlandırılmışlardır. Düzencilerin bu ideolojileri Platon'un (MÖ. 427-347) MÖ 5.yüzyılda yazılmış olan *Kratilos* adlı eserinde anlatılmaktadır. Örnekseme ve aykırılık tartışması ise kendi içinde iki grup tarafından savunulmuştur. Örnekseme taraftarları dilin düzenli olduğunu ama bu kuralların akıl yolu ile bulunabileceğini iddia etmişlerdir. Aykırıcılar ise dilde herhangi bir düzen olmadığını ama örnekseme ile bu kuralların bulunabileceğini iddia etmişlerdir.[55] Sözcük türleri üzerine çalışmalar Klasik Dönem'de önemli bir yere sahiptir. İyonyalı doğa filozoflarından biri olan Protogoras, cümleleri emir, dilek, soru, cevap olarak

[51]Marianna Margariti-Ronga, "Ιωνική Διάλεκτος", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed.Mihalis Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 37.
[52]Arif Müfid Mansel, *a,g.e.*, s.304.
[53]Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία* ..., s.116.
[54]Özcan Başkan, *Lengüistik Metodu,* İstanbul,2003, s.37.
[55] Caner Kerimoğlu, *Genel Dilbilime Giriş*, Ankara, 2014, s.7.

yapısal özelliklere göre tasnif ederken, fiillerin zamanları ile sınıflandırmayı da ilk kez onun yaptığı düşünülmektedir.[56]

Öte yandan isim ve fiil ayrımını ise ilk kez Platon yapmıştır. İsim ve fiil olmayan sözcükleri ise ayrı bir grup olarak tanımlamıştır. Aristoteles (384-322) ise Platon'un görüşlerini takip ederek zaman konusunda eklemelerde bulunmuştur. İsimlerin çekimlerinin (Ptosis) olduğunu da ilk defa söyleyen Aristoteles'tir. Bu dönem ortaya çıkan Stoa Okulu (MÖ 3.yüzyıl), Platon ve Aristo çizgisini takip ederek, arthro (artikel) ve eylemde etken-edilgen çatı kategorilerini belirleyen ilk okuldur.[57]

Bahsi geçen dönemde 24 harf sayısına ulaşmış olan Yunan alfabesi, lehçeler arası sentaksta çok ciddi farklar ihtiva etmemekle birlikte büyük ölçüde fonetik farklar içermekteydi. Bütün lehçelerde harfler büyük yazılmakta ve kelime arasına boşluk konulmamaktaydı. Büyük harflerin yerini küçük harflere bırakması çok uzun bir süreyi kapsamıştır. Bu örnekler MS 9. yüzyıl Bizans elyazmalarında görülmektedir.[58]

1.3. Helenistik Dönem Yunancası (MÖ 323 - MS 395)

Dönemin belirleyici özelliği 18. yüzyılda patlak veren dil sorununun bu süreçte ortaya çıkmış olmasıdır. Makedonya Krallığı'nın resmi dili Attik lehçesidir.[59] Zamanla diğer lehçeler üstünde birleştirici etki sağlayan Attika bölgesi lehçesi, İyon lehçesi ile benzerlik gösteren bir lehçedir.[60] Bu lehçe, Büyük İskender'in Yunanistan, Anadolu, Mezopotamya, İran, Mısır, Suriye

[56] Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s.7
[57] Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s.8.
[58] Herkül Millas, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 29; Henri Tonnet, *a.g.e*, s.27.
[59] Marianna Margatri- Ronga, "Αττική Διάλεκτος *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed.Mihalis Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.38, 39; Robert Browning, *a.g.e.*, s.36-37.
[60] Mariana Margariti Ronga, "Ιωνική Διάλεκτος" *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.37.

fetihlerinden sonra ana dili Yunanca olmayan büyük halk kitlelerince konuşulmaya başlaması sonucu morfolojik ve fonetik değişiklikler geçirmeye başlamıştır.[61] Böylece içine aldığı coğrafyaların dil unsurlarının etkisiyle yeniden biçimlenerek tek bir görüntü oluşturmuştur.[62] Helenistik dönem başlarında Yunan anakarasında ve Batı Anadolu'da Eski Yunan lehçeleri bu dille kaynaşmakla birlikte eski varlıklarını büyük ölçüde sürdürmüşlerdir.[63]

Büyük İskender'in fetihlerinden başlayarak Roma İmparatorluğu'nun Doğu Roma ve Batı Roma olarak ikiye ayrılışına kadar süren bu dönem kendi içinde MÖ 323 - MÖ 31 ve MÖ 31 - MS 395 olarak ikiye ayrılır. İlk dönemin başlarında ağırlıklı olarak hemen her alanda (idari, siyasi, diplomasi, ekonomi, edebiyat, bilim, iletişim, yazılı ve sözlü dil vb.) Helenistik dil kullanılmaktaydı.[64] Öte yandan halk dili bu dönem bilim, sanat, yazı, eğitim dili olarak kabul görmemekteydi.[65] Özellikle Hıristiyanlığın yayılma döneminde İncil'in bu dilde yazılmış olması[66] Helenistik dile karşı sempati uyandırmaktaydı.[67]

Helenistik dil, MÖ 1. yüzyılın sonlarına doğru en parlak dönemini İmparator Agustus döneminde (MÖ 1. yüzyıl) yaşamıştır. Bu süreçte başta Romalı aydınlar eserlerinde yavaş yavaş Helenistik Yunancayı kullanmayı bırakarak[68], MÖ 5. ve 4. yüzyılda eserler vermiş aydınların kullandıkları Attik lehçesinde eserler vermeye başlamıştır.[69] Euripides, Thukidides, Platon, Aristoteles gibi tarihçi, filozof ve tragedya yazarlarının eserlerini verdiği bu eski dilin ağır unsurları taklit edilirse Eski Yunan'ın şanlı dönemlerine geri

---

[61] İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunancanın…", s.481.
[62] Robert Browning, *a.g.e.*, s. 39; Dimitrios E.Tombaidis, *a.g.e.*, s.28.
[63] Hristoforos Haralambakis, "Κοινή και Διάλεκτοι" *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.96, 97.
[64] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.41.
[65] Francisco R. Adrados, *a.g.e.*, s.300.
[66] Helenic Ministry of Culture, *Μια πάντοτε Σύγχρονη Γλώσσα - Always a Modern Language*, Atina, 1992, s.17.
[67] Robert Browning, *a.g.e.*, s.38, 71-72.
[68] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.41.
[69] Gös. yer.

döneceklerini düşünmekteydiler.[70] Bu lehçenin geri dönüşü için çaba sarf edenler bir süre sonra "Attikizm" akımını oluşturarak "Attikistler" olarak adlandırılmıştır.[71]

Attikistler, geniş coğrafyalarda ortak bir dil olarak konuşulan halk dilinin, yani Helenistik dönem Yunancasının maruz kaldığı kaçınılmaz dilbilgisi ve sentaks değişiklikleri yüzünden kötüleştiği ve bayağılaştığı [72] düşüncesindeydiler. Bu nedenle halk dilini *"basit üslup", "basit diyalekt","Grekçe","Rumca","bozuk dil","barbar", "yozlaşmış dil"* gibi ifadelerle tanımlamaktaydılar.[73]

Attik lehçesinin üstünlüğünü savunan bu aydınlar, halk dilinin gramer ve sentaks kurallarının kaybolduğunu, içinde fazla sayıda yabancı kelime barındırdığını düşünmekteydiler.[74] Onlara göre Attik dilini taklit etmek bir öze dönüş hareketi olacaktı. Bu iki Yunanca arasındaki fark İncil'in Helenistik Yunanca ve dönemin Strabon, Plutarkhos, Plotinos, Athenaios gibi meşhur Attikistlerinin yazmış olduğu eserlerle kıyaslandığında daha iyi anlaşılmaktadır.[75] Helenistik Yunanca ile ilgili bilgilere İncil'den, Eski Ahit'ten, Hristiyanlık ile ilgili bilgilere ilk yazılı metinlerden, kitabelerden, papirüslerden ve kişisel hatıratlardan ulaşılmaktadır.[76]

Helenistik dönem içinde 20. yüzyıla kadar sürecek bir problemin temelleri atılmıştır: İki değişkelilik ya da iki biçimlilik problemi. Bu durum, Attik lehçesi ile Helenistik dil arasında ciddi dilbilimsel farkları da ortaya

---

[70] Francisco R. Adrados, *a.g.e.*, s. 337 ; Antonios Thavoris, "Οι Απαρχές του...", s. 49.
[71] İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunancanın*…",* s. 482; Attikistleri, dönemin eski dile bağlı gramercileri, kilise papazları ve yazarları oluşturuyordu (Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα…*, s.19-20).
[72] Robert Browning, *a.g.e.*, s.66.
[73] Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s. 9; .Antonios Thavoris, "Οι Απαρχές του...", s.52.
[74] Hristoforos Haralambakis, "Φωνολογία και Μορφολογία", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 98-99.
[75] Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα…* s.19.
[76] Antonios Thavoris, "Οι Απαρχές του...", s.50.

çıkarmıştır. Antik dönem Yunancasında birbirinden ayrı şekilde okunduğuna inanılan sesliler grubu (ikili ünlüler) Helenistik dilde tek sese indirgenmişti. Örneğin ayrı sesliler olarak okunulan "ει, η, υ, υι" ikili ünlüleri tek sese indirgenerek "i" olarak okunmakta, buna "İotakismos" adı verilmekteydi.[77] "Diftonglar" adı verilen ünlüler ise artık tek bir ses olarak okunmaktayken, Yunan anakarası ve Batı Anadolu'da eski biçimlerini korumaktaydılar.[78] Bu durum tarihçi Strabon'un da dikkatinden kaçmamış ve 1. yüzyılda yazdığı eserinde bu değişikliğe değinerek pek çok kimsenin artık diftong seslilerindeki ikinci sesliyi kullanmadığını belirtmiştir.[79]

1.3.1. İskenderiye ve Bergama Okulları

Helenistik dönemin en önemli özelliklerinden biri Büyük İskender'in İskenderiye ve Bergama'da kurduğu iki kültür merkezidir. Birbirinden çok uzak coğrafyalarda kurulan kültür merkezlerindeki bu iki okul, dil konusunda önemli görüşler öne sürmüşlerdir. Bu okullar Antik Dönem'den beri devam eden "dilde kuralcılık-düzensizlik" tartışmalarıyla öne çıkmışlardır. MÖ 2. yüzyılda kurulmuş olan İskenderiye Okulu dilde kurallar ve düzen olduğunu kabul ederek *Düzenciler* grubunu oluşturmaktaydı. Öte yandan dilde herhangi bir düzen olmadığını savunan Bergama Okulu ise *Aykırıcılar* olarak bilinmekteydi.[80]

Kuralcılığı esas alan İskenderiye Okulu, Homeros'un eserlerindeki bazı ifadelerin kurallara uymadığını düşündüğü için bu bölümleri önce Attik lehçesine uyarlamışlar daha sonra aynı bölümleri dilin gelişimine ve değişimine uyum sağlayamadıkları için çıkarıp atmışlardır.[81] Attik lehçesi grameri de tam olarak ilk defa İskenderiye Okulu'nda verilmiştir.[82] MÖ 1.yüzyılda kurulmuş

[77] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία*... s.117.
[78] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία*... s.121-123.
[79] Robert Browning, *a.g.e.,* s.41.
[80] Özcan Başkan, *a.g.e.,* s.27-28.
[81] Caner Kerimoğlu, *a.g.e.,* s. 7; Özcan Başkan, *a.g.e,* s.27.
[82] Özcan Başkan, *a.g.e,* s. 27.

olan Stoa Okulu ise Platon-Aristo çizgisini takip etmesine rağmen zaman zaman aykırıcı bir tutum sergilemiştir. Gramer kurallarının oluşması için çaba sarfeden bu okul, fiilde etken ve edilgen çatının yanı sıra, "tanımlıklar"(arthrolar), zamirler, isimler kategorilerinin oluşması için uğraşmıştır. [83]

MS 1.yüzyılda İskenderiyeli Diyonisios Thraks, *Gramer Sanatı (Τέχνη Γραμματική)* isimli eseri kaleme almıştır. Bu eseri ile Yunancanın zamanla dışarıdan gelen etkilerle yozlaşmasına karşı, dil kurallarını tespit etmeyi amaç edinmiştir. Thraks, Aristoteles gibi cümleyi isim, eylem ve bağ (diğer öğeler toplamı) olarak ele almamış, bütün öğeleri tanımlamıştır.[84] Diyonisios dilbilgisel zamanı geçmiş, şimdi, gelecek olmak üzere üçe ayırırken filleri bu sınıflandırmada biçimlerine göre değerlendirmiştir. Bu eser Attik lehçesinin ilk gramer kitabı olarak değerlendirilir.[85]

MS 2. yüzyılda Apollonios Diskolos Sentaks (Συντακτικόν) adlı eseri kaleme alır.[86] Bu eserinde Yunancanın cümle yapısını inceleyerek Diyonisios Traks'ın eksikliklerini gidermeye çalışmıştır. Yunancanın İyon, Eol, Dor, Attik lehçelerini ayrıntısı ile inceleyen bir eser olan Sentaks eseri,[87] cümle konusuna da eğilerek cümleyi biçim (shima) ve anlam (ennia) olarak ayırarak incelemiştir.[88]

1.4. Ortaçağ / Bizans Yunancası Dönemi (395 –1453)

Bu dönemde dilsel iki biçimlilik, hayatın her alanını etkilemiştir. MÖ 1. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu, gücünü artırarak imparatorluğun

[83] Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s.8.
[84] Özcan Başkan, *a.g.e,* s.28.
[85] Gös. yer.
[86] Herkül Millas, *a.g.e*, s.60.
[87] Özcan Başkan, *a.g.e,* s.28.
[88] Caner Kerimoğlu, *a.g.e.*, s.9.

resmi dili Latinceyi çok büyük bir coğrafyaya yaymaya başlamıştır.[89] MS 395 yılında Kavimler Göçü'nün etkisiyle ayakta kalamayıp Doğu ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılan Roma İmparatorluğu'nun doğu kanadı da ilk zamanlarda Latinceyi resmi dil olarak kullanmaktaydı.[90] Doğu Roma İmparatorluğu, sınırlarına hükmettiği Yunan coğrafyasının milli ve dini unsurlarıyla şekillenmekteydi.[91] İncil'in büyük bir bölümünün Helenistik Yunancada yazılmış olması[92], Hıristiyanlığın 391'de Roma İmparatorluğu'nun tek resmi dini olarak ilan edilmiş olması[93], Yunancanın Latince üstündeki gücünü artırmıştır. Öte yandan ilk imparatorlar sadece Latince biliyor ve bu dille iletişim kuruyorlardı.[94] Resmi yazışmalarda Latince kullanılmakla birlikte, halk da günlük konuşma dili olan Helenistik Yunancayı kullanıyordu.[95] Bu durum MS 6. yüzyıla kadar devam etmiştir.[96]

MS 4. yüzyıl sonlarına doğru Büyük İskender'in milli ülküsüne ve kilise geleneklerine bağlı olan bazı Bizans yazarları[97] ve din adamları edebi eserlerini tekrar Attik lehçesinde vermeye başladılar.[98] Kilisenin Attik dili resmi olarak kabul etmesi, eski dilin halk dili üzerindeki baskısını da artırmıştır.

MS 6. yüzyılın ilk yarısında dönemin imparatoru Jüstinyen, Attik lehçesini resmi dil olarak kabul eder ve tüm resmi yazışmalar artık bu dilde yapılır.[99]Attik lehçesi yeniden devletin, soylu sınıfın, eğitimin ve siyasetin dili

---

[89] Francisco R. Adratos, *a.g.e.*, s.352.
[90] Bruno Rochette, "Language Policies in the Roman Republic and Empire", in *A Companion to the Latin Language*, 2012, s. 560.
[91] Helenic Ministry of Culture, *a.g.e.*, s.19.
[92] Helenic Ministry of Culture, *a.g.e.*, s.17.
[93] Francisco R. Adratos, *a.g.e.*, s. 337.
[94] İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunancanın…", s.482.
[95] Dimitra Tsitsikli, "Η Διαμάχη της Ελληνικής και Λατινικής", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), *a.g.e.*, s.136-137.
[96] Roderick Beaton, *An Introduction To Modern Greek Literature*, Clarendon Press, 1994, s.69.
[97] MS 2. yüzyılda ünlü Tragedya ozanı Frinihos, bazı eserlerinde İncil dilinin yanlış olduğuna dair savlar öne sürmüştür (Herkül Millas, *a.g.e.*, s.63).
[98] Kiriakos Tsantsanoglu, *a.g.m.*, s.114.
[99] Sofia Kotzabasi, "Η Λογοτεχνική Κοινή", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.142.

olmuştur.[100] Halk dili ise yabancı diller ile yaşadığı etkileşim sonucu morfolojik ve fonetik gelişimini koruyarak bünyesine yeni kelimeler kazandırmaktadır.[101] Dile yeni giren kelimeler genellikle Latince, Rusça, Ermenice ve Slav dilleri kökenlidir.[102]

Edebiyatta Prokopios, Agathias, Theofillaktos Simokattis gibi aydınlar Attik lehçesinde eserler verirlerken [103], İoannis Malalas ve Theodoros Studis gibi aydınlar ise konuşma dili ile yazı dilini eserlerinde uzlaştırmaya çalışmışlardır.[104] Buna rağmen Attik lehçesinde edebiyat çok fazla gelişmemiş halk dili ise edebi eserlerde 11. yüzyıla kadar zayıf kalmıştır.

Bizans Dönemi'nde halk dilinde bazı değişiklikler söz konusudur. Uzun ve kısa sesliler *(ω, ο)* tek bir *(ο)* sesi olarak okunurken, diftonglar *(οι, αι, ει, ου, υι)* artık tek bir sesli olarak okunmaktadırlar. İsmin yönelme hali olan *Dotiki (Δοτική)* de kullanımdan kalkarken, fillerin çekim eklerinde, zamanlarda ve sentaksta büyük değişiklikler meydana gelmiştir.[105] Attik lehçesi, bu dönem sentaks açısından değişikliklere uğramakla beraber sözcük bilgisi olarak klasik dile çok bağlıdır. Konuşma dilinden etkilenmeye devam ettiği için bazı eserler eski klasik üsluba, bazıları ise konuşma diline yakındır.[106]

Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'ne yaklaşırken iki biçimlilik problemi iki dil arasında bir köprü oluşturacak ve yeni bir dilin doğmasına vesile olacaktır. Bu yeni dilin adı Katharevusadır. Temizlenmiş, arı dil anlamına gelen

---

[100] Herkül Millas, *a.g.e.*, s. 75; İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunancanın...", s.482.
[101] Robert Browning, *a.g.e.*, s.80.
[102]Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.41.
[103] Herkül Millas, *a.g.e.*, s.35.
[104] Sofia Kotzabasi, *a.g.m.*, s.142.
[105]Theoharis Detorakis, "Η ομιλουμένη", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), *a.g.e*, s.138-139.
[106]Dönem itibariyle Eski Yunancaya bir bağlılık söz konusudur. Geçerliliğini yitirmiş sözcükler yeniden kullanıma girerken, birçok yabancı sözcük de dile girmiştir. Yabancı sözcükler öncelikle Latince, Venedik dili, Slav dillerine, Arapçaya ve Türkçeye aittir (Antonios Thavoris, "Οι Απαρχές του...", s.52).

Katharevusa, içinde klasik formların daha ağır bastığı özellikleriyle günlük konuşma dilini kaynaştırmıştır. [107]

11. yüzyıl ile birlikte edebiyatta halk dili unsurları göze çarpmaya başlar. Bu gelişme özellikle Yedi Adalar ve Girit gibi klasik dil baskısından uzakta bulunan coğrafi alanlarda ortaya çıkar. 11. ve 12. yüzyıllar arasında yazıldığı düşünülen "Digenis Akritas" destanı[108], halk dilinin aynı zamanda Çağdaş Yunan Edebiyatı'nın bilinen ilk edebiyat eseri olarak değerlendirilir.[109] Bizans sınır muhafızlarının hayatlarını konu alan "Akritika" adlı halk türküleri ise o zaman konuşulmakta olan halk dili hakkında bilgi verir.[110]

13. yüzyılda Komninos hanedanından I. Aleksios Komninos'un kızı Anna Komnini'nin şiirleri,[111]14. yüzyıla ait Mora Kroniği,[112] halk dilinin ilk yazılı örneklerini içine alan Attik lehçesinde yazılmış eserlerdir. Halk dili şivelerinin yeterli gelişmişliğe ulaşması, edebi eserlerde bu unsurların da kullanılmasını kaçınılmaz hale getirmiştir.[113] Bu dönem halk edebiyatının başlangıç aşaması olarak kabul edilebilir. Halk dili unsurlarıyla donanmış bir

---

[107] Herkül Millas, *a.g.e.,* s.36.

[108] Bizans'ın sınırlarını düşmanlara karşı korumakla görevli olan Diyenis Akritas,"iki soylu" anlamına gelen Digenis ismini Suriyeli bir emirin oğlu ve Bizanslı bir generalin kızından dünyaya gelmiş olduğu için almıştır (Athanasios Markopulos, "Ακριτικά Τραγουδια", "*Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*", (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.53).

[109] 1875 yılına kadar hakkında hiçbir bilgi sahibi olmadığımız Digenis Akritas destanının orjinali günümüze ulaşabilmiştir. Destanın kimin tarafından yazıldığı da bilinmemektedir. Altı farklı nüshası günümüze kadar ulaşabilmiştir. İlk nüshası (16.yy) Trabzon'daki Sümela Manastırı'nda, ikinci nüshası (16.yy) Andros adasında, üçüncü nüshası (14.yy) Roma'da Grottaferrata Manastırı'nda, dördüncü nüshası (17.yy) Sakız adasında, beşinci nüshası (16.yy) arkeolog K.Krumbacher tarafından Girit'te, sonuncu nüsha (17.yy) ise yine Andros adasında bulunmuştur. Bütün nüshaların en eskisi olarak değerlendirilen üçüncü nüshaya göre şekillendirildikleri düşünülmektedir (Esin Ozansoy, " Basileios Digenes Akrites Destanı Üzerine Not", *Digenes Akrites: Anadolu'nun Büyük Destanı,* (Çeviren: Barış Baysal),İstanbul, 2009, s.8-9).

[110] Athanasios Markopulos, *a.g.m.,* s. 52-53.

[111] Αλεξίας (Aleksias) isimli eserinde bu şiirlerini toplamıştır. Eser Attik lehçesinde yazılmış olmasına rağmen halk dilinden birçok unsur içermektedir (Basilis Katsaros, "Αττικισμός", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας* (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.154-155).

[112] Eleni Karantzola,"Πελοπόννησος και Κύπρος, *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας* (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.161.

[113] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...",* s. 150.

geleneğin de başlangıcıdır. Böylece kilise bildirileri, halk şarkıları, şiirler, yıllıklar (kronikler), hatıratlar, özel yazışmalar Attik lehçesinde yazılsalar bile halk dili unsurlarını içermeye başlar.[114]

1.5. Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'nde Yunanca (1453-1821)

Yaklaşık 400 yıl süren bu süreci esaret dönemi olarak adlandıran Yunanlılar, kökeni MÖ 1. yüzyıla dayanan dil sorununa başka bir boyut daha kazandırmıştır. Bu dönemde Yunanca, 12. ve 15. yüzyıllar arasında halk dilinde önemli hareketlilikler yaratan ağızların ortaya çıkışıyla beraber biçimsel gelişimini tamamlamış bulunmaktadır.[115] Bu hareket Antik Yunanca ile başlayan, Helenistik Yunanca ile gelişen ve Ortaçağ döneminden sonra mevcut şekline ulaşan Çağdaş Yunancanın temellerini oluşturur.[116]

Bu dönemin başında dil üzerine herhangi bir tartışma yoktur. Halk, Helenistik dilin devamı olarak bilinen Dimotikiyi konuşmaktaydı. Attik lehçesi ve konuşma dili arasında bir bağ oluşturan, eski klasik gramer kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalan Katharevusayı resmi dil olarak kullanmaya devam ediyordu. 1453'te İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethinden sonra pek çok Bizanslı aydın umutsuzluğa düşerek Avrupa'ya göç etmiştir. İzleyen dönemde Aleksandros Mavrokordatos, Evgenios Vulgaris, Theofilos Koridaleas gibi

---

[114] Antonios Thavoris, "Οι Απαρχές του...", s.52; Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα*...., s.26.

[115] 11. ve 15. yüzyıllar arasında konuşma dili yaklaşık olarak son biçimine kavuşmuştu. Yunanca konuşan bölgelerin Venedikliler ve Franklar tarafından ele geçirilmesi ile yeni Yunanca ağızlar da oluşmuştur. Bunlar Pontiaka (Pontus Rumcası), Tsakonika, Katoitalika ağızlarıdır (Nikolaos Kontosopulos, "Κατωιταλική–Τσακονική", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 190-191; Nikolaos Kontosopulos, "Ποντιακή Καππαδοκική", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.192-193).

[116]Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan bölgelerde halkın kullandığı Yunancada büyük morfolojik değişiklikler olmamakla birlikte Türkçeden Yunancaya geçen kelime sayısı artmıştır. Bu kelimeler daha çok idari konulara ilişkindir (Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...",* s.150).

aydınlar bir süre Avrupa'daki okullarda teolojik felsefenin de etkisi ile klasik dil eğitimini sürdürmeye çalışmışlardır. İstanbul'da kalan rahipler de bu duruma kilise müfredatı ile eşlik etmişlerdir. Özellikle Yunan diasporasının yoğun bir şekilde yaşadığı Venedik, Bükreş, Trieste, Paris, Roma gibi şehirlerde Yunanlı tacirlerin bağışları ile kurulmuş okullar, akademiler ortaya çıkmıştır.[117] Bu okullardan bazılarının yönetimi ve işleyişi Patrikhane'nin sorumluluğundaydı.[118] Bu okullar Yunan Aydınlanmasının ilk ayak seslerini oluşturmuştur.

1.5.1 Osmanlı Döneminde Rum Okulları

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet, Rum toplumunun başına "patrik" isminde ruhani önderler atamış ve bu önderlere kilise, okul gibi sosyal kurumları oluşturma ve yönetme yetkisi vermiştir.[119] Rumlar bu imkânlar sayesinde dillerini, kültürlerini koruyup geliştirmişlerdir. Önceleri din eğitimi için açılan bu okullar yaygınlaşmış ve örgün eğitim sistemi haline gelmişlerdir. Osmanlı Dönemi'nde Fener Rum Mektebi Kebiri olarak adlandırılan Patrikhane Akademisi, Rum kültürünün en önemli merkezlerinden biri olmuştur.[120]

İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi (1453), Rum cemaati üstündeki egemenliklerini ellerinde tutmaya devam eden ve Rum okullarının eğitim programlarının oluşturulmasında büyük bir etkiye sahip olan Fenerlileri de önemli ölçüde etkilemiş ve güçlendirmiştir.[121]

---

[117] İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunan Aydınlanma Hareketinin Coğrafyası, Ortaya Çıkış Süreci ve Eğitim Alanındaki Etkileri", *Batı Kültür ve Edebiyatlarında Aydınlanma*, Ankara, 2014, s.242.

[118] İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunan Aydınlanma…", s.249.

[119] Bu yetkilerin verildiği ilk patrik II. Gennadios'tur (Halit Ertuğrul, *Azınlık ve Yabancı Okulları*, İstanbul,1998 s.119- 120).

[120] Halit Ertuğrul, *a.g.e.,* s.118.

[121] Fenerliler Rumların aristokrat kesimini temsil etmekteydi. Osmanlı padişahlarına saray yazışmalarında yardım etmekteydiler. Bunun yanında eğitim ve politika ile ilgileniyorlardı. Bu nüfuzla, sahip oldukları otoriteyi korumak için hem kendi halkını kullanıyor hem de

18. yüzyılın Aydınlanma hareketleri Ortodoks camiasının ruhani önderliğini yapan Patrikhane'nin ve Fenerli aydınların Eski Yunan'a duydukları özlemi canlandırmış, bu durum aralarında dinsel kimlik yerine ulusal kimliğin güçlenmesine vesile olmuştur. 17. yüzyıl ortalarından itibaren Avrupa'da eğitimlerini tamamlayan bu aydınlar Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli bölgelerinde ve bağlı eyaletlerinde okullar ve akademiler açmışlardır. Edindikleri kültürel birikimler daha sonra Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopuş sürecini hızlandırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda kalan aydınlar ise Patrikhane'nin bünyesi ve denetimi altında kalmışlardır. İstanbul'da kalan bu aydınların sessizliği 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı özgürlüklerine kadar devam etmiştir. [122]

Patrikhane'nin en köklü eğitim kurumu olan olan Fener Patrikhane Akademi'sinin (Fener Rum Mektebi Kebiri) kuruluşu 1453'ten öncesine dayanmaktadır. Skolâstik Aristo felsefesi, teoloji, Eski Yunanca, mantık eğitimi kıskacında kalan Patrikhane Akademisi'nin eğitimi yeni felsefe ve pozitif bilimleri ihtiva etmemekteydi.

18.yüzyılda Eflak Beyliğin'de kurulan Bükreş Akademisi ve Boğdan Beyliği'nde kurulan Yaş Akademisi doğrudan Patrikhane Akademisi'ne bağlı okullardı.[123] 1804 yılında İstanbul'da kurulan Kuruçeşme Akademisi, 1844 yılında Heybeliada İlahiyat Akademisi[124] doğrudan Patrikhane tarafından kurulan okullardır.[125] 1903'te kurulan Beyoğlu Merkez Rum Kız Lisesi, 1846'da kurulan Zoğrafyon Rum Erkek Lisesi, 1875'te kurulan Zapyon Kız Lisesi, 1879'da kurulan Yoakimion Rum Kız Lisesi ise Rum cemaatler, vakıflar ve

imparatorluğun devamını sağlamak için uğraşıyorlardı (Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, 1997, İstanbul, s.35-36, 44,63; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (M.I.E.T), 1996, Atina, s.33).

[122] Şelçuk Akşin Somel, *Gayrimüslim Okulları Nasıl Azınlık Okullarına Dönüştü*, Tarih Vakfı, İstanbul, 2013, s.28.

[123] Şelçuk Akşin Somel, *a.g.e.*, s.28.

[124] Bugünkü adıyla Heybeliada Ruhban Okulu'dur.

[125] Şelçuk Akşin Somel, *a.g.e,* s.29.

hayırseverler tarafından kurulmuş olup, kısmen Patrikhane denetiminde hizmet vermişlerdir.[126]

İstanbul dışında, Osmanlı taşrasında Yanya ve Trabzon'da daha sonra İzmir, Ayvalık, Sakız gibi Patrikhane otoritesinden bağımsız nitelikli okullar açılmıştır. 1648'de Epifanios Koleji, 1676'da Guma Koleji, 1734'te Marutsi soy isimli iki tüccar kardeş tarafından açılan Marutsea Koleji Yanya'da kurulmuşlardır. 1683'te Trabzon'da kurulan Rum Koleji (Frontistirion) eğitim ve öğretimde önemli bir ilerleme sağlamıştır. 1733 yılında İzmir'de ortaokul düzeyinde eğitim veren Evangeliki Sholi'nin açılması, okulun aynı zamanda bir kültür merkezi haline gelmesi Rum camiasının kültürel gelişiminde önemli etkilere sahiptir. 1792'de Sakız'da kurulan Sakız Akademisi, Ayvalık'ta 1804 yılında kurulan Ellinomusion, Rumların kültürel gelişiminde rol oynayan önemli okullardır.[127]

Patrikhane bünyesinde çalışan okullar skolâstik eğitime devam ederken, taşrada ve Patrikhane etkisinden uzak yerlerde eğitim veren okullar ise modern bilimler ve deneysel felsefe eğitimine önem vermekteydi.

16. yüzyılın en önemli aydınlarından biri olan Nikolaos Sofianos, Roma'daki eğitiminden sonra Venedik'te bir matbaa kurmuştur. Halkının içinde bulunduğu duruma çok üzülen Sofianos, onları bu durumdan kurtaracak en mühim şeyin, onlara halk dilinde yazılan eserlerle eğitim verilmesi olduğuna karar verir.[128] 1550'de halk dilinde *Halk Dili Grameri (Γραμματική της Κοινής Ελληνικής Γλώσσης)* adlı eserini yazar.[129] Eserin bazı bölümleri günümüze kadar ulaşamamıştır. Buna rağmen kalan bölümleri 1780'de Fransız araştırmacı ve yazar Emile Legrand derleyerek yayımlamıştır.[130] Sofianos'u sırasıyla önce

[126] Mehmet Deri, *Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları*, İstanbul, 2009, s.63-75.
[127] Şelçuk Akşin Somel, *a.g.e*, s. 32.
[128] Eleni Karantzola, "Πρώτη Γραμματική της Κοινής", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s. 215.
[129] Eleni Karantzola, "Πρώτη Γραμματική της Κοινής...", s.215.
[130] Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα…* s.120.

kutsal kitap eserlerinin çevirilerini yapan Frankiskos Skufos, Maksimos Kalipolitis, İlias Miniatis, Kirillos Lukaris de izlemiştir. [131] Ne yazık ki bu kitaplar beklenilen ilgiyi görememişlerdir.

Bahsi geçen süreçte, Girit, Yedi Adalar, Rodos ve Kıbrıs edebiyatındaki gelişmeler Yunan aydınlanması döneminin ilk adımlarını oluşturur. Özellikle Batı'daki Aydınlanma hareketlerinden çok etkilenen ve 15.-16. yüzyıllarda altın çağını yaşayan Girit edebiyatı Fenerliler etkisinden uzak, bağımsız bir şekilde gelişmiştir.[132] Lirik türde halk dili kullanılarak yazılan *Thisia tu Abraam*[133], *Erotokritos*[134] ve *Erofili*[135] gibi eserler büyük ses getirmişlerdir.[136] Girit'teki bu durum 1669'da Osmanlıların Girit'i kendi topraklarına katmalarından sonra değişikliğe uğramıştır.[137] Buradan giden Giritli aydınlar İtalya ile Yunanistan arasında bulunan Yedi Adalar'a yerleşerek halk şiiri geleneğinin temsilcileri olan "Yedi Adalı Şairler" ekolünün kurulmasına öncülük etmiştir.[138]

18. yüzyılda Fransız İhtilali'nin yaydığı özgürlükçü fikirler feodalizmin yıkılmasını sağlarken bağımsızlığını kazanmak isteyen Rumları harekete geçirmiştir. Rumlar, Osmanlı yönetiminden önce Fenerlilerin direnişi ile karşılaşırlar.[139] 18. yüzyılın sonlarına doğru aydınlar arasında ciddi dil tartışmaları başlamıştır. Tartışmalar iki grup arasında alevlenmiştir. Bir tarafta

---

[131] Antonios Thavoris, "Οι Απαρχές του...", s.53.
[132] Haralambos P. Simeonidis, "Μετά την Άλωση : Εισαγωγή", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α.), Atina, 2015, s.182.
[133] Eser anonimdir. Bu eseri Vincenzo Kornaro'un 1635'te derlediği düşünülür. 1144 kafiyeli mısradan oluşan bir tragedya olan bu eserde, Eski Ahit'teki İbrahim peygamberin Tanrı'nın isteği ile oğlunu kurban etme hikâyesi anlatılmaktadır (Linos Politis, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*,(M.I.E.T.), Atina,2004, s.75-76.
[134] Vincenco Kornaro tarafından 17. yüzyıl başlarında derlenen bu eser, Erotokritos ve Aretusa adlı iki gencin arasındaki aşk hikâyesini anlatan anonim bir eserdir (Linos Politis, *a.g.e.,* s.77-80).
[135] Mısır kralının kızı Erofili ve Gürcistan kralının oğlu Panaretos'un aşkının anlatıldığı "*Erofili"*, 1595 senesinde Georgios Hortatsis tarafından yazılan tragedya halk dilinin ilk başkaldırı eserleridir (Linos Politis, *a.g.e.,* s.76-77).
[136] Robert Browning, *a.g.e.,* s.122.
[137] Robert Browning, *a.g.e.,* s.121-122.
[138]Georgios Kehagioglu, "Η Κρητική Λογοτεχνία (16ος και 17ος αιώνας)", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.207.
[139] Richard Clogg, *a.g.e.*, s.36.

Attik lehçesinin eğitim ve edebiyat dili olması gerektiğini savunan muhafazakârlar bulunmaktadır. Diğer tarafta ise Avrupa ülkelerinde özgürlükçü fikirler olgunlaşırken bu ülkelerde eğitim almış yenilikçiler yer alır.[140]

Evgenios Vulgaris, İosipos Misiodakas, Neofitos Dukas, Grigorios Konstantas, Daniel Philippidis, Rigas Velestinlis ekolünde yetişen halk dili savunucusu Dimitrios Katartzis, 1788'de yazdığı *Doğal Yunan Dili Grameri (Γραμματική της Φυσικής Ελληνικής Γλώσσας)* eserinde İstanbul'da konuşulan halk dilinin gerçek konuşma dilinin temelini temsil ettiği iddiasında bulunmuştur.[141] Bu durum muhafazakâr grubun en fanatik savunucularından biri olan aydın Panagiotis Kodrikas gibi eski dile sıkıca bağlanmış pek çok aydını da karşısına almasına sebep olmuştur.[142]

1.6. Yunan İsyanı ve Yunanistan'ın Bağımsızlığı Sonrası Yunanca (1821 - Günümüz)

Ulusal aydınlanma fikri tüm Yunan aydınlarını yüzyıllardır derinden etkileyen bir konu olmuştur. Bu hareketin öncülüğünü yapan aydınlar arasındaki tartışmalardan en önemlisi ise ileride bağımsız olacak devletin dilinin hangi dil olacağı sorunudur. Bir grup aydın Antik Yunancanın ulusun özüne dönüşünü simgelediğini ve bu dili kullanmak gerektiğini savunurken, bir diğer grup ise Dimotikinin içindeki yabancı kelimelerden tamamen arındırılarak kullanılması gerektiğini savunuyordu. En son grup ise dilin içine giren tüm öğelerle olduğu gibi kullanılmasından yanaydı.[143]

---

[140] Richard Clogg, *a.g.e.*, s.41.
[141] Dimitrios Fotiadis Katartzis, bir süre sonra bu büyük ülküsünü "erdemli dil" olarak nitelendirdiği Katharevusaya bırakır (Antonios Thavoris, "Οι Απαρχές του...", s.53).
[142]Konstantinios D. Malafantis, *Το Γλωσσικό Ζητημα Κατά το Νεοελληνικό Διαφωτισμό*, Atina s.152.
[143] Richard Clogg, *a.g.e.*, s. 41; Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.43.

Dönem aydınlarının üç ana grup etrafında toplandıkları görülmektedir:

Birinci grup, Patrikhane'nin başını çektiği Fenerliler olarak adlandırılan aristokrat kesimdir. Fenerliler eski dile karşı sıkı bir bağlılık içindeydiler. 18. yüzyıl sonlarında Panagiotis Kodrikas (1762-1827) bu grup içinde öne çıkmaktadır.[144]

İkinci grup, günlük konuşma dilinin gelişmesi için çalışan, Dimotikistler (halk dili savunucuları) olarak adlandırılan gruptur. Halk dili konusundaki katı tutumu ile Yannis Psiharis (1824-1929) bu grup içinde öne çıkmaktadır.[145]

Üçüncü grubu, halk dilinin asırlarca maruz kaldığı başkalaşma ve yozlaşmadan eski dilin kurallarına göre onu temizleyip arındıracak bir uzlaşma yolu arayanlar oluşturmaktadır. Bu grubun ortaya çıkmasında Misiodakas, Katartzis, Theotokis, Konstantas, Philippidis gibi pek çok aydın görev almıştır. Bu grubun ana rotasını çizen kişi, dil konusundaki yaklaşımına "Orta Yol" adını veren Adamantios Korais'tir (1748-1833).[146] Böylece "arınmış dil" olarak tasvir edilen Katharevusa da artık netlik kazanmaya başlamıştır.

Dönem boyunca aydınlar arasında yaşanan atışmalar çok önemlidir. Bu tartışmalar sırasıyla:

a. 1761-1781 yılları arasında halk dili savunuculuğu yapan İosipos Misiodakas ve antik dil savunuculuğu yapan Evgenios Vulgaris arasındaki tartışma,

---

[144] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.43.
[145] Gös. yer.
[146] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.43.

b. Orta Yol savunuculuğu yapan Adamantios Korais ve Klasik Dil savunucusu Panagiotis Kodrikas arasındaki tartışma,

c. Bilimsel ve dilbilimsel alanda şekillenen dil sorunu üzerine halk dili temsilcisi Yannis Psiharis ile Katharevusanın savunucusu Georgios Hatzidakis'in tartışmalarıdır.

Yunan ulusunun aydınlanma alt yapısını oluşturan en önemli aydınlardan biri olan Korais, dil sorunu sahnesine bambaşka bir fikirle ortaya çıkmıştır. O, dilde uzlaşmacı bir ara yol takip etmek istemiştir. Ona göre bu yol eski dilin kurallarını kullanarak giderek yozlaşmakta olan konuşma diline yeni kurallar oluşturup onun temizlenmesini ve düzenlenmesini sağlamaktan geçmektedir. Ulusun konuştuğu dilin en önemli dil olduğuna, bu dilde eserler verilmesi ve eğitimin sağlanması gerektiğine inanan Korais, bu tezini sağlamlaştırmak için öncelikle giderek içine aldığı kelimelerle yozlaşmakta olan halk dilinin temizlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.[147] Bu temizlenme yabancı kelimelerin Yunancadan çıkarılarak klasik Yunancadaki kelimelerle değiştirilmesiyle gerçekleşecektir.[148]

İkinci önemli yenilik ise halk dilinde yapılacak düzenlemeler ve düzeltmelerdi. 16.-18. yüzyıllar arası ciddi morfolojik değişimler yaşayan ve Korais'e göre, kurallarını büyük ölçüde yitiren halk dili, eski Yunancanın gramer ve sentaks özelliklerine uygun şekilde yeniden düzenlenmeliydi. Bunu yaparken şivelerin gelişiminden uzak durulması gerekiyordu.[149] Bütün bu düzenlemelerle konuşma dili zenginleşecek ve halkın eğitimine uygun hale gelecekti. Korais'in yarattığı bu uzlaşmacı yöntem gittikçe kontrolsüz şekilde büyüyen halk dilinin

---

[147] Georgios A. Hristodulu, "Το Γλωσσικό Ζήτημα: Κοραής και Κοδρικάς, η μέση οδός και η αντίδραση", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.230.

[148] Mihalis G. Meraklis, "Το Γλωσσικό Ζήτημα στους Χρόνους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού: Αδαμάντιος Κοραής", *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s. 129-130; Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα…*, s.27-28.

[149] Mihalis G. Meraklis, *a.g.m.*, s.129-130.

bir kalıba oturmasını da sağlayacaktı. Bu nedenle Korais'in yöntemine *"Orta Yol"* anlamına gelen *"Mesi Odos"(Μέση Οδός)* denilmektedir. Dildeki bu orta yol kimi dilbilimciye göre Katharevusanın başlangıcı sayılmaktadır.

Korais'in *Orta Yol* teorisini geçersiz hale getirmek için pek çok çıkış yapan Kodrikas, 1818'de Paris'te *Halk Dili İncelemesi(Μελέτη της Κοινής Ελληνικής Διαλέκτου)* adlı eserini yayımlamıştır.[150] Korais'in dilinin yozlaşmış dil olarak nitelendirdiği halk dili olduğu iddiasında bulunmaktaydı. Kendisini klasik dil savunucusu olarak tanımlayan Kodrikas, önceleri Dimotiki yanlısı bir yazar iken yaşlılık yıllarında Katharevusa kullanmaya başlayan Dimitrios Katartzis'in dilini yüceltmiştir. Oysaki Kodrikas eserlerinde sadeleştirilmiş bir Katharevusa kullanmaktaydı.[151]

Rizos Nerulos (1778-1849) Korais'i hicvetmek için 1813'de *Korakistika (Κορακιστικά)* adlı eseri yazmıştır. Eser komedi tarzında yazılmış olup Korais'in yapmayı amaçladığı dil düzeltmelerini yermekteydi.[152]

Yedi Adalı Şairler grubunun öne çıkan isimlerinden olan Zakinthos'lu şair Dionisios Solomos (1798-1857), 1824 yılında yayımladığı *Diyalog (Διάλογος)* adlı eserinde Korais'in Antik dil taraftarlarından farkı olmadığından bahsetmiştir.[153] Kastorya doğumlu ünlü şair Athanasios Hristopulos (1772-1847) ise Korais'in ortaya koyduğu dilin Helenistik dile yakın olduğunu savunarak, kullandığı dili "barbar" olarak nitelemiştir.[154]

Çağdaş Yunancanın dilbilgisi kurallarının gelişmesi için çalışmalar yapan Hristopulos, 1805'te *Eol - Dor Lehçeleri Grameri (Γραμματική*

---

[150]Roksani D. Argiropulu, "Παναγιώτης Κοδρικάς: Ο πρώτος αντικοραϊστής", *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.144.
[151]Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα*....., s.30.
[152] Mihailis G. Meraklis, *a.g.m.*, s. 130.
[153] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία*....., s.183.
[154] Gös. yer.

Αιολοδωρίας) adlı eserini yayımlamıştır.[155] Eser Eski Yunancanın temelini Eol-Dor lehçelerine dayandırarak günümüz halk dilinin Helenistik ve Bizans dönemleri olmaksızın Eol-Dor lehçelerinden meydana geldiği görüşünü desteklemekteydi.[156]

Kendisini Osmanlı tebaası olan Rumları Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinden kurtarmaya adayan Rigas Velestinlis (1757-1798), Rumların bağımsızlığını kazanması için mücadele etmiş en önemli aydınlardan biridir.[157] Buna rağmen dil konusunda sessizliğini korumuştur.[158] İlk eserlerini özellikle halk dilini kullanarak veren Velestinlis, yaşamının son zamanlarına doğru arkaik dili de kullanmaya başlamıştır. Bu dilin ata mirası olduğunu düşünüyor olması da onu kullanma ihtimallerinden biridir. Böylelikle Rigas için dilin bir amaç değil, bir araç olduğu söylenebilir.

Bu dönemin önemli halk dili yazarlarından ve şairlerinden biri olan İoannis Vilaras'a göre (1771-1823) dil, konuşulduğu şekli ile yazılmalıydı. Bu nedenle eserlerinde Yunancanın tarihi ortografisini kullanmayı reddederek dilin fonetik hali ile yazılması gerektiğini savunmuştur.[159] En önemli çalışması olarak bilinen *Rum Dili (Ρομέικη Γλόσα)* (1814), tüm bu iddialarını destekleyen bir

---

[155] İrini Kalitzopulu - Papageorgiu :"Αιολοδωρική Θεωρία ",*Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s. 187.
[156] İrini Kalitzopulu – Papageorgiu, *a.g.e.*, s.187-192.
[157] Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, "Οι απόψεις των προδρόμων υπέρ μιας κοινής γλώσσας με αφετηρία τη γλωσσα της λογοτεχνίας: Ρήγας Φεραίος – Ιωάννης Βηλαράς-Αθανάσιος Χριστόπουλος» *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s. 155; Rigas Velestinlis, Rigas Fereos olarak da bilinir (Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, *a.g.m.*, s. 155); Rigas, 1797'de Viyana'da *Harta tis Ellados* isimli eserini yayımlamıştır. Bu eser bugünkü Yunanistan'ın sınırlarını çizen bir haritadır. Aynı sene hazırladığı *Yeni İdare Politikası (Νέα Πολιτική Διοίκησης)* adlı eserinde dört bölümden oluşan bir bildirge hazırlamıştır. Bu bildirgelerin birincisi, İhtilal Bildirgesi'dir. Bununla halkına özgürlük için çağrıda bulunmuştur. İkincisi, İnsan Hakları Bildirgesi'dir. 35 maddeden oluşan bu bildirgede vatandaşlık hakları ve eşitlik kavramları en önemli kavramlardır. Üçüncü kısmını kurulacak bağımsız Yunan devletinin 124 maddelik Anayasası oluşturmaktadır. Dördüncü bölümü ise "milli marş" olarak yazdığı ve sıklıkla eski dili kullandığı *Θούριος (Marş)* oluşturmaktadır (Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, *a.g.m.*, s.156).
[158]Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s.184.
[159] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s.186-187.

eserdir.[160] Kendisine gösterilen tepkiler nedeniyle Vilaras, 1816 yılıyla birlikte artık dil tartışmalarına ara verip eserlerinde eski vurgu sistemini yeniden kullanmaya başlamıştır.[161]

Dil tartışmalarının en ateşli ve yoğun geçtiği dönem olan üçüncü dönem, Paris Sorbonne Üniversitesi Filoloji bölümü öğretim üyesi **Yannis Psiharis** (1854-1929) ve Atina Üniversitesi'nin ilk dilbilim kürsüsünün kurucusu, öğretim üyesi **Georgios Hatzidakis** (1848-1941) arasında geçer.[162]

Halkın konuştuğu dilin yazı diline olduğu gibi aktarılması gerektiğini savunan Yannis Psiharis, Katharevusayı Attik dilinin yapay uzantısı olarak ilan edip ciddi bir tartışma başlatmıştır. O, Yunan halkının asıl dilinin Dimotiki olduğunu ve bu dilin sistemleşerek gelişmesi için Katharevusanın yürürlükten kalkması gerektiğini düşünmekteydi. Psiharis'e göre öze dönmek ancak konuşulan dille sağlanabilirdi. Bu nedenle ulusunun geleneklerini, türkülerini, efsanelerini detaylı bir şekilde araştırarak halk dilinin özelliklerini incelemiştir. Geniz ve gırtlak seslerini yumuşatarak dili kaba ağızdan uzaklaştırmaya çalışmıştır.[163] O da Korais gibi dile giren yabancı kelimeleri bir ihanet olarak algılamış, en kısa zamanda bir dil temizliği yapılmasını uygun görmüştür. Dimotikinin, Katharevusanın bilimsel, edebi ve felsefi terminolojisinden aldığı her şeyi kendi bünyesine dâhil edebileceğine inanmıştır.[164] Bu görüşlerine 1888 yılında yayımladığı *Yolculuğum (Το Ταξίδι Μου)* adlı eserinde yer vermiştir. Bu

---

[160] Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, *a.g.m.,* s.159.
[161] Georgios Andriomenos-Hrisula Karantzi, *a.g.m.,* s.161.
[162] Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα…* s.30-31; Dil Sorunu, bu iki dilbilimci arasında "bilimsel" bir nitelik kazanmıştır. Çünkü tartışma içine artık diyalektler, kelime bilgisi, morfoloji, sentaks, gramer, dilin kökeni, yazı ve konuşma dili arasındaki farklar gibi konular dahil olmuştur (Robert Browning, *a.g.e.,* s. 24, Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....,* s.191).
[163] Psiharis zaman içinde dilin fonolojisine dönerek kaba gırtlak sessizlerinden kurtulmaya çalışmıştır (Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....,* s.191); Psiharis'in dil konunundaki bu katı tutumu bir zaman sonra dilde "Psiharizm" akımının oluşmasına vesile olmuştur (Georgios Babiniotis, "Γιάννης Ψυχάρης: Η ηγετική μορφή της στήριξης της Δημοτικής και η επιστημονική συμβουλή του στη μελέτη της ελληνικής" *Το Γλωσσικό Ζήτημα,* (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.429).
[164] Robert Browning, *a.g.e.,* s.142.

eser edebiyat ve siyaset dünyasında büyük yankı uyandırmış ve bir "Dimotiki Manifestosu" olarak kabul edilmiştir.[165]

Psiharis, sıkı Dimotiki taraftarı olan Kostis Palamas ve Manolis Triantafillidis ile de konuşma dilinin alanları ve kuralları hakkında tartışmalar yapmıştır. Hatta onları ara sıra kurallara uymamakla suçlamıştır.[166] Böylece o Dimotikiyi sol düşünceye yaklaştırmaya başlamış ve üslubunu sertleştirmiştir.[167]

Piharis'in bu sert tutumuna karşı tavır almış olan Georgios Hatzidakis'e göre halkın dili Dimotiki idi. Ama bu dil yüzyıllarca bilim ve eğitim dili olmaktan mahrum edildiği için yıpranmışlığa ve bozulmaya maruz kalmıştı. Bu nedenle kurallarının nasıl oluştuğu mutlaka araştırılmalıydı.[168] Katharevusanın giderek sadeleşmesi gerektiğine inanan ve bu şekilde bir zaman sonra Dimotiki ile kaynaşacağını düşünen Hatzidakis, Korais gibi bir orta yol izlemiştir.[169] Eski dil ve halk dili savunucularından hiçbir kitleyi karşısına almayan Hatzidakis, bilimsel çalışmalar içine girerek; dilin tarihinden fonetiğine, morfolojisine kadar her alanda çalışmalar yapmıştır.[170]

18. yüzyıl sonlarına doğru Yunan anakarası içinde Osmanlı Devleti'ne karşı ciddi ayaklanmalar baş göstermeye başlamıştı. Bu durum, Yunan ulusunun

---

[165] Aleksis Dimaras, "Ο Γιαννης Ψυχάρης και ο Δημοτικισμός", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis) (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 264; Anna Frangudaki, *Η Γλώσσα και το Έθνος, 1880-1980 Εκατό Χρόνια Αγώνες για την Αυθεντική Ελληνική Γλώσσα,* Atina, 2001, s.19).

[166] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....,* s.192.

[167] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.,* s.45.

[168] Georgios Babiniotis, "Γεώργιος Χατζιδάκης: η θέση του στο Γλωσσικό Ζήτημα και η συμβουλή του στην αποκατάσταση της γλωσσικής μας ταυτότητας", *Το Γλωσσικό Ζήτημα,* (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.455- 458).

[168] Robert Browning, *a.g.e.,* s.142.

[169] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....,* s.194.

[170] Georgios Hatzidakis, 1881-1935 arasında 600'e yakın yazı ve dokuz kitap kaleme almıştır. Ortaçağ Yunancası ve Çağdaş Yunanca üzerine olan bu çalışmalarında, Yunancanın lehçelerinin Helenistik dönem Yunancasındaki köklerini araştırmıştır. Eserleri arasında *Çağdaş Yunanca Dilbilgisine Giriş* (*Einleitung in die neugriechische Grammatik*) (1892) ve *Ortaçağ Yunancası ve Çağdaş Yunanca* (*Μεσαιωνικόν και Νεοελληνικόν*) (1905) yer alımaktadır (Georgios Babiniotis, "Γεώργιος Χατζιδάκης...", s.452).

"Megali İdea"(Μεγάλη Ιδέα)[171] politikasına zemin hazırlamıştır. Batı'daki Aydınlanma hareketinin etkisi ile Antik döneme duyulan özlem de geri gelmiştir. Antik dönem yazarlarının eserleri Batı tarafından incelenip, derlenip, çevrilmeye başlamıştır. Muhafazakâr Yunanlı aydınlar içinde Attik lehçesinin tekrar hayata geçirilmesi için ciddi çalışmalar başlamıştır. 1831'de kurulan Yeni Yunan Devleti'nin "dilinin hangi dil olacağı?" sorunu da Yeni Attikizm akımının güçlenmesine neden olmuştur. Bazı tutucu çevreler Attikizm'e uzanarak ortamı sertleştirmek isterken bazıları da Katharevusa ile ortamı yumuşatmayı tercih etmekteydi. Katharevusa yanlıları dilin kökeninin Antik Yunancaya dayandığını, bu dilin bir ata mirası olduğu için resmi dil olması gerektiği fikrini savunmaktaydılar. Bu kargaşa, Dimotiki taraftarları arasında da büyük siyasi dalgalanmalar ve parçalanmalar yaratmıştır.

1.6.1. Edebiyat Ekolleri ve İşlevleri

1.6.1.1. Eski Atina Ekolü (1830-1880)

Çoğunluğu Fenerli Rumlar tarafından kurulmuş ve desteklenmiş bu ekol, Yunan Devleti'nin kurulmasından çok kısa bir süre sonra önemli politikalarla ortaya çıkmıştır. Yeni Yunan Devleti'nin kurulmasının hemen ardından başlayan dil tartışmalarında eski dilin bir uzantısı olarak görülen Katharevusanın destekçileri galip gelmiştir.[172] Bu aydınlar tüm dil ve şive

[171] Megali İdea, Yunanlıların Bizans İmparatorluğu'nun sahip olduğu topraklara yeniden hakim olacak bir Yunan imparatorluğu kurma idealine verilen addır. Megali İdea'nın güçlenmesinde Osmanlı toprakları içinde yüzyıllarca büyük imtiyazlara sahip olmuş Patrikhane önemli bir etkiye sahiptir. Günümüzde hala bu ülkü Yunanistan'da belli bir milliyetçi kitle tarafından rağbet görmekte ve desteklenmektedir. (Richard Clogg, *a.g.e.*, s. 66-67,94; Utku Kırlıdökme, "Ulus Devlet Oluşturmada Yunanistan Örneği: Büyük Ülkü-Megali İdea" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergis*i, Ankara, 2010, s.401-424).

[172] Linos Politis, *a.g.e.*, s.168-169.

farklılıklarını tek bir dile indirgeyecek nihai yolun eski dile geri dönmekten geçtiğini düşünmekteydiler. Bu dil tam olarak Korais'in "yabancı sözcüklerin etkisinden arınmış dil" olarak gösterdiği Katharevusadır.[173] Böylece eski zamanın görkemine tekrar dönebileceklerdi. Fransız Romantizmi'nden çok etkilenen bu aydınların en önemli iki temsilcisi Sutsos kardeşlerdir (Aleksandros Sutsos ve Panagiotis Sutsos).[174] Panagiotis Sutsos'un *Yolcu (Οδοιπόρος)* isimli şiiri Yunanistan'da Romantizm akımının öncüsü olarak kabul edilir.[175] Aynı zamanda 1834'te yazdığı *Leandros* isimli öyküsü de Eski Atina Ekolü'nün ilk romantik hikâyesidir.[176] Katharevusa kullanımındaki aşırılıklar çoğu zaman Romantizm akımının ruhu ile uyuşmamaktadır. Grubun içinde ayrıca Theodoros Orfanidis, İoannis Karasutsas, Aleksandros Rizos Pangavis, Georgios Zalakostas, Ahilevs Parashos gibi isimler öne çıkmaktadır.[177]

1.6.1.2. Yedi Adalar Ekolü (1818-1911)

Yedi Adalar sırasıyla Venediklilerin, Fransızların, İngilizlerin ve Rusların egemenliği altına girmiştir. Batı'daki Aydınlanma hareketleri ile doğrudan iletişim kurma şansı elde eden Yedi Adalar'da edebiyat dışında pek çok sanat dalı bir arada gelişmiştir. Dionisios Solomos'un önderliğinde temsil edilen bu hareket halk dili savunucularının oluşturduğu Yedi Adalar Ekolü'dür. Bu ekolün öne çıkan diğer iki temsilcisi ise Andreas Kalvos ve Aristotelis Valariotis'tir.[178] Eski Atina Ekolü'nün fikirleriyle tamamen zıtlaşan bir üsluba sahiptir. Çünkü Solomos, Eski Atina Ekolü'nün Romantizm'i ile Yeni Attikizm akımının birleştirilmesi girişimine şiddetle karşı çıkmıştır.[179] Şiirde İdealizm

[173] Nasos Vagenas, "Η Λογοτεχνία του Ελεύθερου Κράτους: Η Γλώσσα της Αθηναϊκής Σχολής", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.256-257.
[174] Linos Politis, *a.g.e.*, s.172-173.
[175] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία.....*, s. 187; Linos Politis, *a.g.e.*, s. 171.
[176] Linos Politis, *a.g.e.*, s.172.
[177] Nasos Vagenas, "Η Λογοτεχνία....", s.256-257.
[178] Linos Politis, *a.g.e.*, s.152.
[179] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία…*, s.188

akımını benimseyen bu grup, ulusun eğitimine ciddi bir önem vermiştir. Bunun dışında İtalyan şiirinden de çok etkilendiği görülen Yedi Adalar Ekolü aydınları eserlerinde ulusal mücadele, vatan sevgisi, aşk gibi konuları işlemişlerdir.[180] Bu grubun taraftarları içinde Antonios Martelaos, Nikolaos Kututzis, Antonios Matesis, Georgios Tertsetis, Yakovos Polilas, Julius Tipaldos, Gerasimos Markoras, Georgios Kalosguros, Lorentzos Mavili, Aristotelis Valariotis, Andreas Laskaratos bulunmaktadır.[181]

1.6.1.3. Yeni Atina Ekolü (1880-1922)

Eski Atina Ekolü ile tamamen zıt bir yapılanmaya sahip olan Yeni Atina Ekolü, Romantizm akımı ve Katharevusanın gerilemesinin yanı sıra Dimotiki kullanımının hızla edebiyata girmesiyle birlikte güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır.[182] Yunan Devleti'nin kuruluşundan çok kısa bir zaman sonra hakim olan şiir ve düzyazı akımı romantizmdir.

1880'de Yunanistan'ın en büyük kültür şehri Atina idi. 1880-1922 yılları arasında Yunanistan'ın milli, siyasi, sosyal yapısında ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. Harilaos Trikupis[183] ve Eleftherios Venizelos[184] Yeni Yunan Devleti'ni içeriden ve dışarıdan şekillendirmeye çalışmışlardır.[185] Ticaret ve sanayi gelişirken, kırsal kesimden büyük bir nüfus kentlere doğru göç etmekteydi. Yeni devletin nüfusu böylece artıyordu. 1897 Osmanlı-Yunan

[180]Georgios Kehagioglu, "Δ. Σολομός και Επτανησιακή Λογοτεχνία", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας,* (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 253.
[181] Georgios Kehagioglu, "Δ. Σολομός και ...", s.253.
[182] Nasos Vagenas "Οι ζυμώσεις στο τέλος του 19ου αιώνα",*Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας,* (Ed. Mihalis Z. Kopidakis) (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 260-261.
[183] 1875 -1894 yılları arasında Yunan devletinin başbakanı olan Trikupis, Yunanistan'ı 19 yıl boyunca yönetmiştir (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.282-283).
[184] Yunan devletinin yedi kez başbakanlığını yapan Venizelos,Yunanistan'ın modernleşmesi için birçok önemli girişimde bulunmuştur (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.285).
[185] Linos Politis, *a.g.e.*, s.192.

Savaşı yenilgisi[186], Gudi Darbesi[187], 1912-13 arası Balkan Savaşları, Küçük Asya Bozgunu[188] gibi olaylar Yunanistan'ın moralini zayıflatmış olsa da, buna rağmen edebiyatta büyük bir değişiklik meydana gelmiştir.[189] Şairler ve yazarlar Katharevusa kullanmayı bırakıp Dimotikiye dönmüştür.[190] Şiirde Parnasizm ve Sembolizm etkisi görülürken, Kostis Palamas, Angelos Sikelianos, Kostas Varnalis, Ioannis Griparis şiirde öne çıkmışlardır.[191] Georgios Viziinos, Kostas Kristallis, Aleksandros Pallis, Argiris Eftaliotis, Dimitrios Vikelas, Andreas Karkavitsas, İoan Dragumis, Pinelopi Delta düzyazıda eser vermiş önemli isimlerdir.[192]

19. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl sonlarına kadarki süreç edebiyat ve siyaset alanında Dil Sorunu'nun en sert tartışmalarının yaşandığı dönemdir. Dil konusu artık milli kimliği belirlemek üzere siyaset arenasında kullanılan bir maşadır.

1.6.2. Evangelika ve Orestiaka Olayları

Özellikle İncil'in yazıldığı Helenistik dönem Yunancasından Çağdaş Yunancaya çevrilmesi aşamasında başlayan rahatsızlıklar iki önemli "kanlı"

---

[186] Girit'teki ayaklanma sonrası meydana gelen ve otuz gün süren bu savaş Yunanistan'ın yenilgisi ile sonuçlanmıştır (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.94).
[187] 1909 yılında Askeri Cunta tarafından yapılan Gudi darbesi, I. Meşrutiyet'in kısa sürmesi sonrası II. Abdülhamit'i tahtan indiren İttihat ve Terakkicilere karşı bir tepki olarak gerçekleştirilmiştir (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.95).
[188] Küçük Asya Bozgunu,Yunanlıların Yunan Ordusu'nun Baş Komutanlık Meydan Muhaberesi sonrası (30 Ağustos 1922) 9 Eylül 1922'ye kadar Batı Anadolu'yu terk etmek zorunda kaldıkları bozguna verdikleri addır. Megali İdea büyük bir darbe almış ve Bizans İmparatorluğu'nun eski sınırlarına geri dönme arzusu da böylece son bulmuştur (John S. Kolliopulos- Thanos M. Veremis, *Modern Greece-A History Since 1821*, Oxford, 2010, s.89-100).
[189] Linos Politis, *a.g.e.*, s.192.
[190] Nasos Vagenas, "Οι ζυμώσεις στο τέλος...", s.260.
[191] Linos Politis, *a.g.e.*, s.186-199.
[192] Linos Politis, *a.g.e.*, s.210-217.

olayı beraberinde getirmiştir. Bu olaylara sırasıyla **Evangelika** (1901) ve **Orestiaka** (1903) adı verilir.

Yannis Psiharis'in en önemli destekçilerinden biri olan Aleksandros Pallis (1851-1933) kraliçe Olga'nın mali desteği ile 1901'de Akropolis gazetesinde İncil'in Çağdaş Yunanca çevirisini yayımlamıştır.[193] Bu durum eski dil savunucuları tarafından çok tepki çekmiş olup toplum içinde ciddi tartışmalar yaratmıştır. Olaylara ve gösterilere ilk katılanlar öğrencilerdir. Bu grup, halk dili savunucularını "ateist, uzun saçlı, Slav kökenli, Panislavist, Bulgar dostu, bozuk dil sevicileri" olarak nitelendiren kilise aracılığıyla[194], Aleksandros Pallis'i dinden aforoz ettirmiştir.[195] Olaylar sonucu 11 kişi hayatını kaybederken, 70 kişi yaralanmış ve 22 kişi de halkı kışkırtıp dini değerleri küçük düşürdükleri ithamıyla tutuklanmıştır.

Yunan siyaset tarihine **Evangelika** olarak geçen yukarıda sözünü ettiğimiz bu olaylardan kısa bir süre sonra 1903 yılında Yunan Milli Tiyatrosu Müdürü **Georgios Sotiriadis** (1952-1942), Eshilos'un *Orestia (Ορεστεία)* adlı eserini Dimotikiye çevirmiştir. Bu olay Yunan edebiyat ve siyaset dünyasına bir bomba gibi düşmüştür. *Orestia* eseri sahnelenirken sahneye atılan bomba, pek çok insanın yaralanmasına neden olmuştur. Bu kanlı olaylar daha sonra **Orestiaka** olarak anılmıştır.[196]

1903'te bir Dimotiki basın organı olan "Numas" dergisi yayın hayatına adım atmıştır. Psiharis gibi sert Dimotiki yanlısı görüşleriyle yola çıkan bu dergi sosyalizm düşüncelerine de yakınlık sergilemiştir.[197] Dergi dil üzerine gerçekleştirilecek reformların aynı zamanda toplumun üst kesimindeki insanları değil özellikle halkı ilgilendirmesi gerektiğini savunmaktaydı. Dergi halka

---

[193] Anna Anastasiadi-Simenoidi, "Ευαγγελλικά και Ορεστιακά" *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.256.
[194] Anna Anastasiadi-Simenoidi, *a.g.m.*, s.261-264; Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 46.
[195] Anna Anastasiadi-Simenoidi, *a.g.m.*, s.258.
[196] Anna Anastasiadi-Simenoidi, *a.g.m.*, s.264-268.
[197] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.46.

seslenmeyi amaç edinmişti. Evangelika ve Orestiaka olayları ile başlayan bu dönemde Dimotikistler arasında ciddi farklılıklar oluşmuştur. Dil sorununu toplumsal ve siyasi bir konu olarak ele alan Dimotikistler "sosyalist" olarak değerlendirilirken, dil sorununu kültür, medeniyet ve eğitim konusu olarak ele alan Dimotikistler ise "milliyetçi" olarak görülmüşlerdir.[198]

1908'de Volos'ta Aleksandros Delmuzos (1880-1956) tarafından kurulan **Yüksek Kız Mektebi** (Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο), Dimotikinin eğitim dili olarak benimsenmesinin ilk aşamasını oluşturur. [199]

1910'lu yıllar tartışmaların en yoğun yaşandığı dönemdir. Bu çatışma ortamında ünlü politikacı ve halk dili taraftarı Elefterios Venizelos'un (1864-1936) girişimleri gerginlikleri yatıştırmada büyük öneme sahiptir. Bu çalışmalar Dimotikinin Dil Sorunu'ndaki yerini belirlemiştir. 1910 senesinde Ekpedevtikos Omilos Derneği'nin kurulması ve 1912'de bu derneğe ait bir yayın organının faaliyete geçmesi[200], 1911 senesinde Aleksandros Delmuzos'a yönelik başlatılan saldırılar[201], ağır kilise baskısı ve yaklaşan Balkan Savaşları nedeniyle

---

[198] Gös.yer.

[199] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 47; Aleksis Dimaras, "Κοινωνικές Διατάξεις και Σύνταγμα", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z.Kopidakis), (M.I.E.T), (E.Λ.I.A), Atina, 2015, s.266.

[200] Aleksis Dimaras, *a.g.m.* s.267; Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s.20, Ekpedevtikos Omilos Derneği 1910 yılında Atina'da bir grup edebiyatçı ve eğitimci tarafından kurulmuştur. Kurucuları arasında Nikos Kazantzakis ve Aleksandros Delmuzos da bulunmaktaydı. Bu derneğin temel amacı ilk ve orta dereceli okullardaki kitapların halk diline uygun şekilde düzenlenmesi ve yayımlanmasıydı. Buna uygun olarak Venizelos'un da desteği ile Manolis Triandafillidis'in eğitim üzerine yaptığı çalışmalar önderliğinde, Aleksandros Delmuzos, Dimitrios Glinos tarafından 1911 senesinde ilk kitaplar yayımlanmıştır. Bu kitaplar 1920'de Venizelos hükümetinin düşmesi ile toplatılmış ve yakılmıştır. 1912'de bu derneğin ilk bülteni yayımlanmıştır. Maruz kaldığı politik dönemlerin etkileri nedeniyle yayınlarını kesintili olarak 1925 senesine kadar devam ettirmiştir (Napoleon S. Mitsis ,"Η Διδασκαλία της γλώσσας στο σχολείο", *Το Γλωσσικό Ζήτημα*, (Ed. Georgios Babiniotis), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.545; Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία...*, s.20).

[201] 1908'de Volos'ta Yüksek Kız Mektebini kuran Delmuzos, Okulun müfredatına Triandafillidis ve Glinos ile beraber hazırladığı halk dilindeki eğitim kitaplarını dahil etmiştir. Sıkı bir Dimotikist olan Delmuzos, kilise tarafından ahlaki yozlaşmaya sebebiyet vermekle itham edilerek yargılanmıştır. (Aleksis Dimaras, *a.g.m.*, s.266; Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.47).

Venizelos'un Katharevusayı resmi dil olarak ilan etmek zorunda kalması[202], bu dönemin önemli olaylarıdır.

1917 senesinde Aleksandros Delmuzos'un kuruculuğunu yaptığı, içinde Manolis Triandafillidis'in (1883-1959) de bulunduğu Ekpedevtikos Omilos Derneği'nin etkisiyle özgürlükçü bir duruş sergileyen Venizelos Hükümeti, halk dilini ilk defa temel eğitim müfredatına dâhil etmiştir.[203]

1917 yılı Venizelos Hükümeti'nin başa geçmesi ve özgürlükçü düşüncelerle eğitim programına kaldığı yerden devam etmesi açısından ciddi bir öneme sahiptir. Siyasi ortamı yatıştırmak için 1911 yılında Anayasaya *"Katharevusanın Korunması"* maddesini ekletmek zorunda kalan Venizelos[204], Dimotikistler tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Böylece Dimotikiye gönül verenler arasında politik nedenlerle ciddi ayrılıklar baş göstermeye başlamıştır.

Bu durumu değiştirmek isteyen Venizelos, 1917'de Ekpaidevtikos Omilos Derneği'nin önemli aydınlarından Manolis Triandafillidis, Aleksandros Delmuzos, Dimitrios Glinos'un başında bulunduğu grubu halk dili üzerine araştırmalar yapması için bir araya getirmiştir.[205] Ekpaidevtikos Omilos Derneği'nin yayımladığı bültende Manolis Triandafillidis'in Çağdaş Yunan Grameri ve Sentaks'ı üstüne yazdığı ilk araştırmalar ve incelemeler ardı sıra yayımlanmıştır. Yunancayı gelişim aşamalarına göre tasnif eden Triandafillidis, dilin kökenine ait araştırmalar yapmıştır. Psiharis'e göre daha uzlaşmacı bir yol

---

[202] Aleksandros Delmuzos'un destekçisi olan Elefterios Venizelos, 1897 yenilgisinin yaydığı karamsar ortamın etkisi ve yaklaşmakta olan Balkan Savaşlarının ağırlığı altında 1911'de Anayasaya 107 nolu maddeyi ekleterek devletin resmi dilini Katharevusa olarak kabul ettirmiştir (Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα….*, s.33); 1911 Anayasasının 107 nolu maddesi şöyledir: "Rejimin ve Yunanca yasaların metinlerinin düzenlendiği resmi dil Katharevusadır. Bu dil her türlü müdahale ve bozulmaya karşı korunmaktadır" (Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s. 20); Bu madde Anayasa içerisinde yaklaşık 1977 yılına kadar korunmuştur (Napoleon S. Mitsis, "Η Διδασκαλία της γλώσσας…", s.546).

[203] Napoleon S.Mitsis, "Η Διδασκαλία της γλώσσας…", s.564-547.

[204] Aleksis Dimaras, *a.g.m.*, s.267.

[205] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία*.....,s. 20; Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s.21.

izleyen Triandafillidis, Venizelos tarafından atanmış olduğu bu görevi sonuna kadar ciddiyetle yerine getirerek Dimotikinin temel eğitimdeki yerini almasını sağlamıştır.[206]

Ancak Balkan Savaşlarının yaratığı ekonomik ve siyasi hırpalanmalar, Megali İdea'nın çöküşü, Mübadele Dönemi[207] ve sonrası, Alman İşgali[208] ve İç Savaş[209] ülkenin siyasetinde de ciddi dalgalanmalar yaratmıştır. Birbiri ardına gelen hükümetler, dikta rejimleri Katharevusa ve Dimotiki arasında mekik dokumuşlardır. Dil Sorunu bir kez daha siyaset ve toplum sahnesine çıkarılmıştır.

1920'de Venizelos Hükümetinin düşürülmesiyle Milli Eğitim Bakanlığı içinde kurulan eğitim komisyonunun tüm faaliyetleri iptal edilirken Dimotikide yayımlanan tüm okul kitapları yayından kaldırılarak yakılmıştır.[210] Piyasaya tekrar Katharevusa kitaplar çıkartılmıştır. Ancak 1923 yılında iki yıl sürecek bir hükümetle iktidara geri gelen Venizelos, Dimotikiyi yeniden temel eğitim dili yapmıştır.[211]

1925 ve 1926 arasında yönetime gelen sağ ideolojiye sahip Theodoros Pangalos diktası, dini ve politik çevrelerden oluşturduğu bir kurulla

---

[206] Napoleon S. Mitsis, "Ο νέος δημοτικισμός…", s.468-469.

[207] 1923 yılında gerçekleştirilen Lozan Barış Antlaşması içine ilave edilen ek bir madde ile Yunanistan Krallığı ve Yeni Türk Devleti arasında ayrı bir antlaşma yapılmıştır. 19 maddeden oluşan bu antlaşma, Batı Trakya Türklerini ve İstanbul Rumlarını kapsamamaktaydı. 1923'den 1928 yılına kadar süren göç hareketi sonucunda yaklaşık 1.200.000 Anadolulu Rum Yunanistan'a göç ederken, 500.000 kadar Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye gelmiştir (Renée Hırschon, *Mübadele Çocukları*, İstanbul, 2000, s.33-36).

[208] 1941-1945 yılları arasında Almanların Yunanistan'ı işgal ettiği dönemdir. Yüzbinlerce insan hayatını kaybetmiştir (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.177-178).

[209] 1946-1949 yılları arasında yaşanan iç savaş Yunan tarihine "Kardeş Kavgası" olarak geçmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında önce İtalya ardından da Almanya'nın işgaline uğrayan Yunanistan işgallerden sonra beş yıl sürecek olan son derece kanlı ve yıkıcı bir iç savaşın içine girmiştir. Ülke dış güçler tarafından yönlendirilirken halk örgütlere ayrılarak kanlı çatışmalar içine atılmıştır (Richard Clogg, *a.g.e.*, s.177).

[210] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 47; Anna Frangudaki, *a.g.e.*, s.21.

[211] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 47; Napoleon. S. Mitsis, "Η Διδασκαλία της γλώσσας…", s.548.

Ekpedevtikos Omilos Derneği'ni din, vatan, ahlak, aile ve milliyet düşmanı olmakla suçlayarak halkı dernek aleyhinde kışkırtmıştır. Dimotikistlerin çoğunun anarşist olduğunu söyleyen Pangalos, onların cezalandırılması gerektiğini düşünüyordu. Dimotikiyi savunan kitlenin en sert savunucuları, daha çok siyasi alanda kendilerini gösterdikleri için solculuk ya da komünizmle ilişkilendirilmekteydiler.[212] Ilımlı Dimotiki savunucuları ise daha çok eğitim-öğretim işleri ile ilgileniyorlardı. Bu ılımlı kitlenin içinde yer alan Triandafillidis ve Delmuzos ise bu yaftanın Dimotiki taraftarlarına yapıştırılmaması için büyük çaba göstermiştir.[213]

1928'de başa gelen Venizelos hükümeti, Dimotikinin eğitimde yer alması için yeni reformlar gerçekleştirmeye çalışmıştır. Eğitim bakanı Georgios Papandreu, 1930-32 yılları arasında Ekpedevtikos Omilos derneğinin dağılmış olmasına rağmen, halk dilini ilköğretime yerleştimek için çaba göstermiştir. İlköğretimde Dimotiki eğitim dili iken, ortaöğretimde Katharevusanın kullanımı devam etmiştir.[214]

1933 yılında başa gelen muhafazakâr Panagis Tsaldaris hükümeti, Katharevusayı yeniden eğitim dili yapmıştır.[215] Böylece devletin kurulduğu andan itibaren başa geçen bütün iktidarlar dil sorununu politik bir araç olarak değerlendirmeye başlamışlardır.

1936 ve 1941 yılları arası İoannis Metaksas diktası başa geçtiğinde Dimotiki ilk defa bir dikta rejimi ile birlikte anılmaya başlamıştır.[216] İlkokullara Dimotiki dersi veren öğretmenler atanmış, Manolis Triandafillidis, Yunan Devleti tarafından yeni bir Çağdaş Yunanca Gramer kitabı hazırlamak için

---

[212] Anna Frangudaki, *a.g.e.,* s.27.
[213] Anna Frangudaki, *a.g.e.,* s.21; Napoleon S. Mitsis, "Η Διδασκαλία της γλώσσας…", s.548-549; Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m*., s.48.
[214] Napoleon S. Mitsis,"Η Διδασκαλία της γλώσσας…", s.548.
[215] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.,* s. 48; Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα…*, s.35.
[216] Napoleon S. Mitsis,"Η Διδασκαλία της γλώσσας…", s.549.

görevlendirilmiştir.[217] Triandafillidis yanına Eski Yunancanın gramer ve sentaks kitaplarını yazan Ahileas Tzartzanos, Kleandros Lakonas, Thrasivulos Stavros gibi aydınları alıp halk dilinin gramer kurallarını araştırmak için uzun çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar sonrası Triandafillidis, 1941'de *Çağdaş Yunan Dili Grameri (Νεοελληνική Γραμματική)*kitabını yazmıştır.[218] Bu kitap aynı zamanda halk dilinin bir dilbilgisi sistemi olmadığını savunanlara bir cevap niteliği taşımıştır.

Metaksas sonrası Alman İşgali döneminde (1941-1945), Metaksas'ın Dimotiki için yaptığı reformlar takip edilmeyerek Katharevusaya geri dönüş yapılmıştır.[219] Sağ ve sol çatışmalarının halk içinde ciddi bir şekilde yaşandığı 1945-1949 yılları arasındaki İç Savaş döneminde Katharevusa okullarda tekrar öğretilmeye başlanmıştır.[220]

Liberal Georgios Papandreu hükümeti döneminde (1964-1967) ilk ve orta dereceli okullarda Dimotiki ve basit Katharevusa eğitimi eş zamanlı olarak devam ederken, yüksek okullarda hala eğitim Katharevusa ile yapılmaktaydı.[221]

General Georgios Papadopulos ve iki albayın birlikte gerçekleştirdikleri tarihe "Albaylar Cuntası" olarak geçen askeri dikta döneminde (1967-1974), Metaksas örnek alınmaya çalışılsa da başarılı olunmamıştır. Metaksas temel eğitim kurumlarında Dimotikiyi teşvik ederken, 1967-1974 askeri diktası Dimotikiyi komünizm ile eş tutarak ortaöğretimden kaldırmıştır. Ortaöğretimde sadece klasik dil eğitimi verilmiştir.[222]

---

[217] Gös.yer.
[218] Napoleon S. Mitsis, "Ο νέος δημοτικισμός…", s.471.
[219] Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα...*, s.35; Napoleon S. Mitsis, "Η διδασκαλία της γλώσσας…", s.549.
[220] Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s.48.
[221]Napoleon S. Mitsis,"Η Διδασκαλία της γλώσσας…", s.549; Tatiani Kotrotsu-Londu, *a.g.m.*, s. 48.
[222] Napoleon S. Mitsis, "Ο νέος δημοτικισμός...", s.549.

Sağ görüşlü Karamanlis Hükümeti 1977'de Dimotikiyi tekrar resmi dil olarak kabul ederek yüzyıllardır süren dil tartışmalarına son noktayı koymuştur. 1982 yılında başa geçen Aleksandros Papandreu hükümeti ise 1982 yılında Tek Vurgu Sistemi'ne *(Μονοτονικό Σύστημα)* geçerek eğitimi zorlaştıran *oksia, dasia, varia, perispomeni* gibi vurgu işaretlerini yürürlükten kaldırmıştır.[223]

[223] Napoleon S. Mitsis, "Ο νέος δημοτικισμός…", s.560-561.

İKİNCİ BÖLÜM

DİL TARTIŞMALARINDA TUTUCU ANLAYIŞI TEMSİL EDEN AYDINLANMACI EVGENİOS VULGARİS

18. yüzyılın önemli aydınlardan biri olarak kabul edilen Evgenios Vulgaris'in dil, felsefe, teoloji üzerine yaptığı çalışmalar Çağdaş Yunan Aydınlanma Dönemi'nin altyapısını oluşturan en önemli adımları oluşturmaktadır. Dil Sorunu'nda birinci evrede yaşanan problemlerin çıkış noktasını Evgenios Vulgaris'in eski ve yeni dil hakkında söylediği sözler oluşturur.

2.1. Evgenios Vulgaris (1716-1806)

2.1.1. Yaşamı

1716 yılında Korfu adasında dünyaya gelen Vulgaris, 1806 yılında St. Petersburg'da yaşama veda etmiştir. Padova Üniversitesi'ndeki[224] teoloji eğitimi

[224] 1222 yılında İtalya'nın Padova şehrinde kurulan bu üniversite, Avrupa'nın en eski üniversitelerinden biridir (http://www.unipd.it/en/university/history, Erişim Tarihi : 06.07.2016) ; Padova Üniversitesi, Venediklilerin hâkim olduğu yerlerdeki Yunan nüfusunun en üst düzey eğitim aldığı yerlerden biriydi. 15. yüzyıl sonrası Kıbrıslılar, 16. yüzyılda Giritliler, Sakızlılar ve Yedi Adalılar Padova'da eğitim almaktaydılar (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.60, 61).

sonrası 1737'de diyakoz [225] olarak "Evgenios" ön ismini alan Vulgaris, dönemin Fenerliler gibi "yüksek eğitimli" aydınlar grubu içinde yer almaktaydı.[226]

Yaşamıyla ilgili çok fazla bilgi boşluğu bulunan Vulgaris hakkındaki eksik bilgilere, çoğunlukla Georgios Enian'ın 1838 yılında yazdığı eserinin[227] yanı sıra Stephen Batalden'in Rus arşivlerine dayanarak yaptığı çalışmalarından ve makalelerinden ulaşılmaktadır. Bununla beraber uzun süre Rusya'da yaşayan Vulgaris'in Çariçe II. Ekaterina'nın hizmetinde bir saray diplomatı olarak çalıştığı dönem, 18. yüzyıl Yunan aydınlarının siyasi faaliyetleri hakkında mühim bir tanıklık oluşturmaktadır.[228]

2.1.1.1. Eğitim Yılları

Georgios Enian'ın eserine göre genç Vulgaris, Keşiş İeremias Kavvadias'ın yanında teoloji eğitimi aldı.[229] Yaygın bir görüşe göre de Zakinthos adasında Antonios Katiforos'tan felsefe eğitimi aldı.[230]

Arta şehrinde staja devam eden Vulgaris, kısa bir süre sonra Yanya'ya gitti. Orada meşhur Methodios Anthrakitis'in derslerini takip etti.[231]

---

[225]Diyakoz, Katolik, Anglikan, Ortodoks kiliselerinde Papazlık ve Piskoposluk rütbelerinden sonra gelen rütbedir. Diyakoz bir başka açıdan Papaz ya da Piskopos yardımcılığı yapmaktadır. Özellikle dini törenlerde kendisinden büyük rütbeli din adamlarına yardım etmektedir. (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=D%C4%DIYAKOZ, Erişim Tarihi: 31.11.2017).

[226] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*…, s. 33-42; Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…" s. 63.

[227] Bkz: Georgios Ainian, Συλλογή ανεκδότων συγγραμμάτων του αοιδίμου Ευγενίου του Βουλγάρεως, 1938, Atina (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης Επιστημονικού Λόγου στον ελληνικό Χώρο 18ου Αιώνα: Αρχές της Φυσικής Φιλοσοφίας στο Έργο του Ευγενίου Βούλγαρη και Νικηφόρου Θεοτόκη*, Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας των Επιστημών της Τεχνολογίας, Atina, 2001, s.267).

[228] Bu bilgilere Stephen Batalden'in 1982 tarihli eserinden ulaşılmaktadır (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…,* s.267).

[229] Nikos Yannakulis, *Το παιδαγωγικό έργο του Ευγενίου Βούλγαρη – Συμβολή στην παιδεία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Patra, 2004, s.21; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.54.

[230] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.21.

[231] Pashalis Kitromilidis,*Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.54; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.18.

Anthrakitis'in "Gençleri kışkırtıyor!" suçlaması sonrasında görevinden alınması ile 1737-1738 yılları arasında diyakoz olarak Yanya şehrinde göreve başladı.[232] Bu süre içinde Eleftherios olan ismini Evgenios'a dönüştürmüştür.

Methodios Anthrakitis'ten aldığı eğitim sonrası, 1736 yılında Kefalonia'ya gitmiş ve orada ünlü halk dili savunucularından biri olan aydın Vikentios Damodos'u da tanımıştır.[233] Vikentios Damodos'un yanında eğitim gördüğüne dair hiçbir kanıt olmasa da[234],birçok Yunanlı aydın Kefalonia'ya gidip onun derslerini de takip ettiği konusunda hemfikirdir.[235]Bu tanışıklıklar ve fikir alışverişleri onun ününün hem Yunan anakarasında hem de Yunan diasporasında yavaş yavaş yayılmasına vesile olmuştur.

1739-40 yılları arasında Yanya'dan burs alarak İtalya'ya geçtiği bilinmektedir.[236] İki üç sene kadar Venedik'te bulunduğuna dair somut veriler olmasına rağmen Padova Üniversitesi'nde okuduğuyla ilgili bir kaynak bulunmamaktadır. Venedik'te bir Yunan okulunda çalışırken Aziz Georgios kilisesinde teoloji eğitimini tamamladığı düşünülmektedir.[237]

Çok karmaşık bir hayat geçiren Vulgaris, hayatı boyunca bir okuldan başka bir okula seyahat ederek eğitim vermiştir. İyi bir klasik dil eğitimine sahip olmasının yanında Latinceden İbranice, Fransızca ve Rusçaya kadar da pek çok yabancı dile de vakıftı.[238] Voltaire'in siyasi düşüncelerinden çok etkilenen ve Yunan milli bilincinin uyanması adına onun pek çok eserini de Fransızcadan Attik lehçesine çeviren Vulgaris, özellikle Batı Aydınlanmasından çok

---

[232] Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…,* s.268-269.
[233] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.54.
[234] Bu konuda Nikos Yannakulis, Vulgaris'in ünlü eseri *Mantık*'ta Damodos'a hiç değinmediğini ifade etmektedir (Nikos Yannakulis,*a.g.e.,* s.100).
[235]Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός….*, s.54.
[236]Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.27-28.
[237]Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…,* s.268; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.17, 30.
[238]Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη …", s.65.

etkilenmişti.[239] Öte taraftan felsefe eğitimini Koridaleas felsefesi[240] üzerine aldığı için Skolâstik Aristo Mantığı dışına özenle çıkmamaya çalışmıştır.

Gottfried Wilhelm Leibniz[241], **Cristian Wolff** [242] ve özellikle **John Locke**'nin[243] fikirlerinden çok etkilenen Vulgaris [244], felsefenin bu özünde birleşmeyen iki ana kolunu da öğretilerinde sentezleme çabasına girmiştir.[245]

2.1.1.2. Öğretmenlik Yılları

Vulgaris eğitime çok önem veriyordu. Genç yaşına rağmen gösterdiği azim Yanya'daki zengin tüccar **Marutsi** kardeşlerin de dikkatini çekti. Marutsiler, Yanyalı zengin tüccar kardeşlerdi. Özellikle eğitime çok değer veriyor, Osmanlı kenti olan Yanya'yı kalkındırmak için uğraşıyorlardı.[246]

---

[239]Konstantinos Dimaras, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Atina, 1993, s.15-16; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*,s.64-65.

[240]Koridaleas felsefesi yeni Aristoculuk olarak da bilinmektedir. Aristoteles'in felsefesi ve teolojinin birleştirildiği skolastik felsefe olan Koridaleas felsefesi, asırlarca Patrikhane ve ona bağlı okulların da müfredatlarını şekillendirmiştir (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...*, s.61-63; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.29-34; Konstantinos Dimaras, *a.g.e.*, s.240).

[241] Alman düşünür ve matematikçi Leibniz, 17. yüzyılın düşünce yapısına şekil veren en önemli aydınlardan biridir. Felsefede Rasyonel Optimizm akımını temsil eden Leibniz, mantık ve Analitik Felsefe konularına eğildi. Ara sıra Skolastik felsefeyi eleştirse de onun kıskacından çıkamamış, deneysel üslubu bir türlü benimsememiştir (https://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Biographies/Leibniz.html, Erişim Tarihi: 01.05.2018); Leibniz felsefesinin Vulgaris üzerindeki etkisini araştırmak için ayrıca bkz: Manolis Patinotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης… ,* s.201-214.

[242]Alman rasyonalist filozof (Manolis Patinotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης… ,* s.272).

[243]Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του Voltaire και του John Locke στο Σχεδίασμα περί Ανεξιθρησκείας του Ε.Βούλγαρη*, Atina, 2002, s.86-102 (http://media.ems.gr/ekdoseis/ellinika/Ellinika_52_1/ekd_peel_52_1_Dellis.pdf, Erişim Tarihi: 01.06.2017) 17. yüzyılın en önemli düşünürlerinden biri olan İngiliz John Locke, Ampirik felsefenin kurucularından biridir. Descartes ve Kant gibi Rasyonalizm akımının ünlü filozoflarının etkisi altında kalmasına rağmen, ona göre insan aklı bomboş bir levhadır. Bu teorisine "Tabula Rasa" adı verilmektedir. Locke insan aklının deneyimler, tecrübeler ve eğitim sayesinde şekillendiğine inanır. Ona göre İnsanın doğuştan getirdiği hiçbir şey yoktur. Sezgisel de hiçbir şey öğrenemez ve edinemez. Fiziksel şartların tamamen insanın zihin alt yapısını belirlediğini düşünülür (İlyas Altuner, "Locke'un Doğuştan İlkeler Eleştirisi ve Tabula Rasa Olarak Zihin", *Kutadgubilig Felsefe ve Bilim Araştırmaları Dergisi*, Mart, 2012, s.107-114).

[244]Ioannis Georgios Dellis, "Καρτεσιανές Γνωσολογικές Απόψεις στη Λογική του Ε. Βούλγαρη", *Ορθοδοξία και Οικουμένη*, Atina, 2000, s.285-290.

[245] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.57-66.

[246] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.54.

Vulgaris'i bu vesile ile Yanya'ya kurdukları Marutsea Koleji'nde ders vermeye davet ettiler.

Vulgaris böylece, Marutsi kardeşlerin etkisi ve büyük maddi desteği ile aklındaki eğitim programını gerçekleştirebilmek için Yanya'daki Marutsea Koleji'ne giderek 26 yaşında iken öğretmenlik hayatına başlamıştır.[247]

Eski ve yeni felsefeden başlayarak, mantık, klasik dil, teoloji eğitimine kadar pek çok konuda dersler verir. Vulgaris'in Batı kaynaklı Rönesans hareketinden ve pozitif bilimlerin ilerlemesinden çok etkilendiği açıktır. Eski felsefe ile yeni felsefeyi harmanladığı bu yeni sistem olumlu sonuçlar vermiştir.

Marutsea Koleji'nde Batı Aydınlanması temelli eğitim programının beraberinde Skolâstik Aristo felsefesinin bir devamı olan Koridaleas felsefesini de uygulamaya başlar. Bu çelişki, Yanya'nın muhafazakâr okulu **Guma**'nın ünlü yöneticisi **Balanos Vasilopulos**'un gözünden kaçmaz. Kısa süre sonra Vulgaris, eğitim sistemindeki yenilikler yüzünden bütün muhafazakâr kitlenin hedefi haline gelir. Uzun süre Vasilopulos'un idaresinde bulunan bu okul ile ciddi sorunlar yaşar.[248]

1746 yılında artık bu çatışmaya dayanamayan Vulgaris, Marutsea Koleji'ni terk eder. Eğitimine istediği şekilde devam edebilmek için 1746 yılında Kozani'ye taşınarak buradaki okulun başına geçer.[249] Bazı kaynaklar 1750 yılına kadar bu okulda çalışmaya devam ettiğini söylese de 1748 yılına kadar

[247] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.36-39.
[248] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.42-43.
[249]Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.54; Vulgaris'in bu okulu terk etmesinde maddi şartları çok etkili olmuştur. Kozani'deki Serres Piskoposu'nun davetini kabul edince ücreti 500 kuruştan (grosi) 800'e yükseltilmiştir (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…*, s.270; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.44-46).

Kozani'de kalır.[250] Vulgaris, burada bir nevi inzivaya çekilerek kendi eserleri ile ilgilenebileceği zamanı bulacaktır.

1748-1751 yılları arasında Boğdan beyi III. Grigorios Gikas'ın da teşviki ile Yanya'daki Marutsea Koleji'ne geri dönen Vulgaris aklındaki eğitim politikasını yeniden uygulamaya başlar. Marutsi kardeşlerin kurduğu bu okuldaki ikinci eğitim deneyimine başlayarak 1753 yılına kadar Yanya şehrinde kalır.[251]

Okulda aynı zamanda idarecilik görevini de üstlenir. Bu onun için genel olarak çok stresli bir deneyimdir. Görevine başladıktan dört ay sonra Patrik V. Kirillos tarafından Athos şehrindeki Yunan Aydınlanma döneminin en parlak okullarından biri olan Athoniada (Aynaroz) Akademisi'ne atanır.[252] Patriğin bu tercihinin pek çok nedeni vardır. Nitekim eğitim ve öğretimdeki bu 10 yılı onu artık Yunan camiasında çok meşhur hale getirmiştir. 1753 yılında Vulgaris artık kesin bir biçimde Yanya şehrini terk eder ve Athos'taki Athoniada Akademisi'ne geçer.[253]

Gerek Athoniada gerek Yanya ve Kozani'deki başarıları sonrasında eğitim alanında büyük bir coşku ile karşılanan Vulgaris, bu yeni okulun programının Batı Aydınlanmasına daha uygun olduğunun bilincindedir. 1951'den 1959'a kadar burada hizmet verdikten bir süre sonra Yanya'daki Marutsea Koleji'nde olduğu gibi okul içindeki muhafazakâr kitleyle zıtlaşmalar yaşamaya başlar. Her ne kadar Skolâstik Aristo felsefesini bırakmıyor izlenimini vermeye çalışsa da, John Locke'nin ampirik felsefesinden çok

[250]Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.46-48.
[251]Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.46-48; 1750'de yine Marutsi kardeşler ile iletişime geçen Vulgaris, 1750'de astronomik sayılacak bir ücret ile (1000 grosi) Yanya'ya gitmiştir (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…,* s.270).
[252] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.56.
[253] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.54-55; Vulgaris atandığında bu okul henüz inşa aşamasındaydı. 500 öğrencinin sığabileceği şekilde bir teoloji ve felsefe okulu olarak planlanmıştı. İnşasında, başta Patrikhane olmak üzere, Eflak Beyliği, İzmir ve Sakızlılar çok yardım etmiştir (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…*, s.270-271).

etkilenir, derslerini de bu iki çizgiyi sentezleyerek vermeye çalışır. Bu durum öğrencisi Misiodakas'ın da gözünden kaçmaz.[254]

Yeni felsefe ve eski felsefe dersleri verirken mutlaka öncelikle iyi bir matematik eğitimi alınması gerektiğine inanan Vulgaris, ders piramidinin en tepesine matematik derslerini yerleştirmiştir. Vulgaris, mantık, felsefeye giriş, metafizik derslerini verirken, matematikle birlikte geometri, fizik, evrenbilimi derslerini de vermekteydi.[255]

Locke, Leibniz, Descartes dışında Jean-Baptiste Duhamel mantığı, Antonio Genovesi metafiziği, Gravesande felsefesi, André Tacquet geometrisi, Christian Wolff aritmetiği, Jan Andrej Segner matematiği, J.F. Wucherer fiziği üzerine ders notları oluşturarak bu eserleri eski dile çevirmekteydi.[256] Ders verdiği tüm okullarda Aydınlanma Dönemi'nin alt yapısını bu şekilde oluşturmaktaydı.

Vulgaris, Athoniada Kolej'inde bulunduğu sırada *Δοκίμιο (Deneme)* adlı eserini yayımlamıştı. Bu eseri aslında yine John Locke'un *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme (An Essay Concerning Human Understanding)* adlı eserinin derlenmesi ve bir ders notuna dönüştürülmesinden ibaretti. Bu derlemeyi eğitim verdiği tüm okullarda da kullanan Vulgaris 1766 yılında yine John Locke'un aynı isimli eserinin kendi yorumlamalarından oluşan *Mantık (Λογική)* adlı eserini Leipzig'de yayımlayacak ve bu eseri akademik dünyada büyük bir yankı uyandıracaktır.[257]

---

[254] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.68-69.
[255] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ: Οι συντεταγμένες της βαλκανικής σκέψης τον 18ο αιώνα*,Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Atina, 1985, s.47.
[256] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδακας...*, s.48; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.63.
[257] Manolis Patinotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…* , s. 276.

1759 yılında Athoniada'da eğitim sistemine yönelik gösterilen baskılardan ve kıskançlıklardan yılan Vulgaris, Athoniada Akademisi'ni bırakarak Selanik'e gider. Bu süreçle ilgili kendisi hakkında çok bilgi sahibi olamasak da Patrik V. Kirillos'un isteğiyle[258] Patrikhane Akademisi'ni yapılandırmak ve eğitim vermek için İstanbul'a geçtiği düşünülmektedir.[259]

Marutsea Koleji'inde olduğu gibi Athoniada Akademisi'nin muhafazakâr çevresi ile çatışmalar onu çok yıpratır. Bunun yanında dönemin Boğdan beyi III. Grigorios Gikas'ın uğraşları ve Rus dostu Patrik II. Serafim'in daveti ile İstanbul'daki Patrikhane Akademisi'ni yapılandırmak için yola koyulur ve bu okulu yapılandırmak için büyük çabalar gösterir.[260] Hem yöneticilik hem de öğretmenlik yaptığı Patrikhane Akademisi'nde iki sene süreyle aynı eğitimi verir.[261]

2.1.1.3. İstanbul Yılları: Patrikhane Akademisi ve Patrikhane ile İlişkiler

Vulgaris Athos şehrinde olduğu gibi, Patrikhane Akademisi'nin de maddi ve manevi açıdan yapılandırılması için çalışmalar yapar. Yirmi yıllık eğitim tecrübesi ve arkasına koruyucu olarak aldığı Boğdan beyi III. Grigorios Gikas ile birlikte İstanbul için idealize ettiği programı uygulamaya çalışacaktır.[262] Patrikhane Akademisi'nin durumu içler acısıdır. Yaklaşık bir buçuk asır boyunca Koridaleas felsefesinin esiri olmuş bu okul, skolâstik felsefe ve teoloji ile çok fazla gerilemiştir. Vulgaris, Ortodoks inancı ile Aristoteles mantığının zorlayıcılığından sıyrılıp pozitif bilimleri takip eden yeni felsefe ile

[258] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.78.
[259] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*…s. 56.
[260]Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.85.
[261]Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.86.
[262]Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.85.

teolojiyi bağdaştırmaya çalışıyordu.[263] Eğitim için özellikle Wolff, Segner, Genovesi, Gravesande, Wucherer ve Tacquet'in eserlerine yönelirken[264], burada coğrafya ve matematik eğitiminin de yükselmesi için çalışmalar yapmıştır.[265]

Hem yöneticilik hem de öğretmenlik yaptığı Patrikhane Akademisi'nde yaklaşık 17 ay eğitim veren Vulgaris'i, genç Patrik III. İoannakos'un ona karşı gösterdiği kıskançlık ve çevresinde yarattığı düşmanlık ortamı çok zorlamaktaydı. Ayrıca III. İoannakios'un da yerine geçen I. Samuil'in de eski patrik ile aynı görüşleri paylaşıyor olması Vulgaris'in İstanbul için artık hiçbir ümit beslememesine neden olmuştur.[266]

Vulgaris 1761 yılında Patrik Serafim'in tahttan uzaklaştırılmasından bir ay kadar sonra Patrikhane görevinden istifa eder. Buradan III. Grigorios Gikas'ın evine giden Vulgaris bir süre de burada kalır. Patrikhane Akademisi'nden ayrılışının ikinci senesinde İstanbul'dan ayrılır ve bir daha memleketine dönmemek üzere Tuna Beylikleri'ne doğru yönelir.[267] Ama siyasi planları hala onun için önemlidir. Buradan önce Bükreş'e daha sonra Boğdan'a geçer. 1764'te Leipzig'e giden Vulgaris burada pek çok yazar gibi kitap yayımlama hazırlığına başlar.[268]

---

[263]Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s. 57-65; Konstantinos Kirikos, *Η Συμβολή της Αθωνιάδας στην Παιδεία και την Αφύπνηση του Γένους (1747-1821)*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Σχολή Οικονομικών και Περιφεριακών Σπουδών, Τμήμα Βαλκανικών Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Thessaloniki (Selanik), 2015, s.50-51; Manolis Patiniotis, "Εκλεκτικές Συγγένειες": Ευγένιος Βούλγαρης και Θεόφιλος Κορυδαλέας", Δέλτιο Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας, Kerkira (Korfu), 2004, s.27-78; Manolis Patiniotis, Απόπειρες Διαμόρφωσης…, s.271.
[264]Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…,* s.272.
[265]Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.63; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.39-40; Manolis Patiniotis, Απόπειρες Διαμόρφωσης…, s. 272.
[266] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.54; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.88, 89.
[267]Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.54; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.93.
[268]Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.56; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.87- 88.

2.1.1.4. Vulgaris'in Voltaire ile Etkileşimi

Voltaire'in özgürlükçü fikirlerinden etkilenen Vulgaris, onun Polonya'daki Katolik kilisesinin uyguladığı ağır politikayı eleştiren tavrından ilham almıştır.[269] Aynı politikanın Osmanlı İmparatorluğu tarafından Ortodokslara uygulandığını düşünen Vulgaris, Voltaire'den yaptığı çevirilerle Yunanlıların Osmanlı'dan bağımsızlaşma fikrine bu şekilde destek vermekteydi.[270]

Voltaire, siyasi içerikli eserlerinde çoğunlukla Polonya'daki saldırgan politikanın diğer dinlere mensup olan insanlara verdiği zararlardan bahsediyordu. Aslında Çariçe'nin politikasının da önünün açılmasını istemiyordu.[271] Oysaki Vulgaris, Çariçe ile Patrikhane'nin imkânlarını birleştirdiğinde Ortodoksluğun güçleneceğini ve böylece Yunanlıların Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlıklarını kazanacağına inanmaktaydı.[272]

2.1.1.5. Rusya Yılları: Çariçe II. Ekaterina ile İlişkileri

Vulgaris Tuna Beylikleri'ne yöneldikten sonra, Rusya ile iyi ilişkiler kurmaya başlamıştır. Çünkü Voltaire'in eserlerinin çevirisinden ve ünlü *Mantık* eserinin yayımlanmasından sonra Vulgaris'in ünü Rusya'ya kadar yayılmıştır.[273]

---

[269] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.65; Konstantinos Dimaras, *a.g.e.*, s. 15, 69-70, 145-147; Stephen Batalden,*"*Ο Ευγένιος Βούλγαρης και το πρόβλημα της ομολογιακής ταυτότητας των Ελλήνων την εποχή του Διαφωτισμού" *Ευγένιος Βούλγαρης*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: Κέρκυρα, 1-3 Aralık, Kerkira (Korfu), 2006, s.31.

[270] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.63-64; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s. 141-143.

[271] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.64; Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του* ..., s.81-85.

[272] Atina N. Kontali, "Ο Ευγένιος Βούλγαρης και η Πορεία του Έθνους Προς την Ελευθερία", Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: Κέρκυρα, Kerkira (Korfu), 2006, s. 157-160.

[273] Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του*..., s.81-82; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.143-146*;* Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.178, 179; *Stephen Batalden, a.g.m.*, s. 31-32; Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης*..., s.279.

Orlov ailesi fertlerinin kendisini Rusya'ya davet etmesinin[274] ardından Yunanlıların bağımsızlığını kazanması için planlarını harekete geçirmeye başlar. Ona göre Anadolu'da bağımsızlığını kazanması gereken büyük bir Ortodoks nüfus bulunuyordu. Rusya'nın sıcak denizlere açılma isteği ve tüm Ortodoks dünyasını tek bir çatı altında toplama arzusu Vulgaris'i de Rusya toprakları içinde tutmaktaydı.[275]

Hayatının geri kalan kısmını Yunanlıların Osmanlı'dan bağımsızlığını kazanma mücadelesine adayan Evgenios Vulgaris, özellikle Çariçe II. Ekaterina'nın yayılmacı Panislavist politikasında Ortodoks dünyasına hükmederken Yunan ulusunun da Osmanlı'dan bağımsızlaşma konusunda desteklenmesini arzu ediyordu.[276] Çariçe'nin bu ideolojisine sıkıca sarılmış, politikayla ilgilenmeye başlamıştı. Böylece bu dönemde siyasi içerikli çevirilere de daha fazla ağırlık verdiğini gözlemlemekteyiz.[277]

1769'da tarihe "Orlof İsyanı" olarak geçen "Orlofika" hadisesi [278], Rusya'nın Yunanlıları nasıl bir maşa gibi kullandığını tüm dünyaya ilan etmişti.[279] Rusya'nın Osmanlı'yı yıpratıp güçsüz bırakmak için Mora yarımadasına Rus komutan Aleksey Orlov'u göndermesi Mora'da ciddi hadiseler yaşanmasına neden olmuştur.[280] 1821 Yunan İsyanı'nın da çıkış noktası sayılan Orlofika olayları Rus askerlerinin yardımı ile başlatılmıştır. Amaç tamamen Rusya yanlısı ve ona maşa olacak bir devlet kurulmasıydı. Rusya'nın Yunan ulusu üzerinden bunu yapması Vulgaris için ciddi bir hayal

---

[274] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.141.
[275] Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης Επιστημονικού* ..., s.278-281.
[276]Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.183; Ioannis Georgios Dellis, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του...*, s.84.
[277]Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s. 179, 180; Stephen Batalden , *a.g.m.*, s. 39; Çariçe Ekaterina'nın özel çevirmeni olarak çalışan Vulgaris'in, Ekaterina'nın desteğini daha çok görebilmek için eserlerinde onu sıklıkla övdüğü de görülmektedir. 1777 tarihli eserinde onu bir anne, bir insan olarak yüceltirken, "barış elçisi" olarak tanımlar (Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης….,* s.281-282)
[278] Konstantinos Dimaras, *a.g.e.,* s.70.
[279] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.147.
[280] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.148.

kırıklığı olmuştu.[281] 1774'teki Küçük Kaynarca Antlaşması ile gelen galibiyet Rusların yayılmacı politikasının da önünü açmıştır.[282]

Vulgaris zamanla Çariçe'nin yayılmacı politikası içinde Yunan ulusunun bağımsızlığını kazanması düşüncesinin var olmadığını keşfetti.[283] Önceleri Çariçe'nin "haksızlığa uğrayanların savunucusu" olduğunu düşünüyor, onun bu birleştirici gücü sayesinde tüm Ortodoksları bir çatı altında mutlu yaşatacağına ve Rusya'nın yayılmacı politikasının Yunanlıların bağımsızlaşma fikrine yardım edeceğine inanıyordu.[284] Vulgaris, o zamana kadar Türkleri baskılayan gerçek gücün Rusya olduğunu zaten anlamıştı. Ama Rusya'nın bağımsızlaşan Avrupa devletlerini de kendi topraklarına kattığını unutmuştu.[285]

1768-74 Osmanlı-Rus savaşını bir yenilgi olarak görmeyen Ruslar amaçlarına daha sıkı sarılmışken Vulgaris artık ciddi bir hayal kırıklığına uğramıştı.[286] Ayrıca eğitim ve öğretimi bırakarak Çariçe'nin emrine amade görüntüsü, vatanındaki aydınlar tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmasına neden olmaktaydı.[287]

Tüm bu olumsuz hadiselere rağmen yaşamına Rusya'da devam eden Vulgaris Moskova'da rahiplik görevine atanmıştır. 1776 yılında ise imparatorluk

---

[281] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.147-149.

[282] Osmanlı Devleti, İnebahtı Deniz Savaşı'ndan sonra ikinci mağlubiyeti olan Küçük Kaynarca Antlaşması ile, Kırım'ı kaybetmiştir. Bu antlaşma ile Karadeniz Rusya ile paylaşılırken, Rusya Akdeniz'de ve boğazlarda donanma bulundurma hakkını elde etmiştir. Aynı zamanda İngiltere ve Fransa'dan sonra Rusya da artık Kapitülasyonlardan da yararlanabilecekti (Ömer Tellioğlu, "Karadeniz'de Osmanlı Hâkimiyeti ve Rusya'nın Sıcak Denizlere İnme Mücadelesi", *Tarih Okulu Dergisi*, 2014, s.197-200)

[283] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.184, 185.

[284] Athina N.Kontali , *a.g.m.*, s.157-159.

[285] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.146-149.

[286] Ioannis Georgios Dellis,*Οι Επιδράσεις των Ιδέων του...*, s. 84.

[287] Vulgaris'in öğrencisi Athanasios Psalidas, Pozitif Akımlar (*Καλοκινήματα)* adlı eserinde Vulgaris'in memleketini unutarak Rusya'nın çıkarlarına hizmet ettiğini yazmıştır. (Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...* , s.281)

akademisinin de onur üyesi seçilmiştir. Bu yükselme onun için büyük önem arz etmekteydi.[288]

2.1.1.6. Ölümü

Eski başpiskoposluk döneminden kalan sorunlar, Çariçe'nin yakın çevresi ile yaşadığı çatışmalar, Rusların idealize ettiği politikaya uyum sağlayamaması, ilerlemiş yaşı, sağlık problemleri Vulgaris'i görevinden uzaklaştırmaya başlamıştır.[289] Bu nedenle 1779 yılında Çariçe'den kendisini görevden almasını talep etmiştir.

Yerine yoldaşı Nikiforos Theotokis'in atanmasını sağlayarak görevinden ayrılır. Hersona'ya doğru hareket eden Vulgaris, Rus işgaline karşı başkaldırmış olan Yunanlıların Ruslarla arasındaki ilişkileri düzeltmek amacıyla yola koyulur.[290] Hersona'da kaldığı bu dönemde yazarlık yapar. Ayrıca kiliseyle ilgili konuları ihmal etmez. Ünlü Latin şair Vergilius'un eserlerini çevirir. 1778'de Rusya'nın St. Petersburg şehrine geri döner.[291]

Artık hayatının sonuna kadar Rusya toprakları içinde bulunacak olan Vulgaris teoloji, Klasik Yunanca, Latince metin çalışmaları ve eserlerinin yayımlanması ile meşgul olur.[292] 1816 tarihinde St. Petersburg'daki Aleksandr Nefski mabedinde yaşama veda eden Evgenios, hiçbir zaman memleketine geri dönememiştir.[293]

Vulgaris gelişmiş politik hassasiyeti ile siyasi gelişmeleri dönemi için yorumlayan önemli bir insandı. II. Ekaterina'nın etkisi ile tüm idari arzularından

---

[288] Manolis Patiniotis , *Απόπειρες Διαμόρφωσης*…, s.279-280.
[289] Manolis Patiniotis , *Απόπειρες Διαμόρφωσης*…, s.282.
[290] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.160-162; Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…,* s. 282.
[291] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.172.
[292] Manolis Patiniotis , *Απόπειρες Διαμόρφωσης*…, s.282.
[293] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.174.

uzaklaşmıştır. Bunun yanında hiçbir durumda silahlı bir çabaya destek vermemiştir. Yunan ulusunun Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlaşma fikrine destek verse de, kurtuluşun dış güçlerle sağlanabileceği konusunda şüpheleri vardı. Öğrencisi Psalidas'ın onu sürekli suçladığı gibi Batı'nın güçlerine sarılmıyordu. Vulgaris'i Rusya'ya bağlayan öncelikle Ortodoksluk birliğine olan inancıydı. Rusya'dayken de Rumların içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtulmasını, Rus dış politikasının Osmanlı İmparatorluğu üzerinde etkili olmasını istiyordu. [294]

2.2. Aydınlanma Dönemi ve Vulgaris

Attik lehçesinin gramer bilgisi ve Skolâstik Aristo felsefesi Yunanlıların fikirsel gelişimine hiçbir katkıda bulunmamaktaydı. Ancak deneysel felsefeden çok etkilenen Vulgaris, Batı kaynaklı felsefi eserlerin Attik lehçesine çevrilmesi geleneğini devam ettirmekteydi. Ona göre yeni felsefenin hem eski felsefe hem de metafizik ile pek bir ilişkisi bulunmamaktaydı. Bunu Vulgaris'in 1767 yılında Leipzig'de yayımladığı *Matematik Üzerine (Επί Των Μαθηματικών Στοιχείων)* adlı eserindeki "*Matematik olmaksızın eski felsefe zayıf kalır*"[295] sözlerinden anlamaktayız.

Hissedilen iklim değişikliği yavaş yavaş toplumsal temellerin de değişmesine, ticaretin ve sanat uğraşılarının artmasına vesile olmuştur. Bu gelişmelere öncelikle **Yanya**, **Kozani**, **Kastorya**, **Moshopoli**, **Selanik** ve daha sonra **Tuna Beylikleri**'nde tanıklık etmekteyiz.[296] Batı kaynaklı eğitim programı artık Osmanlı topraklarındaki Rum okullarından ve Avrupa'daki Rum okullarında da yer almaya başlar. Bu gelişmeye tüccar ve esnaf toplulukları da destek sunarlar. Bu gruplar skolâstik düşünceden bağımsız gelişen felsefe ve

[294] Athina N. Kontali , *a.g.m.*, s.157-159.
[295] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.37.
[296] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.37-38.

bilimin yayılmasına öncülük ederler.[297] 18. yüzyıl ortalarında ise artık sadece kilise tarafından finanse edilen okullar yanında, özel okul yöneticileri ve tüccarlar tarafından finanse edilip okul müfredatı oluşturulan yüksek okullar kurulmaktadır.[298] Bu okulların müfredatını rasyonalist felsefenin bir uzantısı sayılan Skolâstik Aristo felsefesi ve Koridalizm ve teoloji oluşturmaktaydı.[299] Bu muhafazakâr eğitim sistemi zamanla Batı'daki Aydınlanma akımı ile ortaya çıkarak, pozitif ilerlemeye karşı koyamamaya başladı. Bu kolejlerin ve akademilerin Skolâstik Aristo felsefesi ve pozitif bilimlerle harmanlanması Çağdaş Yunan Aydınlanmasının ilk döneminin bir sonucu olup, yenilikçiler ve muhafazakârlar arasında ciddi sayılabilecek sorunlar doğurmuştur.[300]

Bu çatışmaların ilki Yanya'da Vulgaris ve Balanos Vasilopulos arasında, Vulgaris'in okul yöneticisi olduğu dönemde yaşanır. Bu okuldaki muhafazakâr kitle ile mücadelesi sonucu Vulgaris istediği programı bir türlü gerçekleştirememiştir. Athos (Aynaroz) ve İstanbul'daki okullarda da aynı sorunları yaşayan Vulgaris bir daha memleketine geri dönmemek üzere Rusya'ya gitmiştir.[301]

2.2.1. Vulgaris ve Dil

Vulgaris sıkı bir klasik dil eğitimi almıştı. Daha çok Fenerlilerin eski dille ilgili görüşlerini benimseyen Vulgaris,[302] Fenerlilerin lideri **Aleksandros Mavrokordatos** ve oğlu gibi eski dile bağlı kalmıştır. Böylece o da halk dilinin

---

[297] Grigoris Mavrokostidis, *Παιδεία και θρησκευτική Ετερότητα στο «Σχεδίασμα περί Ανεξιθρησκείας» του Ευγενίου Βούλγαρη*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Tessaloniki (Selanik), 2016 s.19-21.
[298] Konstantinos Kirikos, *a.g.e.*, s.30-32.
[299]Manolis Patiniotis, "Εκλεκτικές συγγένειες: Ευγένιος Βούλγαρης και Θεόφιλος Κορυδαλέας", *Δελτίο Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας*, Kerkira (Korfu), 2004, s. 26-78.
[300] Konstantinos Kirikos, *a.g.e.*, s.58-60.
[301] Konstantinos Kirikos, *a.g.e.*, s.53-54.
[302] Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…", s.63-64.

"yozlaşmış" ve yüksek manaları ifade edemeyen bir dil olduğu düşüncesini sürdürmüştür.

Vulgaris, Fenerliler grubu içinde yer alan aydınlar gibi deneysel felsefeden yeterince ilham almış olmasına rağmen, eserlerin çevirilerinde ve yorumlanmasında halk dilinin yetersiz kaldığını düşünmekteydi. O da halk dilini "*bayağı ve yozlaşmış bir dil*" olarak tanımlıyordu.[303] Halkın başta bu dili kolaylıkla anlaması gerekmiyordu. Bu nedenle eski felsefeyi yeni felsefe ile kaynaştıran ders öğretileri oluşturabiliyordu. Bilimsel ve felsefi eserleri öncelikle kendisi eski dile çevirip, derslerde öğrencilerinden aynı eserleri yeniden halk diline aktarmalarını istiyor ve bu şekilde onlara metin analizleri yaptırıyordu. Athoniada Akademisi'nde öğrencilerinden İosipos Misiodakas ve Athanasios Psalidas'ın bu tutumuna karşı tavır aldığı gözlemlenmektedir.[304]

Evgenios Vulgaris, 18. yüzyıldan sonra Dil Sorunu olarak adlandırılacak tartışmanın ilk evresinde öğrencisi Misiodakas ile eski-yeni üslup tartışması yaşamıştır. Vulgaris tüm yenilikçi bakış açısına rağmen bu tartışmada halk dilini *"yozlaşmış dil"* olarak tanımlamış ve şiddetle Attikizm'i savunmuştur.[305]

Vulgaris bu olayın ardından 1766 yılında Gravasande, Genovesi, Segner, Tacquet, Locke, Wolff, Leibniz gibi düşünürlerin eserlerinden derlediği bilgiler ile *Mantık* eserini bir ders kitabı formatına sokarak okulda öğrencilere okutmaya başlamıştır. Bu tutumu Misiodakas'ın gözünden kaçmamış ve

[303] Nikos Psimmenos, " Εκσυρικτέον άρα τα.....βιβλιδάρια", *Eranistis*, 1995, s. 45; Evgenios Vulgaris, *a.g.e*, s. 49; Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…", s.63.
[304] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s. 178-189; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s. 195-197.
[305] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.61.

öğretmenini eleştirmiştir. Ona göre felsefe eserlerinin bu dille veriliyor olması öğrencilerin eğitimlerini zorlaştırmaktaydı.[306]

2.2.2. Mantık (Λογική) Üzerine Eleştiriler

Vulgaris, Athoniada Akademisi'nde ders kitabı olarak kullandığı John Locke'nin *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme* adlı eserinin bir derlemesi olan *Mantık* eserini 1766'da yayımlar. Bu eseriyle özellikle öğrencisi Misiodakas tarafından eğitimde matematik bilgisinin yeterince yer almaması ve kullandığı dilin anlaşılabilirlikten uzak olması noktasında eleştirilir. Eleştirileri üç ana eksende betimlenebilir:

1. Matematik ve mantık içerikli kitaplarının muhteviyatındaki çelişkiler,
2. Eski dilden vazgeçmeden eğitim görevini ısrarla bu dilde yapmaya çalışması,
3. Genel eğitim yöntemi içinde fizik ve matematik derslerini mantık derslerinin gerisinde bırakıyor olması. [307]

Misiodakas'ın aşağıda alıntılanan sözlerinden de anlaşılacağı üzere "Büyük üstadı", hocası Vulgaris ile ilişkileri çok gergin bir hal almıştır:

> *"Büyük Üstat beni hayal kırıklığına uğrattı; Matematik bilgisine daha fazla önem vermesi gerekirdi!"*[308]

[306] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67-69.
[307] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.66-69.
[308] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67.

> *"Mantık eserinin olgunlaşmamış anlatımından nasıl fayda sağlamış olabiliriz ki?! Ben Mantık'ı derslerde kullanmıyorum; çünkü onu (dilini) anlamıyorum."*[309]

On beş yıl sonra aynı tartışmaya ünlü halk dili savunucusu aydın Athanasios Psalidas da katılır ve şunları dile getirir:

> "*Kuru ve anlaşılmayan bir dil konusunda nasıl bu kadar ısrarcı olunabilir? Vulgaris oraya bir Alman matematikçinin çeviri kölesi olmaya mı gitti ki sürekli olarak kuru bir matematik ve geometri için çabalıyor?*"[310]

Psalidas'ın Vulgaris'in *Mantık'ı* hakkındaki yorumu da dikkat çekicidir: *"Vulgaris felsefe yapmıyor; o yersiz ve kimsenin anlamadığı bir teoloji felsefesi yapıyor."*[311]

2.2.3. Vulgaris'in Felsefeye Bakış Açısı

Vulgaris *Mantık* eseri ile felsefenin nasıl yapılması gerektiğini anlatmıştır. Teoloji ve Ampirizm onun öğretileri içinde harmanlanıp yeni bir form kazanmıştır. Bu tutumuna özellikle Athoniada Akademisi'nde ders verdiği Misiodakas ve Psalidas tepki göstermiştir. Bu iki öğrencisi, Vulgaris'in hem matematiği felsefenin arkasına yerleştirdiğine hem de eski dil tutuculuğu yaparak dersleri ve eğitimi zorlaştırdığına inanmaktaydılar.[312]

Theofilos Koridaleas ve Aristo felsefesinden kopamayan Vulgaris, bu eseriyle hem Aristo'yu eleştiriyor hem de onu şikâyet ediyor gibiydi.[313] Onun iki zıt felsefeyi harmanlama yoluna gitmesinin sebebi olarak genellikle kilise

---

[309] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.185.
[310] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.192-197.
[311] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.180.
[312] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.178-189.
[313] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.58.

baskısından gerçek anlamda korkuyor olması gösterilmekteydi. Oysaki Avrupa Skolâstik felsefeyi çoktan terk etmiş, pozitif ilimlere yönelmişti. Artık Batı'da Bacon, Galileo, Newton, Locke gibi bilim adamları ve düşünürler felsefenin yönünü belirlemekteydi.[314] Skolâstik Aristo felsefesinin uzantısı olan Koridalist felsefeye yönelen birçok Yunanlı aydın, **Galileo** ve **Newton** gibi bilim adamları karşısında **Leibniz** ve **Wolff** gibi rasyonalist filozoflara tutunmakta zorluk yaşamaktaydı. Bu açıdan Vulgaris'in fikirlerinde zıtlıklar içeren bu düşünürlerin fikirlerini sentezleyerek yazdığı *Mantık* adlı eserinde bu görüşleri bir araya getirmesi çok ilgi çekmiştir.

2.2.4. Vulgaris'e Karşı Tepkiler: Misiodakas ve Psalidas İle Tartışması

Vulgaris, 1761'de Misiodakas'ın halk diline çevirdiği İtalyan filozof Muratori'nin *Ahlak Felsefesi* eserini, 1766 yılında kaleme aldığı *Mantık* adlı eserinde "*yozlaşmış felsefe yapıyorlar*, *Bu kitaplar piyasadan çekilmeli*!"[315] sözleriyle eleştirmiştir. Misiodakas, 1781'de Viyana'da yayımladığı *Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας)* adlı eserinin önsözünde neden basit üslubu tercih ettiği konusuna uzun bir bölüm "*Büyük üstat önce kendi ana dilini tanımalı, bu dil bir eğitim dilidir.*"[316] demiştir.

1780 yılında Viyana'da yayımladığı *Savunma (Απολογία)* adlı eserinin girişinde Misiodakas, Yaş (İasio) Akademisi'nde uyguladığı çağdaş eğitim sistemi nedeniyle karşılaştığı direnişlerden bahseder. Bunlardan biri derslerde Vulgaris'in *Mantık* eserini kullanmamasıdır. Bu durumu Vulgaris'in eserinin bir mantık eseri olmadığını, aslında "mantık eleştirisi" olduğunu söyleyerek açıklar.

---

[314] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.56.
[315] Evgenios Vulgaris, *a.g.e.*, s. 49; Nikos Psimmenos, *a.g.m.*, s.43.
[316] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.363.

Çünkü ona göre John Locke'nin eserinin Skolâstik felsefe ile kaynaştırılması bir eleştiridir.[317] Misiodakas, fizik ve matematik eğitimi ile Yunan halkının önündeki karanlığın aşılacağına inanmaktadır. Bu nedenle Vulgaris'i yine *Savunma'*sında eleştirmiş ve "onun matematiğe önem vermediğini, eski dilde öğrencilere çözümleme yaptırdığını ve Latince kelimeleri Yunancaya yerleştirmeye çalıştığını" dile getirmiştir.[318]

Misiodakas her ne kadar dil konusunda aynı fikirleri paylaşmasa da, kendisini daha önceden "acımasızca" eleştirmiş olmasına rağmen öğretmeni Vulgaris'in bilgi birikimini takdir eder ve onu şu sözlerle över:

> "*Evgenios Vulgaris yaşayan çok bilgili bir kütüphanedir. Eğitimde ciddi derecede olgunlaşmıştır. Yabancı ellerde Yunanistan'ın iyiliği için yaşlanmış, ömür tüketmiştir. Tüm bunlara rağmen hala ülkesi için mücadele etmektedir."*[319]

Athoniada Akademisi'ndeki öğrencilerinden bir diğeri olan Psalidas'a göre Vulgaris'in Rusya'da bulunuyor olması ulusal bağımsızlık planına ciddi zararlar vermekteydi.[320] Vulgaris'in Rusya'ya bu kadar çok yanaşması ve Çariçe ile olağan dışı ilişkiler kurması kendi kariyerini ilerletmek içindi. Çünkü ona göre bir eğitimci ülkesinde kalıp kendi vatandaşlarının seviyesini yükseltmek için uğraşmalıydı.

Psalidas sadece onun yurt dışında bulunuyor olmasına kızmıyordu. Aynı zamanda onun eğitim politikasındaki yanlışlarına da dikkat çekmekteydi. Misiodakas gibi Psalidas da okul müfredatlarından eski dil ve gramerinin, metafizik, retorik ve mantık derslerinin çıkarılması ve bunlar yerine deneysel fizik, ahlak, hukuk, dünya tarihi ve coğrafya derslerinin verilmesi gerektiğini

---

[317] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s. 85, 102-103; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.185.
[318] İosipos Misiodakas, *Απολογία*, Viyana, 1780, s.42.
[319] İosipos Misiodakas , *Απολογία*……, s. 157.
[320] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.196, 281.

savunmaktaydı. Bu nedenle imparatorluk sınırları dışına çıkmadan önemli bir aydınlanma merkezi olan Yanya'ya gitmiştir.[321]

Psalidas'ın 1795 tarihli *Pozitif Akımlar (Καλοκινήματα)* eseri Vulgaris'in *Mantık'ının* bir eleştirisi gibidir.[322] Ülküsünü bir yabancı güce, hayale dayandıran Vulgaris'e kızmaktadır. Ona göre Vulgaris'in görüşü bencil ve vatanseverlikten uzaktır. Psalidas, Vulgaris'in tavrını eleştirmek için eserinde ayrıca şunları da yazar: "*Vatanından nefret eden Vulgaris, barbar soylara kaçtı! Onun vatanseverliğini göremedik!*"[323] Bu savını desteklemek için Vulgaris'in *Mantık* adlı eserinde yazdıklarına değinir. Vulgaris'in *Mantık* eserinde "*Evren bir vatan ise Dünya da bir filozofun şehridir"* demektedir. Psalidas Vulgaris'in bu sözlerine istinaden *"Evren bir vatansa senin şehrin Rusya mı?*" diye karşılık vermektedir.[324]

2.3. Vulgaris'in Eğitim Verdiği Okullar

2.3.1. Marutsea Koleji (1742-1746) – (1749-1752)

Vulgaris öğrenciliği sırasında Çağdaş Yunan Aydınlanmasının öncü aydınlarının atmosferi içinde bulunmuştur. Zakintos'ta Antonios Katiforos, Korfu'da İeremias Kanadias, Arta'da Athanasios Nikolopulos, Yanya'da ise Methodios Anthrakitis bulunmaktaydı.[325] Bu isimler, Yunan halkının aydınlanma fikrinde Vulgaris'i etkileyen insanlardı.

Tüccar Marutsi kardeşler tarafından kurulmuş Marutsea Koleji'nde mantık, fizik, metafizik, teoloji, Latince, Eski Yunanca dersleri verilmekteydi.

---

[321] Pashalis Kitromilidis,*Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.196-197.
[322] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.182-183.
[323] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.193.
[324] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.183.
[325] Grigoris Mavrokostidis, *a.g.e.,* s.26.

Bir külliye gibi çalışan bu okul, Yunanlı hayırseverlerin desteğiyle ayakta durduğu için ciddi sıkıntılar yaşamaktaydı.[326]

Genç Vulgaris eğitim verirken skolâstik felsefeyi dışarıda bırakmadan pozitif bilim metotları ile bir araya getirmeye çalışmıştır.[327]Bunu yapmak için Hobbes ve Spinoza'nın akılcı sistemlerini geriye iterken Locke'nin deneycilik fikrine daha çok önem vermiştir.[328] Bu şekilde gelenekçi kesimi de karşısına almamıştır. Ancak bilimsel eserlerin Attik lehçesine çevrilmesi öğrencilerin konuları anlamasında zorluklar oluşturmuştur.

Vulgaris'in ünü bu okuldaki çalışmaları sayesinde ticaretle zenginleşmiş Aydınlanma hareketinin merkezlerinde yayılmaya başlamıştır. Ancak Guma Okulu'nun müdürü Balanos Vasilopulos, skolâstik felsefe ile deneysel felsefeyi bir arada eğitim programına sokmasından hoşlanmadığı için Vulgaris'i *"yenilikçi, kural bozucu, şeytan işaretleri taşıyan bir ateist"* olarak tanımlamıştır.[329] Tartışmalar sonucunda, Guma ve Marutsea kolejleri arasındaki tartışma sonucunda bazı öğrenciler Guma'yı bırakarak Vulgaris'in yanında saf tutmuştur. Evgenios daha önceden Methodios Antrakitis'in de karşılaştığı zorlukları iyi bilmekteydi. Kendisine karşı yapılan baskılara boyun eğmeyen Vulgaris'in aleyhinde gösterdikleri olumsuzluklar bir süre daha devam etmiştir.

Vulgaris bu sorunlar yüzünden Yanya'yı 1746'de terk ederek 1749 yılına kadar kalacağı Kozani'ye geçmiştir.[330] Burada hem dinlenme hem de

---

[326] Nikos Yannakulis, *a.g.e*., s.39.
[327] Ioannis Georgios Dellis,*Οι Επιδράσεις των Ιδέων του...,* s.80; Manolis Patiniotis, "Οι Έλληνες λόγιοι του 18ου αιώνα και οι επιστήμες του Διαφωτισμού", (https://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Patiniotis_Manolis.pdf, Erişim tarihi: 20.05.2017, s.7).
[328] Nikos Yannakulis, *a.g.e*., s. 40.
[329] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.54.
[330] Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης*....., s.270.

eserleri ile uğraşma vakti bulur. 1749'da tekrar Marutsea Koleji'ne davet edilir ve 1752'e kadar 1000 kuruşla (grosia) ücretle bu okulda kalmıştır.[331]

2.3.2. Kozani (Stoa) Koleji (1746 - 1749)

Stoa Koleji olarak da bilinen okul 1745 yılında kurulmuştur.[332] Kozani metropoliti tarafından yılda 800 kuruş ücretle davet edilen Vulgaris'in bazı kaynaklara göre 1746'dan 1749'a kadar burada kaldığı rivayet edilir.[333] Yılda 800 kuruş, o dönemde bir eğitimci için astronomik bir rakamdı. Çünkü normal bir eğitimci 200 kuruş gibi bir ücreti bile çok zor almaktaydı.[334]

Burada tartışmalardan uzak bir zaman geçiren Vulgaris, aynı Marutsea Koleji'nde olduğu gibi mantık, metafizik, Segner Matematiği, Tacquet Geometrisi, Gravasande Felsefesi, Genovesi Metafiziği derslerinin eski dilde yapılan çevirilerini öğrencilerine yorumlatır.[335]

Teoloji (Θεολογικόν) ve *Gelgitler Üzerine (Περί Παλιρροιών)* adlı eserlerini de burada tamamlayan Vulgaris[336] Kozani'den ayrıldıktan sonra Aynaroz'a gitmiştir.

2.3.3. Athoniada (Aynaroz) Akademisi (1753-1759)

Athoniada Akademisi, Yunanca eğitimin 18. yüzyıldaki en önemli eğitim kurumuydu. Patrik V. Kirillos tarafından Aynaroz'daki Akademiye

---

[331] Gös.yer.
[332] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.47.
[333] Grigoris Mavrokostidis, *a.g.e*, s. 27; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.48.
[334] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.48.
[335] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…*, s.63.
[336] Athanasios I. Kalamatas, *Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806)*, Thessaloniki (Selanik), 2011,s. 118.

çağırılan Vulgaris,[337] 1000 kuruş gibi bir ücretle bu okula tayin oldu. Diğer eğitimcilerin ücretleri o dönem 200- 400 kuruş arasındaydı.[338]

2.3.3.1. Akademi Programı

Athoniada müfredatı genel olarak dönemin diğer üst düzeyli okullarının yapılanmasına benzer. En alt seviyede gramer eğitimi verilirken en üst seviyede felsefe eğitimi verilmekteydi. Başlangıç eğitiminde genellikle eski dil grameri, teknoloji, kompozisyon, Theodoros Gazis'in Sentaks'ı[339] ile gramer öğreniyorlardı.[340] Bu gramer dersini verenler genellikle üst sınıfların en başarılı öğrencileri ya da yeni mezunlardır. Bazı gramer derslerini Vulgaris de veriyordu. Bunların dışında öğrencileri iki ana gruba ayıran Vulgaris, mantık, felsefeye giriş, matematik (aritmetik-geometri), fizik, evren teorisi, Latince derslerini yürütmekteydi.[341]

17. yüzyıl astronomu ve ilahiyatçısı olan Jean Baptiste Du Hamel ve Batı'daki Aydınlanma hareketlerinin gelişmesini sağlayan Antonio Genovesi'nin eserlerini eski dile çeviren Vulgaris, bu iki filozofun çalışmalarına çok önem vermekteydi.[342] Burada öncelikle John Locke'nin *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme (An Essay Concerning Human Understanding)* adlı eserini *İnsan Aklı üzerine Bir Deneme (το Δοκίμιο για την Ανθρώπινη Νόηση)* olarak çevirir.[343] Bu çeviriyi öncelikle Athoniada'da bir ders notu olarak okutur. *İnsan Aklı üzerine Bir Deneme* Vulgaris'in 1766 yılında yayımlayacağı *Mantık* adlı eserinin ana zeminini oluşturur.[344] Büyük eserini bu okulda tamamlayan

---

[337] Konstantinos Kirikos *, Η Συμβουλή της Αθωνιάδας στην Παιδεία και την Αφύπνηση το Γένους (1749-1871),* Thessaloniki (Selanik), 2015, s.48.
[338] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.55.
[339] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.64.
[340] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.62.
[341] Gös.yer.
[342] Manolis Patinotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης...,* s.309.
[343] Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.,* s.128
[344] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.57.

Vulgaris'in gerçek amacı deneysel felsefe ile rasyonel felsefe arasında bir uzlaşma yaratarak Koridalist felsefeye esir olmuş eğitimin yönünü bu istikametten ayırmaktı.[345]

2.3.3.2 Athoniada Akademisi'ndeki Çarpışmalar

Athoniada, pozitif bilimler ile skolâstik felsefeyi harmanlamış bir okuldur. Eğitimini bu şekilde sürdüren Vulgaris'e karşı kilise ve muhafazakâr kesim tarafından karşı saldırılar başlamıştır. Onlara göre Vulgaris'in eğitimi dine karşı bir ilgisizlik içindeydi. Eski sistem savunucuları ve Patrik V. Kirillos, Vulgaris'in yenilik hareketlerinin karşısında tavır almıştır.[346] Bu nedenle Vulgaris bizzat onun tarafından İstanbul'a sürgün edilmiştir.[347] Öğrencisi Misiodakas, 1759 yılında Atoniada'dan ayrılışını ve patrik Kirillos'un onu nasıl usandırdığını *Savunma* adlı eserinde şu sözlerle anlatmaktadır:

> "*Böyle şanlı bir okuldan bu şekilde atılma, ne kötü bir durum! Öyle ki bu olay bizim önümüzde yaşanıyor. Nerede o meşhur Evgenios? Nerede o onurlu çocukların korosu? Onlar ki Yunanistan'ın yeni müzisyenleri ve neşesiydiler. Büyük üstat gitti. Bu neşe de kayboldu. Bu kadar öğrenci yetiştirmişken bu bina şimdi bir karga yuvasına döndü!*" [348]

2.3.4. Patrikhane Akademisi (1760-1761)

V. Kirillos tarafından Athoniada'ya atanan ve yine patrik Kirillos tarafından uyguladığı çağdaş yöntemler nedeniyle Athoniada Akademisi'nden gönderilen Vulgaris Athoniada'da yaşadığı üzüntü verici tecrübelerden sonra,

---

[345] Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.51; Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.129.
[346] Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.54-55.
[347] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s. 62, 77; Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.55.
[348] İosipos Misiodakas, *Απολογία...*, s.121; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.125.

patrik II. Serafim tarafından Patrikhane Akademisi'nde atanmıştır.[349] II. Serafim aynı zamanda Vulgaris'in manevi babası, destekçisiydi. Yeni felsefe eğitimi konusunda onu desteklemekteydi.[350]

Vulgaris burada tekrar okul idareciliği yapacaktı. Asırlarca Koridalist felsefenin, teolojinin kıskacında kalmış bu okulun hali içler acısı idi. Athoniada için yaptıklarını burada da yapmak isteyen Vulgaris, öncelikle Beylikler'den ve tüccarlardan destek istemiştir. 1759'dan 1763'e kadar İstanbul'da kalan Vulgaris Patrikhane Akademisi'nde Athoniada'daki eğitimini devam ettirmiştir.[351]

Patrikhane Akademisi'ni ellerinde tutan Fenerliler topluluğunda rüşvet, kayırmaca, iftira hadiseleri o dönem önemli bir sorundu. Ortodokslar üzerindeki hâkimiyetlerini kaybetmek istemeyen Fenerliler okullar ve okulların işleyişi konusunda da söz söyleme hakkını ellerinde tutmaktaydılar. Bu durum Vulgaris'in hiç hoşuna gitmemekteydi.

1763 yılında patriklik tahtına Fenerlilerden I. Samuil'in çıkması Vulgaris için olumsuz bir gelişme olmuştur. I. Samuil de Patrik Kirillos gibi yeniliklere tamamen karşı bir tutum sergiler.[352] Soğuk savaşlara dayanamayan ve idealize ettiği eğitimi yerine getiremeyen Vulgaris, manevi destekçisi ve dostu III. Gikas'ın yanına yerleşir.[353] İtalya'dan Yanya'ya taşıdığı eğitimcilik mücadelesi de böylece İstanbul'da son bulmaktaydı.

---

[349] Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.157.
[350] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.93.
[351] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.56.
[352] Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.171-172.
[353] Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.165.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL TARTIŞMALARINDA HALK DİLİNİ SAVUNAN AYDINLANMACI İOSİPOS MİSİODAKAS

3.1. İosipos Misiodakas (1730-1800)

18. yüzyıl pek çok temel değişikliği de beraberinde getirmiştir. "Eğitimde eski eğitim geleneği mi yoksa yeni eğitim seçeneklerinin varlığı mı daha iyidir?" sorunu zamanla çağdaş eğitim projelerinin de önünü açar. Bahsi geçen dönemde kilise toplumun her alanında etkilidir. Eski dil savunucuları Fenerliler, fikirlerinin Avrupa'daki Aydınlanma hareketleri ile uyumlu olduğu görüşündeydiler.[354] Etkileri Tuna Beylikleri'ne kadar uzanan Fenerliler, beyliklerdeki eğitim müfredatlarını da ellerinde tutuyorlardı. Bu grubun başında Aleksandros Mavrokordatos (1746-1749) bulunmaktaydı.[355] İki Tuna Beyliği'nin başındaki III. Grigorios Gikas ve Aleksandros İpsilantis, beyliklerde çeşitli modern kolejler oluşturuyorlardı. Batı'daki Aydınlanma hareketliliğinden çok etkilenen bu okullarda yeni felsefe ve pozitif bilim dersleri de verilmekteydi. Başta Vulgaris, Misiodakas ve Katartzis de bu eyaletlerde sırasıyla hem eğitimcilik hem de okul yöneticiliği yapmışlardır.

Mavrokordatoslar, Tuna Beylikleri'nin önderleri III. Grigorios Gikas ve Aleksandros İpsilantis ile beraber eğitimin yeniden yapılandırılması için büyük çabalar göstermiştir. Bu amaçla Evgenios Vulgaris, Nikiforos Theotokis'ten sonrasında Dimitrios Katarzis ve İosipos Misiodakas'dan yardım

[354] Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.162.
[355] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.61, 195-196.

alırlar. Misiodakas dil ve eğitim için yaptıklarıyla Çağdaş Yunan Aydınlanma Dönemi'nin en önemli temsilcilerinden olmuştur.

3.1.1. Yaşamı

1730-1800 yılları arasında yaşayan İosiphos Misiodakas, Yunan Aydınlanmasının en önemli temsilcilerinden biridir. Yaşamının ilk yılları hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Misiodakas'ın çalışmaları içinde bize yaşamı hakkında en çok bilgiyi veren 1780'de yayınladığı *Savunma (Απολογία)* adlı eseridir. Bu eserinde bütün hayatı boyunca başından geçen olayları anlatmıştır.

3.1.1.1. Kökeni Hakkında Bilgiler

Misiodakas, bugünkü Romanya'nın Bulgaristan sınırında bulunan Dobruca şehrinin Tsernovada köyünde dünyaya gelmiştir. Misiodakas'ın ailesi hakkında pek fazla bilgi sahibi olmasak da "Misiodaks" kelimesinin kökü onun etnik kökeni hakkında da bilgi vermektedir. Yunanlılar Romence konuşan bu halkı "Misiodakes" olarak adlandırmaktaydı.[356]

Misiodakas'ın yaşadığı bölgenin eski ismi "Misia"dır. O zamanlar bu köyde Eflak (Vlahistan), Boğdan (Moldova) eyaletlerinin Latince kökenli dilini konuşan bir halk yaşamaktaydı. Bazı Yunanlı aydınlara göre ise o zaman bu bölgede "Dakon Lehçesi" adı verilen Latince kökenli bir dil konuşan Vlahlar bulunuyordu.[357] Latince ve Yunanca konuşan Romen kökenli halk ise o dönem

[356] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.34.
[357] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.34,35.

"Misialılar" olarak adlandırılmaktaydı. Manolis Triandafillidis, Misiodakas'ı "Slav kökenli" olarak tanımlamaktadır.[358]

3.1.1.2. Eğitim Yılları

Misiodakas ilköğretimini ailesinin yanında, Eflak Beyliği içinde tamamlamıştır. Eski Yunanca eğitimini de burada almıştır.[359] Çok yoksul olan ailesi onu Yanya'da tüccar Marutsi kardeşlerin kurduğu Marutsea Koleji'ne gönderir. Burada genç öğretmeni Vulgaris ile tanışmıştır.[360]

Eğitime çok değer veren Misiodakas, Avrupa'ya gitmek istiyordu. Bu nedenle 1751 ve 1759 yılları arasında başta Selanik, İzmir, Atina, Sifnos, Mikonos, Athos gibi yerleri dolaşıp eğitimini tamamlamaya çalışmıştır.[361]

1751 yılında Selanik'e giden Misiodakas, burada Aristo felsefesinin en sert savunucularından biri olan Rahip İoannakos'un yanında staj yapmıştır. Misiodakas onun skolâstik felsefe tutuculuğunu benimsemiştir.[362] Selanik'teki eğitimden umduğunu bulamayan Misiodakas, bir sonraki sene de İzmir'deki Evangeliki Koleji'ne gitmiştir. Orada da rahip İerotheos Dendrinos ile karşılaşan Misiodakas, Evangeliki'nin müdürü İerotheos Dendrinos'un da skolâstik eğitim metodundan hoşlanmamıştır.[363]

---

[358] Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…", s.61.
[359] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.35.
[360] Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…", s.62; Athanasia Kutsilopulu, *Ιώσηπος Μοισιόδακας, διδάσκαλος και συγγραφέας του 18ου αιώνα,* Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο, 2012, Atina, s.2.
[361] Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη*…",* s.62.
[362] Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2.
[363] Misiodakas, Dendrinos'un katı tutumu yüzünden, İzmir Metropoliti Neofitos Dukas'tan yurt dışına kaçıp orada okumak için yardım talep etmiştir. Bu talebi ne yazık ki Dendrinos'un olumsuz çabalarıyla bertaraf edilmiştir. İzmir'de kaldığı tüm süre boyunca Neofitos ile görüşmeye devam eden ve Batı'da eğitim görmek için burs bekleyen Misiodakas, bu arzusuna İzmir'de de ulaşmamıştır. Çünkü Dendrinos, Batı'ya gidenlerin ateizm düşüncesini benimsediği

Daha sonra Athos şehrine giderek Athoniada Akademisi'ne yazılan ve 1754-1755 yılları arasında burada eğitim gören Misiodakas, Yanya'da eğitim gördüğü hocası Vulgaris ile bu okulda tekrar karşılaşmıştır.[364]

Athoniada Akademisi'ndeki bir senelik eğitiminden sonra, önce Sifno'ya daha sonra Mikonos'a giden Misiodakas, daha çok Batı okullarında eğitim almayı arzu ediyordu.[365] 1759 yılında Venedik'te bir Yunan cemaatine ait olan Aziz Georgios kilisesine diyakoz olarak gönderilmiştir.[366] Diyakoz rütbesi gereği dini bir ön isim alması gerektiği için "İosipos" ismini almıştır.

1762 yılında Padova Üniversitesi'ne yazılarak felsefe, matematik ve fizik derslerini takip eden Misiodakas,[367] 1765 yılında Boğdan beyi Grigorios Aleksandros Gikas'ın teklifini kabul ederek Yaş (İasio) Koleji'nde ders vermeye başlamıştır.[368]

3.1.1.2.1. Athoniada Akademisi ve Batı Felsefesi ile Tanışması

Misiodakas daha önce Marutsea Koleji'nde öğretmeni olan Vulgaris'in çalıştığı Athoniada Akademisi'ne gider. Patrik V. Kirillos tarafından Athoniada'nın başına gönderilen Vulgaris'le birlikte artık Athoniada'nın altın çağı da başlamış olur.[369]

---

konusunda Neofitos'u ikna etmiştir (Haralambos Spiropulos, " Ιώσηπος Μοισιόδακας (1730-1800), "ο μεγάλος άγνωστος της νεοελληνικής παιδείας", Eranistis,2014, http://eranistis.net/wordpress/2014/01/05/);Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.94-95; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.29).

[364] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67.

[365] Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.99.

[366] Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2; Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.99.

[367] Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.99.

[368] Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.99; Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2.

[369] Haralambos Spiropulos, " Ιώσηπος Μοισιόδακας…" .

Athoniada'da yeni felsefe dersleri pozitif bilimlerle, eski felsefe dersleri de mantık dersleri ile birlikte verilmekteydi. Bu okulda yaklaşık iki sene kalan (1754-1755) Misiodakas, okulun yeniliklere açık müfredatından çok etkilenmiştir.[370] Bütün dersler içinde en çok matematik ve fizik derslerine önem verir.[371] Bu yüzden öğretmeni Vulgaris'in matematik ve fizik gibi önemli dersleri Aristoteles felsefesinin gerisinde bırakmasını eleştirir.[372] Eski Yunanca eğitiminden zahmet çekmiş biri olarak Vulgaris'in bilimsel eserleri eski Yunancaya çevirmesi ve öğrenciye yorumlatarak vakit kaybettirmesinin yanlış olduğuna eserlerinde de dikkat çekmiştir.[373]

Athoniada'daki eğitiminden sonra Misiodakas sırayla önce Sifnos ve Mikonos adalarına daha sonra da Batı Aydınlanması'nın kalbi olan Padova Üniversitesi'ne geçmiştir.

3.1.1.2.2. Padova Üniversitesi ve Eğitimdeki Yükselişi

Misiodakas 1759-62 yılları arasında Padova Üniversitesi'ne geçerek Tıp-Edebiyat Fakültesinde felsefe derslerini takip eder.[374] Bu okul onun için bir yükseliş yeridir. Çünkü o zamanlar Venedik, Doğu Akdeniz ticaret bağlantıları nedeniyle Avrupa için çok önemli bir üs görevi görmekteydi. Yunanlılar Bizans Dönemi'nde Venedik'i bir eğitim merkezi olarak görmeye başlamıştır.[375]

---

[370] Gös. yer.
[371] İosipos Misiodakas, *Απολογία* (Ed. Alkis Angelu), 1976, Atina, s.25-27.
[372] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67-69.
[373] Vulgaris, Marutsea Koleji'nde olduğu gibi bu okulda da, John Locke'un eserinden eski dile çevirdiği *İnsan Kavrayışı Üzerine Bir Deneme (Δοκίμιο για την Ανθρώπινη Νόηση)* eserini ders notu olarak kullanmaktaydı (Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2; Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.50-52); Misiodakas'a göre Vulgaris başarısızdı. Dini, felsefi dogmaları aşmadan bilimsel eserleri uygulamaya çalışmaktaydı. Eğer Vulgaris'teki hataları görmemiş olsaydı, Misiodakas *Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία)* adlı eserini yazamayacaktı (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.87).
[374] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.61.
[375] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.60-61.

Padova Üniversitesi ile ilgili tecrübelerini *Savunma (Απολογία)* adlı eserinde yazan Misiodakas, bu eserinde dönemin iki ünlü aydını Giovanni Poleni ve Giovanni Colombo'dan sıklıkla bahseder.[376] Her ikisi de onun pozitif bilimlere ilgi duymasında rol oynayan iki önemli bilim adamıdır. Burada bulunduğu süre içinde öğretmeni Vulgaris tarafından ilerleyen yıllarda eleştiri yağmuruna tutulacağı ünlü İtalyan filozof Ludovico Antonio Muratori'nin *Ahlak Felsefesi ve Gençlere Öneriler (Filosofia Morale Esposta e Proposta ai Giovani)* adlı eserini *Ηθική Φιλοσοφία (Ahlak Felsefesi)* adıyla halk diline çevirir. [377]

1765 yılında Boğdan beyi III. Grigorios Aleksandros Gikas'ın teklifini kabul eden Misiodakas Yaş (İasio) Akademisi'nde ders vermeye başlar.[378]

3.1.1.2.3. Yaş (İasio) Akademisi (1767-1776)

Padova Üniversitesi'nde eğitimini tamamladıktan sonra üç sene kadar kendisi hakkında bilgilere ulaşamadığımız Misiodakas, 1765 yılında Tuna Beylikleri'ne geri dönmüştür. Beylikler'deki aydınlanma atmosferi nedeniyle doğduğu topraklara dönmeyi her zaman isteyen Misiodakas'ın ilgisini çeken en önemli unsur, Beylikler'in politik havası ve özgürlükçü felsefesiydi.[379] Bu eyaletler aynı zamanda orta Avrupa ile hususi bir alaka içindeydiler.[380]

Boğdan'daki Yaş Akademisi'ne III. Grigorios Gikas tarafından davet edilen Misiodakas, 1765 yılında Yaş Akademisi'ne felsefe öğretmeni olarak atanmıştır.[381] Marutsea ve Athoniada eğitiminden gerekli dersleri alan

---

[376] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.63-64.
[377]Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…", s.61-62; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός....*, s.226.
[378] Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2.
[379] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.72.
[380] İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunan Aydınlanma ....", s. 240-242.
[381] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.75.

Misiodakas, çocukların felsefe eğitiminden önce mutlaka matematik ve fizik eğitimi almaları gerektiğine inanmaktaydı.[382] Batı'daki Aydınlanma hareketlerinin etkisiyle gelişen eğitim felsefesinden ilham aldığı yeni yöntemleri bizzat derslerinde uygulamaya çalışıyordu. Onun rehberi John Locke'un "Tabula Rasa" felsefesiydi. Venedik'te bulunduğu sıralarda Muratori'nin eserini basit üslup ile çevirmiş olması da eyaletlerdeki ününün artmasına vesile olmuştur.[383]

Misiodakas'ın yenilikçi politikası Vulgaris'in Marutsea Koleji ve Athoniada Akademisi'nde daha önceden karşılaştığı gibi muhafazakâr kesim tarafından tepki ile karşılanmıştır. Misiodakas bu baskılara dayanamamış ve artan sağlık sorunları nedeniyle de Yaş Akademisi'ndeki işinden ayrılmıştır. Yaş Akademisi'ne yaklaşık 10 yıl sonra hem müdür hem de öğretmen olarak dönecektir.[384]

1767 yılında Boğdan Beyliği'nin güneyine doğru yola koyulan Misiodakas hakkındaki bilgiler bu dönemden sonra biraz daha azalmaktadır. Mosiodakas yayınlarına kaynak oluşturmak için fizik, matematik metin incelemeleri ile ilgilenmeye başlamıştır.[385] Bir süre sonra koruyucusu ve destekçisi III. Grigorios Gikas, Misiodakas'tan Yaş Akademisi'nin başına müdür olarak geçmesini ister.[386] Misiodakas tereddüt içindedir. Daha önce Marutsea ve Athoniada okullarında Vulgaris'in başına gelenleri hatırlar.[387] Nikiforos Theotokis de Yaş Akademisi'ni Misiodakas'tan hemen önce bu nedenlerle terk etmiştir.[388] Nihayetinde Beylikler'in önde gelen temsilcilerinin

---

[382] İosipos Misiodakas, *Απολογία,* (Ed.Alkis Angelu), Atina, 1976, s. 25-27; Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.67- 69.
[383] Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…", s.61.
[384] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.88.
[385] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.93-94.
[386] Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s.2.
[387] İosipos Misiodakas, Απολογία…,s.126
[388] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός…,* s.66; Konstantinos Kirikos , *a.g.e.,* s.100.

yaptığı baskılara dayanamaz ve sadece dört ay kadar dayanabileceği bu işi kabul eder.[389]

Misiodakas'ın Yaş Akademisi'ndeki ikinci döneminde önemli bir giriş konuşması yapmıştır. Bu nutkun birinci bölümünü felsefe, ikinci bölümünü ise matematik oluşturmaktaydı. Matematik bölümünün içine sırasıyla ahlak, fizik, matematik, mantık, metafizik derslerini yerleştiren Misiodakas, felsefe bölümünde *"sağlıklı bir felsefenin nasıl olması gerektiğini"* vurgular. Felsefe eğitiminin gelenekçilikten, batıl inançlardan ve önyargılardan arındırılması gerektiğinden bahseder.[390]

Yenilikçi girişimi ikinci defa muhafazakâr kesimlerin tepkisi ile karşılaşmıştır.[391] Okuldaki idareciliği boyunca verdiği deneysel felsefe dersleri Skolâstik Aristo mantığını geride bırakmıştır. Böylece yüzyıllarca süren gelenek içinde bir çatlak meydana getirirken, ciddi bir başkaldırıda bulunmuştur. [392] Vulgaris'in *Mantık*'ını izlemiyor olması da onun Aristoteles- Koridaleas geleneğine karşı bir tavrı olarak değerlendirilirken, Vulgaris'in eski dile çevirdiği André Tacquet'in *Geometri Unsurları (Elementa Geometria)* kitabını halk diline *Geometri Unsurları (Τα Στοχεία Γεωμετρίας)* şeklinde çevirmesi öğretmeni Vulgaris ile yaşadığı gerginliğin artmasına neden olmuştur.[393] Tacquet'in Geometri'sinden daha iyi bir ders kitabı olduğunu belirttiği Jean Andre Nicholas Luis de la Caille'nin *Matematik Yolu* (*Οδός Μαθηματική)* adlı

---

[389] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.97.
[390] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.79-93
[391] Misiodakas, skolâstik felsefe eğitimi öncesi matematik bilgisinin iyi olması gerektiğini belirtmiştir. Bu tutumu dönemin aydınları tarafından olumsuz bir şekilde eleştirilmiştir. Kendisine yapılan ikinci eleştiri ise halk dilinde eserler ve dersler veriyor olmasıdır. Hayatıyla ilgili bu detayları *Savunma* adlı eserinde anlatırken, "*Derslerinin bakkal dersi gibi olduğu*", "*Basit üslubu yüceltmek için uğraştığı*" ithamlarından ve "*Vulgaris'in Mantık'ını vermediği*" için yargılandığından bahseder (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.102-103).
[392] Haralambos Spiropulos, " Ιώσηπος Μοισιόδακας…"
[393] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.79; Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.*, s. 4; Misiodakas, Vulgaris'in ders notu olarak verdiği André Tacquet'in *Geometri Unsurları* adlı kitabını da bu amaçla yeniden çevirir. Amacı Vulgaris'in Athoniada'da eski Yunancaya çevirerek ders notu olarak kullandığı bu kitabı daha anlaşılabilir hale getirmektir (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.78-79, 87-88).

kitabının çevirisini tamamlayarak okul müfredatına bu kitabı da ders notu olarak eklemiştir.[394]

Gelenekçi kitlelerin baskısı nedeniyle matematik ve fizik dersleri için idealize ettiği programı yerine getiremeyen Misiodakas, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşının yarattığı olumsuz havayı da bahane göstererek Eflak Beyliği'nin başkenti Bükreş'e dönmüştür. Sağlık sorunları, muhafazakâr çevrelerin yarattığı olumsuz atmosferleri artık göğüsleyemeyişi, aynı zamanda ekonomik sıkıntılar onu yıldırmıştır.[395] 1781 yılında yayınlayacağı *Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας)* kitabı için hazırlık yapmaya başlamıştır.[396] 1776'da manevi destekçisi olarak bahsettiği III. Grigorios Gikas'dan eserini tamamlamak için yardım ister.[397] 1777'de tamamen eğitim hayatını bırakarak 1778'den itibaren Tuna Beylikleri'ne yönelerek önce Bükreş'e daha sonra sırasıyla İsviçre'ye ve Avusturya'ya gitmiştir.[398]

3.1.1.3. Bükreş'ten Ayrıldıktan Sonraki Dönem

Misiodakas 1777 yılında eğitim görevini tamamen bırakarak Avrupa'da Yunan diasporasının yaşadığı yerlere doğru yönelmiştir. Transilvanya'nın[399] Brasov [400] şehrine taşınan Misiodakas,1777-1781 yılları arasını Orta Avrupa'da eserlerini yayımlayacak finansörler arayarak geçirir. Misiodakas *Savunma* adlı eserinde bu durumu için "*Yabancı ellerde bir serseriyim"* demektedir.[401].

---

[394] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.98-105.
[395] Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…", s.61.
[396] Athanasia Kutsilopulu, *a.g.e.,* s.4.
[397] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.97; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελλινικός Διαφωτισμός*...s. 138-139.
[398] Haralambos Spiropulos, " Ιώσηπος Μοισιόδακας…" ; Konstantinos Kirikos , *a.g.e.,* s.101.
[399] Eski ismi ile Erdel Beyliği olan Transilvanya bugünkü Romanya'nın orta ve batı bölümlerinde bulunuyordu.
[400]Günümüzde üç üniversitesi ile hem bir eğitim hem de turizm merkezi olan Brasov şehri Romanya'nın en kalabalık nüfuslu şehirlerinden biridir.
[401] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.72,122.

Kısa bir süre sonra dönemin en önemli tüccarları olan Moshopolitler ve Kastroyanlarla iletişime geçer.[402] Destekçisi III. Gikas, *Çocuk Eğitimi Üzerine bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία περί παίδων αγωγής ή παιδαγωγία)* adlı eserinin basımı için ona maddi ve manevi birçok yardımda bulunmaktaydı.

Misiodakas 1779 yılında *Çocuk Eğitimi Üzerine bir Tez ya da Pedagoji* adlı eserini okuyucu ile buluşturduktan sonra Savunma (1780), *Coğrafya Teorisi* (1781) adlı eserlerini yayımlamak için Viyana'ya gitmiştir. Bu eserleri yazmak için ayrıca Viyana'daki Kraliyet Kütüphanesi'nden de çok istifade eden Misiodakas, yaklaşık iki sene burada kalarak araştırmalar da yapmıştır.[403]

3.1.1.4. Ölümü

Vulgaris'ten yaklaşık altı sene önce hayata veda eden Misiodakas'ı son zamanlarda ileri derece sağlık sorunları, ekonomik sorunları çok zor durumda bırakmıştır. Bu nedenle son eseri olan *Fizyoloji Notları'nı (Σημειώσεις Φυσιολογικαί) (*1784) maddi destek bulabilmek için eski dilde yazmaya çalışmıştır.[404]

3.2. Misiodakas ve Felsefe

Misiodakas'ın felsefesinin dayanağını da, Vulgaris'te olduğu gibi, John Locke'nin görüşleri oluşturmaktadır. John Locke'un *Eğitimle İlgili Bazı Fikirler (Some Thoughts Concerning Education)* adlı eserinden ilham alarak yeni bir felsefe metodu oluşturur. Bu felsefeye "Sağlıklı Felsefe" ismini veren Misiodakas'a göre bu felsefe, bütüncül bir yaklaşıma sahiptir.[405] Amaç insan

[402] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.98.
[403] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.132.
[404] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ...*, s.152-153.
[405] Konstantinos Kirikos , *a.g.e.,* s.100.

faydasını ve refahını düşünmektir. Ona göre felsefe, "*İnsan yeryüzünden, yaşamdan nasıl zevk alır?*" sorunsalı üzerine fikir yürütmelidir.[406]

Böylece pragmatist[407] bir yaklaşım da sergileyen Misiodakas, eski dogmatik teolojiden de şiddetle uzak kalmayı tercih eder.[408] Bu düşüncesini ise Tabula Rasa yaklaşımı ile sabitler.[409] Tabula Rasa ona göre sağlıklı felsefedir. Aklın dogmalarından ve saplantılarından uzaktır. İnsan zihni bu dünyaya bomboş bir levha olarak gelmiştir ve bu levhanın dolması ise fiziksel koşullara bağlıdır.[410]

Misiodakas, Yaş Akademisi'ndeki ikinci eğitim dönemi başlangıcında bu ülküsünü yaptığı konuşmada Sağlıklı felsefenin önemine değinerek açıklamıştır. Bu konuşmada *"Sağlıklı Felsefe'ye nasıl sahip olunur?"* sorunu üzerinde durmuştur. Avrupa medeniyetlerinin ilerlemesine örnek alan Misiodakas bağnazlık, kuruntular, batıl itikatlardan ve eğitimin önünü tıkayan karanlıktan kurtularak sağlıklı felsefeye nasıl sahip olunacağını belirtmiştir.[411]

3.3. Misiodakas ve Dil

Misiodakas eğitiminin ilk zamanlarında eski Yunancanın zorluğu nedeniyle ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Yunan ulusunun içinde bulunduğu karanlığın dil eğitiminin yetersiz ve amaçsız verilmesinden kaynaklandığını düşünmektedir. Ona göre bu durum Yunanlıların manevi gelişimi önünde bir engel oluşturmaktadır. [412]

---

[406] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.83; Athanasia Kutsilopulu, *a.g.m.*, s.4.
[407] Faydacı, Faydacılık.
[408] Konstantinos Kirikos , *a.g.e.*, s.100; Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.80,87.
[409] Athanasia Kutsilopulu, *a.g.m.*, s.4.
[410] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.192-193.
[411] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.86; Haralambos Spiropulos, "Ιώσηπος Μοισιόδακας…".
[412] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.36.

Misiodakas Padova Üniversitesi'nde eğitim gördüğü sıralarda İtalyan filozof ve bilim adamı Muratori'nin iki ciltlik *Ahlak Felsefesi* adlı eserini *yine Ahlak Felsefesi* (1761) ismi ile günlük konuşma diline çevirmiştir. Bu eseri, hem felsefede ahlakın önemine dikkat çekmek için kullanmış hem de cehalet içindeki halkının ufkunu genişletmek amacıyla "basit üslup" olarak adlandırılan halk diline aktarmıştır. Vulgaris'in eğitim verdiği okullarda benzer eserleri Attik lehçesine çevirdikten sonra öğrenciye yorumlatma üslubunu şiddetle reddetmiş ve bunun eğitimde anlamayı geciktirdiğini pek çok kez ifade etmiştir.[413] Misiodakas eğitimin sadece öze dönüş hareketi ile sağlanacağına ve bunu başarmak için de yüksek seviyeli metin çevirilerinin sadece halk dili ile verilmesi gerektiğine inanmaktaydı. Bu nedenle Yaş Akademisi'ndeki ikinci döneminde muhafazakâr kitleler, "*Ateist*"[414], "*Yunan kanı taşımıyor*"[415], *"Latinsever"*[416]*,"bakkal dersleri veriyor"*[417] gibi hakaretlerle Misiodakas'ı küçük düşürmeye çalışmışlardır.

3.4. Misiodakas'ın Eserleri

3.4.1. Savunma (Απολογία) - Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας) - Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία Περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία)

Savunma (1780) Misiodakas'ın düşünsel yönünün en ince ayrıntılarını ortaya koyan bir eserdir. Bu eserle birlikte "*halkına karşı borcunu ödemiş gibi hissettiğini*" dile getirir.[418] İlk kısmı 1780'de basılmıştır. İkinci bölümü ise

[413] Nikos Yannakulis , *a.g.e.*, s.67-69.
[414] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.103.
[415] Kendisinden 40 sene sonra Fenerli aristokrat Panayiotis Kodrikas,bir ötekileştirme örneği göstererek Misiodakas'ı *"Yabancı, Yunan sütü emmemiş."* olarak değerlendirmiştir (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s. 104).
[416] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.102.
[417] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.103.
[418] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.131, 132.

basılmadığı için günümüze kadar ulaşamamıştır. Kitap kompleks bir yapıya sahiptir. Bir önsözü ve felsefe içerikli bir de giriş bölümü vardır. Giriş bölümünde neden matematik ve fizik derslerinin metafizik ve mantık derslerinden daha önemli olduğu anlatılır. Diğer bölümlerde derslerde kullandığı kitaplarına, ders notlarına ve okul açılış konuşmalarına değinmektedir. Bu okullarda yaşadığı sıkıntılar da çoğu zaman tarafından nakledilir.[419]

Coğrafya Teorisi (1781) Misiodakas'ın bilime verdiği değeri göstermek için yazdığı bir eserdir. Bu nedenle deneysel felsefenin ve Aydınlanma Dönemi'nin yayılım alanı olan coğrafyaları anlatmaktadır. Halk dili ile yazıldığı için eser herkes tarafından anlaşılmaktadır. Aristo ve Dekart astronomisinin reddedildiği eserde, Newton ve Kopernik fiziği benimsenmektedir. Matematiksel problemlere geniş yer veren Misiodakas, Kopernik'in Güneş merkezli sistemi ile gökyüzü olaylarını ve Dünya üstündeki etkilerini açıklamaya çalışır. Bu kitabı kendisine maddi destek sağlayan iki Tuna beyine adamıştır. Bunlardan biri Boğdan Beyliği'nin yeni beyi Konstantinios Murutzis ve Eflak beyi Aleksandros İpsilantis'tir.[420]

Misiodakas her iki eserinde de görüşlerinin uzlaşmacı olmadığının farkındadır. Başta kilisenin ve eski dil taraftarlarının gözüne girmek için de bazı aydınlar gibi tavizler vermez.

Eğitim ile ilgili görüşlerini genellikle ***Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji*** (1779) adlı eserinde açıklayan Misiodakas'ın bu eseri Aydınlanma Dönemi'nin en önemli eserlerinden biridir. Eser çocukların ve ebeveynlerinin eğitimi için hazırlanmıştır. John Locke felsefesi, Misiodakas'ın bu eserinde de ana eğitim rotasını oluşturur. Eser kendi içinde iki ana bölüme ayrılır. Birinci bölüm aile eğitimine ikinci kısım ise okul eğitimine dayanmaktadır. Aile Eğitimi bölümü iki ana bölüme ayrılır: Aile İçi Eğitim ve

[419] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.129-135.
[420] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*..., s.138.

Aile Dışı Eğitim. Okul eğitimine ayrılmış olan ikinci bölüm ise iki alt bölüme ayrılır: Ahlak Eğitimi ve Didaktik Okul Eğitimi.[421]

Bu bölümün girişinde anne babaların çocuk yetiştirirken yaşadıkları zorluklara değinir. Onların yaşamsal/cari ihtiyaçlarını karşılarken nasıl birer eğitimci ebeveyn olmaları gerektiği konusunda fikirlerini belirtir. Özellikle "ahlak eğitimi" konusuna "bilgi aktarımı"ndan daha çok değinen Misiodakas, düzgün eğitim verebilmek için ahlaki eğitimin şart olduğuna vurgu yapar.[422]

Aile Eğitimi bölümünün ilk alt başlığı *Aile İçi Eğitim*'de, ailelerin önce çocukların yaşamsal ihtiyaçlarını gidermede sorumlu olduğunu daha sonra ise bu sorumluluğu eğitimlerinde de devam ettirmeleri gerektiğinden bahseder.[423] Çocukların eğitiminden sorumlu olacak kişilerin de düzgün seçilmesi gerektiğine değinir. Bu nedenle Aristo'dan örnek vererek, insan beyninin dünyaya bomboş geldiğinin, koşullar, bilgi ve deneyim ile şekillendiğinin altını çizer.[424] Eğitimde önceliğin her zaman ahlaka verilmesi gerektiğini vurgulayan Misiodakas, ahlak eğitimini matematikten bile önde tutarak şunları söyler:

> "*Ebeveynler her zaman mantıklı olmalı; çocuklar küçük yaşta olduğu kadar büyük yaşlarda da matematik eğitiminden çok ahlak eğitimine ihtiyaç duyarlar. Çok bilgili olmanın başka bir hedefi de ahlakı geliştirmektir. Öyle ki bu diğer bireyler arasında düzgün insanlar yaratabilsin.*"[425]

---

[421] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.18-19.
[422] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ....* s.3-4.
[423] Haralambos Spiropulos,"Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις...."; İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.13-14
[424] Haralambos Spiropulos,"Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις...."; İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.15-16; Misiodakas bu değerlendirmesi ile Aristoteles'in varlık felsefesi ile çelişki içine girmektedir. Aristo'ya göre insan bir "olmaklık özü" ile dünyaya gelmektedir. Örneğin portakalın portakal olmasının nedeni içinde onu portakal yapacak olan portakal olma özüdür. İnsan da "İnsan olma özü" ne göre dünyaya gelmektedir. Bu öz ya da Töz, Tabula Rasa felsefesi ile ters düşmektedir (Ernst Von Aster, *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, İstanbul,1999, s.214-219).
[425] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.54- 57.

Misiodakas'ın dikkat çekmek istediği istediği başka bir konu ise tüm çabanın okullara bağlı olmaması gerektiğidir. Okullar için geçerli bir eğitim sistemi önermemektedir. Ona göre eğitim sistemini biçimlendiren idare ya da yönetim biçimidir. Bunun için Misiodakas: "*Öğretmenler ulusun yetiştiricileridir. Çocukların beyninin eğiticisidirler. Geleceğin düzgün nesillerinin yönetim biçimlerini düzenleme, inşa etme görev alanlarıdır*." [426] sözleriyle öğretmenlerin çocukların ve toplum hayatında çok önemli bir yere sahip olduklarını vurgular. Misiodakas'a göre öğretmenin iki temel görevi bulunmaktadır:

> "*Öğrenim iki yönlüdür. Bir tanesi çocukların ahlaksal gelişimi için oluşturulacak ahlak eğitimidir. Bir diğeri ise öğrenim kurallarını belirleyen öğrenme eğitimidir.*"[427]

Öğretmenin amacı sadece öğrencilerine bilgi aktarmak değil aynı zamanda onların yeteneklerini gözlemek ve bu şekilde öğrencileri yönlendirmektir. Bu görev için Misiodakas şunları dile getirir:

> "*Öğretmen her ne kadar insan doğası üstünde bilgiye ve beceriye sahip olsa da bu onun sanatını icra etmesine yeterli değildir. Bir eğitimci insanın yeteneklerinden anlayan bir bilgiye, eğitime, uzmanlığa sahip olmalıdır. Öyle ki bu kişi damak tatlarını ve ilgisiz bile olsa her insanı içine alan arzuları da bilmeli. Şarapları ayırmayı bildiği gibi fiilleri çekebilmeli ve öğrencilerin taleplerini de algılayabilmeli*." [428]

Ahlak öğrenimine değinirken, önyargılardan, batıl inançlardan uzak kalınması gerektiğinden bahseden Misiodakas, rüya yorumculuğu, kâhinlik gibi

---

[426] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.53, 54, 61.
[427]Haralambos Spiropulos, "Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις..." ; İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.76-77.
[428] Haralambos Spiropulos, "Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις..." ;İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.71-72.

bilim dışı işlerden uzak kalınması gerektiğini vurgular ve "*Eğitimli insan ahlak içinde salt pozitif ilimleri öğrenmek isteyen insandır*" şeklinde konuşur.[429]

Ona göre küçük yaştaki öğrenciye gramer eğitiminin ayrıntısıyla sonra verilmesi gerekir. Eski dil gramerinde çok zorlanan öğrenci bu durumu bir reddediş içine sokup eğitimden uzaklaşabilir.[430]

Gramer eğitimine girişte iki tür alıştırma önerir:

1. Harflerin tasnifi ve öğrenilmesi
2. İsim, fiil, sıfat gibi sözcüklerin çekimlenmesi, sayıların öğretimi[431]

Öğrenciye bu temel eğitim verildikten sonra zorlukla karşılaşmak söz konusu olmayacaktır. Böylece ikinci aşamaya geçen öğrenci metinlerin dilini anlamaya başlayacaktır. Misiodakas'a göre, Ezop, Ksenofon, Thukidides bu şekilde kolaylıkla anlaşılacaktır.[432]

---

[429] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.100-106.
[430] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.107-109; Attik lehçesinin öğrenciler tarafından zor öğrenildiğini savunan Misiodakas, bu konuda eserinde öğretmenlere ne yapmaları gerektiğini açıklamıştır (İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.93).
[431] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.111-113.
[432] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων ...,* s.130-137.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EVGENİOS VULGARİS VE İOSİPOS MİSİODAKAS ARASINDA DİL ODAKLI ÇEKİŞMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Dil Sorununun Üç Temel Evresi

Asırlar boyunca Yunanlıları toplumsal, kültürel ve siyasi anlamda çok meşgul eden Dil Sorunu'nun resmi bir zemine taşınması üç aşamadan geçmiştir. Bunlar sırasıyla:

1. Dil sorununun resmi başlangıcını oluşturan **İosipos Misiodakas** (1725-1800) ve **Evgenios Vulgaris** (1716-1806) arasındaki 1761 ve 1781 yılları arasında ortaya çıkan tartışma,

2. Dilde "**Orta Yol**"u savunan **Adamantios Korais** (1748-1833) ile Fenerliler arasında yetişen ve Attik lehçesinin ilkelerine bağlı kalmaya çalışan **Panagiotis Kodrikas** (1762-1827) arasındaki tartışma,

3. İkisi de dilbilimci olan **Yannis Psiharis** (1854-1929) ve **Georgios Hatzidakis** (1848-1941) arasındaki tartışmalardır.

4.2. Dil Sorunu'nun Birinci Evresi Öncesi Dil Konusunda Atılan Adımlar

Dil üzerine tartışmalar 1821 yılından itibaren siyasi bir görünüm kazanmıştır. Yeni kurulacak olan devletin resmi dilinin Katharevusa mı yoksa Dimotiki mi olacağı konusu önemli bir sorun teşkil etmiştir. Dil sorunun asıl ortaya çıkış tarihi daha önce de belirtildiği gibi MÖ 1.yüzyılda Attikizm akımıyla olmuştur. Bu tarihten itibaren pek çok aydın ve yazar Attik lehçesinde yazma eğilimindeydi.[433] MÖ 5.yüzyılın eserlerini taklit eden bu aydınlar böyle yaparak Eski Yunan'ın görkemli zamanlarına döneceklerini düşünmekteydi. Bu akımı savunanlar arasında, Büyük İskender'in fetihlerinden sonra Yunancanın bu coğrafyalarda uğradığı başkalaşımlar sonucu ortaya çıkmış konuşma dili ve yazı dili arasındaki iki değişkelilik probleminin de önüne geçileceği inancı yaygındı.

Toplumun önde gelen kimselerinin bu katı tutumu, Helenistik Dönem, Bizans dönemi ve Türk Hâkimiyeti dönemlerinde devam etmiştir. Böylece,"bayağı","basit","yozlaşmış" olarak tanımlanan halk dili Attik lehçesi karşısında geri plana itilerek itibar kaybetmiştir. 18.yüzyılda Yunan anakarasında görülen Aydınlanma hareketi sonucu halk dilinde eğitime önem verilmeye başlandı. Yunan diasporasının entelektüel kesimini oluşturan ve Batı'daki Aydınlanma düşüncesinden etkilenerek eğitim öğretim müfredatlarını bu yönde yapılandırmış olan Rum okulları bu dönemde ciddi bir öneme sahiptir.[434] Rum cemaatinin kurduğu bu okullar, Venedik, Viyana, Budapeşte, Odessa, Trieste gibi önemli şehirlerde ve bunların yanısıra Osmanlı Devleti'ndeki millet sistemi çerçevesinde varlıklarını sürdürürken[435] Batı'daki

[433] Tatiani Kotrotsu – Londu, *a.g.m*, s. 40-41.
[434] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.45, 199.
[435]Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη …",s.62-64; İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunan Aydınlanma....." s.240-242.

Aydınlanma hareketlerinin getirdiği atmosferi yine eski eğitim sistemi ile harmanlamışlardır.[436]

Öte yanda Batı Aydınlanma'sının yaydığı bu atmosferden etkilenen birçok yazar ve eğitimci ise hala konuşma dilinin bir yazı dili olabilecek yeterli olgunluğa erişmediğini savunmaktaydı. Bu nedenle Attik lehçesinin bir bilim ve eğitim dili olarak bu gelişmişliğe sahip olduğuna inanmaktaydılar. Halk dilinde eğitim verilmesi gerektiğine inanan reformcu aydınlar ise dil konusunda ciddi bir direniş gösteremeden bu muhafazakâr kitle tarafından etkisiz bırakılıp "ahlak dışı" davranmakla suçlandılar.[437]

Halk dilinin hayatın her alanına girmesi için ilk çırpınışları gösterenlerden biri olan Kerkiralı Nikolaos Sofianos, eğitim ve öğretimin halk dilinde verilmesi gerektiğini öne sürerek bir gramer kitabı da yayımlamıştır. 1550 yılında yazılan kitabına *Yunan Halk Dilinin Grameri* (*Γραμματική της Κοινής των Ελλήνων Γλώσσης*) adını vermiştir. Ne yazık ki günümüze kadar eksiksiz bir şekilde ulaşamayan bu eser, 1870 yılında Emile Legrand tarafından birinci bölümüne sadık kalınarak düzenlenmiş ve Paris'te basılmıştır.

Pek çok aydın eğitimini tamamlamak için Rönesans hareketinin çıkış noktası olan İtalya'yı merkez almış, başta Venedik, Roma ve Padova gibi şehirleri tercih etmiştir.[438] 1570-1645 yılları arasında yaşayan Yunan eğitim hayatını önemli ölçüde etkilemiş olan Atinalı Teofilos Koridaleas ise Padova Üniversitesi'nde tıp ve felsefe eğitimini tamamlamıştır. Aristoteles felsefesinden önemli ölçüde etkilenen ve tüm donanımını bu felsefeyi anlatma ve yayma üzerine konuşlandıran Koridaleas, Patrikhane Akademisi'nin idareciliğini

[436] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*… s.73-75.
[437] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*... s.223-250.
[438] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.197-198.

üstlendikten sonra okul programını da bu program üzerine oturtmayı başarmıştır.[439]

Bu gelişme daha sonraları Yunanlıların eğitim hayatında kırılması zor bir döngü halini alacaktır. Skolâstik felsefe, teoloji ile Aristoculuğu tamamen kaynaştırmış olan Koridaleas'ın sistemi Koridalizm olarak tanımlanacak ve asırlarca yenilik taraftarlarının eleştirilerine maruz kalacaktır.[440]

17. ve 18. yüzyılların en önemli yenilik savaşçılarından biri olan Methodios Antrakitis[441] (1660-1749), Koridalizm'e karşı ciddi bir savaş başlatmıştır. Yanya ve Kastorya'da felsefe öğretmenliği yapan Methodios, felsefe öğretilerinde Aristoculuktan hiçbir taviz vermemesine rağmen kilisenin eğitim politikasına karşı tavır almıştır.[442] Ona göre eğitim kilisenin karışabileceği bir iş değildir. Ayrıca eski dilin eğitiminin halkın eğitim seviyesini gerilettiğine inanarak, bunun için de dil eğitiminin halk dilinde verilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Methodios özellikle İncil'in halk tarafından doğru anlaşılması açısından halk diline çevrilmesi gerektiği üzerinde duruyordu.[443] Matematik derslerini halk dilinde veriyor olması, İncil'in öğrenilmesi konusundaki yaklaşımı gibi nedenlerle kilise tarafından halkı "yozlaşmaya yönelik kışkırtma" ile suçlanmış ve dinden aforoz edilmiştir.[444] Kitapları yakılan ve eğitimden el çektirilen Methodios[445], muhafazakârlara karşı geri bir adım atarak öğretilerini eski dilde vermeyi kabul etmiştir.[446]

---

[439] Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης ...,* s. 61-63, 76-79.
[440]Manolis Patiniotis, "Εκλεκτικές συγγένειες…", s.27-78; Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης..., a.g.e.,* s. 61-76.
[441] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s. 18.
[442] Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…,* s.228, 229.
[443] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s. 25.
[444] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s. 25.
[445] Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…,* s.268.
[446]İbrahim Kelağa Ahmet, "Çağdaş Yunan Aydınlanma…", s.253; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός...*, s.47.

1696-1763 yılları arasında yaşamış olan Korfulu teolog ve şair Antonios Katiforos, halk dilinin savunucularındandır.[447] *En Doğru Yunan Dili Grameri (Γραμματική Ελληνική Ακριβεστάτη)* adlı eserini yayımlayan Katiforos, halk diline ve onun eğitimine çok önem vermiştir.[448] Çeşitli Avrupa seyahatleri sonucunda John Locke felsefesiyle tanışan ve bu felsefeden çok etkilenen Katiforos da İngilizce çevirilere öncelik vermiştir.[449]

1700 ve 1752 yılları arasında yaşayan ve Katiforos'un öğrencisi olan Vikendios Damodos, Padova'da hukuk doktorası yapmıştır. Bir halk dili savunucusu olan Vikendios, Koridalizm'in sertliğine şiddetle karşı çıkarken kendini Aristoteles Felsefesi'nden uzak tutamamıştır. Descartes felsefesini benimseyen Vikendios, *Ahlak Felsefesi* (*Ηθική Φιλοσοφία*) adlı eserini yayımlar. Bu eseri ölümünden ancak iki asır sonra değer kazanır. Eski sisteme bağlılığına rağmen felsefe eserlerinin çevirilerinin de halk dilinde yapılması gerektiğini savunmuştur.[450]

18. yüzyılda Yunanlıların yaşadığı tüm coğrafyalarda gelişen kültürel hareketliliklere rağmen Ortodoks kilisesi yine hayatın her alanında önemli bir etkiye sahipti.[451] Öte yandan pozitif bilimlerde Batı dünyasında yaşanan gelişmeler sonucunda artık eski ve yeni dil savunucuları da Skolâstik Aristo felsefesinin eleştirilebilir olduğunu düşünmeye başlamıştır. Bunu yaparken özellikle yine Aristo'nun sınırlarından uzaklaşmadan Rasyonalizm ve Ampirizm'i, muhafazakârlık ve yenilikçiliği kaynaştırmaya çalışmışlardır.[452]

Bu dönem felsefe öğretileri üzerinde farklı görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Çevirilerin ve tüm eserlerin "yüksek manalar içeren" Attik

---

[447] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s. 21.
[448] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.49.
[449]Manolis Patiniotis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης…,* s.267-268; Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.48.
[450] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.51-53
[451] Kirikos Konstantinos, *a.g.e.,* s.24-26.
[452] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.199-200.

lehçesinde yapılması gerektiğini savunan arhaistler (eski dilciler), eserlerinde günlük konuşma dilini tercih eden yenilikçilere karşı ciddi bir savaş açmıştır.[453] Bu savaşı açanlardan en önemlisi de hem Koridalist öğretiden hem de John Locke öğretilerinden etkilenen Vulgaris'tir.[454]

4.3. Dil Sorunu'nun Birinci Evresinin Değerlendirilmesi

Aydınlanma fikirlerini benimsemekle birlikte bunların halka aktarılmasında araç dil olarak eski dili savunan eğitimci, çevirmen ve aynı zamanda diyakoz olan Evgenios Vulgaris (1716-1806) ile İosipos Misiodakas (1725-1800) arasındaki söz düellosu Dil Sorunu'nun ilk ve en önemli safhasını oluşturur. Birçok dilbilimciye göre ulaştığı boyut nedeniyle dil sorununun resmi başlangıcı sayılan bu tartışma, 1761 ve 1781 yılları arası gerçekleşmiştir. İki aydının çalışmalarında hangi üslubun edebi ve bilimsel eserler için kullanılması gerektiğine dair değerlendirmeler yapılmıştır.[455] Batı'daki Aydınlanma düşüncelerinden ve deneysel felsefeden etkilenen iki diyakoz da yaşadıkları ve eğitim aldıkları çevrelerden edindikleri bilgileri Fransız Devrimi'nin yaydığı özgürlükçü, ilerici ve bilimsel alanda ilerlemeye yönelik fikirlerle sentezlemişlerdir. Bu konuda en dikkat çekici gelişme ise Batı'nın pozitif bilimlerinin istikametini belirleyen John Locke'un öğretilerinin ve fikirlerinin, rasyonalist felsefenin kıskacına takılmış bulunan tüm düşünürler üstündeki etkisidir.[456] Özellikle bir eski dil ve Skolâstik Aristo felsefesi savunucu olan

[453]Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη….", s. 62-64.
[454]Athanasios I. Kalamatas, *a.g.e.*, s.302-305.
[455]Misiodakas eserlerinde Yunancada "iki biçimlilik"ten bahsetmemiştir. Vulgaris, Misiodakas'ı eleştirirken halk dili için "bayağı dil" ifadesini kullanırken, Misiodakas ise "basit üslup" kelimesini kullanmıştır. Böylece Misiodakas'ın halk dili ve Attik lehçesini birbirinden ayrı bir parçalar olarak değerlendirmediği anlaşılmaktadır (Georgios Babiniotis , *Συνοπτική Ιστορία* .... s.173).
[456] Manolis Patiniotis, "Οι Έλληνες λόγιοι του 18ου αιώνα και οι επιστήμες του Διαφωτισμού", s.5-12 (https://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Patiniotis_Manolis.pdf) (Erişim tarihi: 02.05.2017).

Vulgaris'in eserlerinde sıklıkla John Locke'un öğretilerine başvurduğu gözlemlenmektedir.[457]

Vulgaris'in zıt yönlü düşüncelerini bir potada kaynaştırırken eski dile karşı koruduğu muhafazakâr tavrı, öğrencisi Misiodakas'ı karşısına almasına neden olmuştur. Bazı eserlerinde klasik dil eğitiminin ağırlığından çok yıprandığını belirten Misiodakas[458], Athoniada Akademisi'nde hayranlık duyduğu öğretmeni Vulgaris'in içinde bulunduğu bu ikircikli duruma anlam verememektedir.[459]

Eserlerinde klasik dil eğitiminin "acı verici" olduğuna dikkat çeken halk dili savunucusu Misiodakas, halk dilinin Yunan halkının eğitim reformumun temeli olduğuna inanmıştır.[460] Dolaştığı tüm ülkelerde eğitim verdiği okullarda hep bu ideali uğruna savaş vermiştir. Ona göre eski dil Yunan ulusunun kültürel tekâmülüne engel olan bir etmendi. Batı Aydınlanması'nı Athoniada'daki eğitimi sırasında iyice özümsemişti. Pozitif bilimlerdeki muazzam gelişme onun rasyonalist felsefeye karşı bakış açısını değiştirmiş, Aristoteles'in öğretilerinin salt gerçeklik olmadığını kabul ederek onun da hata yapabileceğini anlatmaya girişmişti. Bu onu daha sonra eserlerinde "Sağlıklı Felsefe" olarak nitelendireceği bir Misiodakas felsefesine götürecek[461] ve muhafazakâr çevreleri de "*Misiodakas Yunan kanı taşımıyor, bu nedenle Attik lehçesini bilmiyor*" münakaşasına sürükleyecekti.[462] Bu konuda ilk yorumu yapan kişi, "*Yunan sütü emmemiş*!" diyen Panayiotis Kodrikas'tır.[463]

---

[457] Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.8-10; Ioannis Georgios Dellis,*Οι Επιδράσεις των Ιδέων του...*, s.80-82.
[458] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων Αγωγής* ...., s.58, 77-78.
[459] İosipos Misiodakas, *Απολογία*...., s.33, 35; Nikos Yannakulis, *a.g.e.,* s.67-69
[460] Misiodakas'ın ilk eğitim yılları, Eski Yunanca eğitimine dayalı olarak geçmiştir. Öğretmenlerinin bu ağır dersleri verirken gösterdikleri sert ve acımasız tutumları çocukluk yıllarını derinden etkilemiştir (İosipos Misiodakas, *Περί Παίδων Αγωγής*,..., s.58,77).
[461] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ*.... s.172-174.
[462] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.249.
[463] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.152; Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…..", s.61.

Fenerliler grubunun seçkin bir üyesi olan Vulgaris, aslında pozitif bilimler konusunda öğrencisi Misiodakas ile aynı görüşü paylaşmaktadır. Padova Üniversitesi'nde eğitim gördüğü süre içerisinde deneysel felsefenin tüm unsurlarını ve pozitif bilimler üstündeki etkisini çok iyi kavrayan Vulgaris, felsefe eğitiminin verildiği okullarda bu gelişmeyi öğrencileriyle paylaşmak ister. Ama bu iki zıt yönlü felsefe arasında gidip gelmesi ve okullarda ders notu olarak okutturduğu çevirilerini de Attik lehçesinde yayımlıyor olması kafalarda soru işaretleri uyandırır. Çünkü deneysel felsefenin temsilcisi John Locke ve rasyonalist felsefeyi kendi fikirlerine uyarlayan Leibniz'i bir potada eritmeyi başaran Vulgaris'in ilerici ve aynı zamanda muhafazakâr bir tablo çizmesi, bilgilerini ders notu halinde sunarken de Attik lehçesine sıkı sıkıya sarılması eğitimde gerçek anlamda bir zıtlaşma ve zorluk yaratmıştır.

Vulgaris bir zamanlar Padova Üniversitesi'nde kendisinden eğitim aldığı Vikendios Damodos'u (1700-1752) da aynı şekilde eleştirmiştir.[464] Çünkü Damodos da Misiodakas gibi konuşma dilinin ulusun milli bir bilinç kazanmasında önemli bir role sahip olduğuna inanmaktadır.

Tüm bu felsefi zıtlıklar Vulgaris'i eski dil savunucularının oklarının hedefi haline getirmiştir. Athoniada Akademisi'ndeki muhafazakâr çevreyle yaşadığı tüm zorluklardan sonra, Patrikhane Akademisi'ne sürgün edilen Vulgaris'in İstanbul'da bulunduğu süre zarfında öğrencisi Misiodakas, Ludovico Antonio Muratori'nin *Ahlak Felsefesi ve Gençlere Öneriler (Filosofia Morale Esposta e Proposta ai Giovani)* adlı eserini yukarıda da bahsettiğimiz gibi *Ahlak Felsefesi* (*Ηθική Φιλοσοφία*) (1761) ismiyle *"basit üslup"* olarak adlandırdığı halk diline çevirir.[465] Öğrencisinin bu cesaretine öfkelenen Vulgaris, 1766 yılında Leibzig'de yayımladığı *Mantık (Λογική)* adlı eserinde "*Bu kadar önemli eserler nasıl böyle bayağı bir dille çevrilebilir!*"[466] diyerek

[464] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.53.
[465] Georgios Babiniotis, *Συνοπτική Ιστορία…,* s.172.
[466] Evgenios Vulgaris, *a.g.e.*, s.49.

tartışmayı başlatır. Vulgaris'in "*Yozlaşmış dille felsefe yapıyorlar*!"[467] sözleri tarihe geçen bu tartışmanın en önemli aşamasını oluşturur.

Vulgaris'in bu sert sözlerinin altında "*Böyle ciddi eserler nasıl bu üslupla çevrilebilir?*" sorusu yatmaktadır. Ona göre *Ahlak Felsefesi* gibi yüksek düzeyli felsefe eserlerinin böyle yozlaşmış bir üslup ile çevrilmemesi gerekirdi.[468] Vulgaris için halk dili çok önemliydi. Ama gramer olarak geliştirilmesi gerekiyordu. Çünkü eğitim için gerekli şartları taşımıyordu.

Misiodakas, öğretmeni Vulgaris'in bu ağır ithamlarına karşı ilk cevabı *Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας)* (1781) kitabının önsözünde vermiş ve detaylı olarak neden bu üslubu kullandığına dair açıklamalar yapmıştır. "*Büyük üstat bu kitapların piyasadan çektirilmesini istemek yerine, öz dilimizi tanımalıydı!*" diyerek saygısından asla taviz vermemiştir.[469] Onu sadece eski dil savunuculuğu yaparak aydınlanmanın önünde muhafazakâr bir engel oluşturmakla eleştirmiştir.[470]

4.4. Vulgaris ve Misiodakas Arasındaki Söz Düellosu

Misiodakas halk dilini bilimsel eser çevirilerine de uygulamıştır. Attik lehçesinde eserler veren öğretmeni Vulgaris'i henüz Athoniada Akademisi'nde öğrenciyken de hicvetmekten çekinmemiştir. *Savunma (Απολογία)* adlı eserinde onu "*yönetimin istediği gibi bir program yürütmek, Mantık notlarını zorla okutmak, yüzeysel matematik dersleri vermek ve geleneksel fizik derslerinin bilimsel eksikliği*" konusunda eleştirmiştir.[471]

---

[467] Gös. yer.
[468] Pashalis Kitromilidis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., s.62.
[469] İosipos Misiodakas, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Viyana, 1781, s.5-9.
[470] Nikos Yannakulis, *a.g.e.*, s.66-69.
[471] İosipos Misiodakas, *Απολογία…*, s.25-27.

Misiodakas felsefe eserlerinin çevirilerindeki yabancı dil etkisinden rahatsızlık duyduğu için Vulgaris'in derslerde Latince terminolojiyi kullanmasını da sıklıkla eleştirmiştir.[472] Bu nedenle 1761'de çevirdiği *Ahlak Felsefesi* eseri için *Coğrafya Teorisi* (1781) eserinin önsözünde neden bu dili kullandığını kısaca şu şekilde açıklar:

> "*1. Halk dili kolay anlaşılan berrak bir dildir.*
> *2. Attik lehçesinin gramerinin zorluğu eserlerin anlaşılabilirliğini etkilemektedir.*
> *3. Bilim, edebiyat, sanat gibi etkinlikleri en iyi açıklayan dil halk dilidir.*" [473]

Misiodakas *Ahlak Felsefesi* eserinin önsözünde eserin çevirisinin neden basit üslup ile yapıldığını şöyle açıklar:

> "*Bu eseri çevirmek için hangi üslubu, halk dili mi yoksa eski dili mi kullanacağım konusunda çok düşünmem gerekti. İlki kolay ve alışılmış bir dildir; halkın zarar görmesini engeller. İkincisi ise tüm armonik yapısına rağmen fiziksel bir fakirlik içindedir. Her zaman kullanımı zordur. Bu nedenle toplum yararına karar vermiş bulunuyorum.*"[474]

Yüksek ve derin manalı eserlerin basit üslup adı verilen halk diline çevrilmemesi gerektiğine inanan Vulgaris, 1766 yılında John Locke'nin *İnsanın Anlama Yeteneği Üzerine Bir Deneme(An Essay Concerning Human Understanding)* adlı çalışmasının aslında bir derlemesini yaptığı *Mantık* adlı eserinin 49. sayfasında Misiodakas'a şu tarihi sözlerle atıfta bulunur:

---

[472] İosipos Misiodakas, *Απολογία…*, s.42.
[473] İosipos Misiodakas, *Θεωρία της…*, s.5-6.
[474] Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ…*, s.332.

> "*Yozlaşmış dilde felsefe yapıyorlar!*"[475], "*Yüksek manalı eserler yozlaşmış dile çevrilemez!*"[476], "*Yozlaşmış dilde felsefe yapmayı amaç edinen bu eserlerin piyasadan çekilmesi gerekir. Çünkü Eski Yunancayı kolaylıkla kullananlar bunu ihmal ederlerse, eski felsefeden aynı tadı almamız imkânsızlaşır*."[477]

Coğrafya Teorisi adlı eserinin önsözünde Vulgaris'in sert ithamlarına karşı cevaplar veren Misiodakas, neden bu üslubu kullandığına dair şu açıklamaları yapmıştır:

> "*Büyük üstat basit üslup ile yazılan kitapların piyasadan toplatılması gerektiğinden bahsetmiş. Oysaki basit üslup, yabancı kelimelerden ve ifade biçimlerinden temizlendiğinde her türlü bilimsel kaynağı ifade edebilecek yeterliliktedir. O halde neden (kitapların) toplatılması gereksin ki?*"[478]

Misiodakas'ın benzer bir cevabı *Savunma* adlı eserinde hem Vulgaris'e hem de Vulgaris'in Marutsea Koleji'nde tartıştığı Vasilopulos'a da verdiğini görmekteyiz:

> "*Meşhur Evgenios ve Vasilopulos diyorlar ki bu yozlaşmış dilin kitapları piyasadan çekilmeliymiş! Neden? Bu kocabaşlar basit saydıkları bu dilde hem eğitime hem felsefeye katkı yapamayıp genç bireyler gibi anlayamayacakları için mi? Büyük üstat ve Balanos bu dilin kökünü kazıyacaklarına bu üslubun da kurallarını belirleyip onu tanımaları ve yüceltmeleri gerekir! Basit üslup her türlü bilimi ve felsefeyi en güzel şekilde sergileme özelliğine sahiptir.*"[479]

---

[475] Evgenios Vulgaris, *Λογική…,* s.49.
[476] Gös.yer.
[477] Gös.yer.
[478] Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…..", s.63.
[479] İosipos Misiodakas, *Απολογία…*, s.35.

Misiodakas, sadece bir tarzdan/üsluptan bahsederek ayrı bir dilden asla bahsetmemiştir. Çünkü ona göre eski dil ve halk dili tek bir dilin farklı görünümleriydi. Misiodakas'ın kullandığı üslup tam olarak Dimotiki (halk dili) değildi. O, Katharevusa ile halk dili arasında bir dil kullanıyordu. Aslında bu Korais'in dildeki yoluna ışık tutan bir yoldu. Bu nedenle Misiodakas şu sözleri dile getirir:

> "*Bana göre rahipler ders verirken ve önemli kişiler aralarında konuşurken çok değişikliğe uğramamış, üst düzey bir dil kullanmalıdırlar. Bunu Avrupalılar vatandaşlarının zarar görmemesi için daha önceden yaptılar ve hala yapmaktalar. Bu yöntemle biz de yavaş yavaş Yunanca kelimelere alışırız ve Yunancanın korunması da kolaylaşır.*"[480]

Misiodakas sadece Vulgaris tarafından değil aynı zamanda diğer aydınlar tarafından da basit üslubu kullanması ve Vulgaris'in *Mantık'*ını derslerde işlememesi ile ilgili olarak sıklıkla eleştirilir. Bu saldırılara cevap olarak *Savunma (Απολογία)* eserinin ön sözünde şunları dile getirir:

> "*Öncelikle derslerime bakkal dersleri diyorlar. İkinci olarak Yunanca (eski dil) bilmediğim için basit üslup ile yazdığımı söylüyorlar. Son olarak Meşhur Evgenios'un Mantık'ını anlamadığım için derslerde kullanmadığımı belirtiyorlar"*[481]

Derslerine "bakkal dersleri" denmesi ile ilgili olarak aynı eserde şunları da yazar:

---

[480] Georgios Babiniotis, *Το Γλωσσικό Ζήτημα…*, s.25.
[481] İosipos Misiodakas, *Απολογία…,* s.3.

> *"Aritmetik mi istiyorsunuz? İşte alın size Üç Piskopos!*[482] *Eğer kısa sürede aritmetik öğrenmek istiyorsanız, buyurun onları öğretmen yapın! Bu Evgenios'un döneminde, Athos'da ve İstanbul'da okul yöneticiliği yaptığı zamanlarda dahi söylendi. Öyle ki elinde Glizunis'in*[483] *aritmetik kitabını tutan bu bilge adamı Athos'daki kötü tecrübelerden sonra kötü kalpli gramercilerin yüzsüzlüğü "bakkal" diyerek susturmaya çalıştı"*[484]

Misiodakas sadece dil konusunda Vulgaris ile fikir ayrılığında değildir. Ona göre Vulgaris skolâstik felsefeye fazla önem vermektedir. Ayrıca eski dili kullanarak öğrencilere çözümleme yaptırması da öğrenimi zorlaştırmaktadır. Platon ve Aristo'nun yazdıklarını anlamak için bile ikinci bir dil gerekmektedir. Bu konuda Misiodakas *Çocuk Eğitimi Üzerine Bir Tez ya da Pedagoji* eserinde şunları söyler:

> "*Hangi çıkar için bu gençler derin çalılıklar içinde kapalı kalmış papazların korkunç sentaks bilgileri ile donatılmış felsefelerinin savunucusu oluyorlar? Öyle ki bu papazlar önemli (şeyler) konuşur gibi görünürken sadece önemsiz (şeyler) konuşuyorlar!*"[485]

Misiodakas aynı eserde eski dil eğitimi hakkında şunları söylemektedir:

> "*Eski dili öğretenlere çok saygı duyuyorum ama acı bir gerçek var ki bu dil temel eğitimde boşa zaman harcatan ve eğitimi zorlaştıran bir dildir.*"[486]

---

[482] Yaş şehrinde içinde çok sayıda bakkal dükkânının bulunduğu manastırlarda görev yapan üç piskopos (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ…*, s.103).
[483] Glizunis, Osmanlı Hakimiyeti Dönemi'nde Rum okullarında aritmetik kitabı okutulan yazardır (Pashalis Kitromilidis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ…*, s.250).
[484] İosipos Misiodakas, *Απολογία…*, s.78-80.
[485] Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…..", s.63.
[486] İosipos Misiodakas, *Πραγματεία περί Παίδων …*, s.58, 77-78.

Misiodakas'a göre öğretilen nesnenin kişiye ulaşması mühimdir; eğitim tüm zorluklardan arındırılmalıdır. Dil, bilim ve eğitimde kullanılan yabancı kelimelerin karşılığının ana dilde bulunması gerekir. Diğer taraftan yabancı kelimelerin pek çoğunun karşılığı Yunancada bulunmamaktadır. Bu da öğrencileri eski dilin yapılarını kullanırken bir ikilemde bırakmaktadır.[487] Ona göre her şey günlük konuşma dilinden karşılanabilir. Bu tarzı eğitime örnek olsun diye *Pedagoji* adlı eserinde kullanmıştır.

[487] Antonios Thavoris, "Επίσημη Έναρξη…..", s.62.

SONUÇ

Hint Avrupa dil ailesine bağlı olan Yunanca yaklaşık olarak 35 asırdır varlığını sürdürmektedir. 1950'lerden önce Yunancaya ait ilk bilgiler MÖ 8. yüzyıla kadar uzanmaktaydı. Dipilos'ta bulunan ve MÖ 720 yılına tarihlenen bir yazıt, Yunancanın bilinen ilk yazılı örneği olarak değerlendirilmekteydi. 1953'ten sonra arkeolog Michael Ventris ve John Chadwick Girit'teki Knosos sarayı kalıntılarını araştırarak Mikenlilerin kendi dilleri ile birleştirerek oluşturdukları Linear B (Çizgisel B) yazısını okumayı başarmışlardır. Bu bilgilere göre Yunancanın ortaya çıkışı MÖ 1400'lere dayanırken Klasik Yunancanın ilk şeklini alması ise MÖ 900'lere uzanmaktadır. MÖ 1000'li yıllarda Fenikelilerle kurdukları ticari ilişkiler sonrasında onlardan aldıkları alfabeyi kendi fonetik sistemlerine uyduran Yunanlılar, şehir devletleri olarak bilinen bir idari yapı içinde yaşamaktaydı. Her şehir devletinin farklı bir yönetim şekli vardı ve kullandığı lehçe de farklılık göstermekteydi. Bu lehçeler arası farkların büyüklüğüne göre bir şehir devleti diğerini bazen "barbar" olarak tanımlamaktaydı. MÖ 6. ve 5. yüzyıllarda Yunanlıların yaşadığı coğrafyaların sınırlarını üç büyük lehçe çizmekteydi: İyon lehçesi, Dor lehçesi ve Eol lehçesi. İyon lehçesinden türediği düşünülmekte olan Attik lehçesi ise Atina devletinin resmi diliydi. Bu lehçe Atina devletinin ekonomik gücünü diğer şehir devletleri üzerinde de kabul ettirmesiyle MÖ 5. yüzyıl sonrası büyük güç kazanmıştır. Antik dönem filozof ve yazarlarının eserlerinde bu lehçeyi temel alması, Makedon Krallığı'nın da bu lehçeyi resmi dil olarak benimsemesi bu lehçenin bundan sonraki yüzyıllarda Yunan coğrafyasında ön sırada yer almasına neden olmuştur.

MÖ 4. yüzyılda Büyük İskender'in Anadolu, Asya ve Kuzey Afrika fetihlerinden sonra ulaştığı coğrafyalardaki dillerin fonetik ve morfolojik etkileriyle değişikliğe uğrayan Attik lehçesi, MS 6. yüzyıla kadar varlığını sürdürecek olan Helenistik dilin ortaya çıkıp gelişmesine imkân yaratırken aynı zamanda Yunanlıları 20. yüzyıla kadar meşgul edecek **Dil Sorunu**'nun temellerini atmıştır. Böylece MÖ 1. yüzyılda ortaya çıkan Attikizm akımı ve bu akımın destekçisi olan Attikistler'in "bayağı dil" olarak adlandırdığı Helenistik dile karşı ciddi bir savaş başlamıştır. Dilde

öze dönüş hareketi olarak adlandırılan Attikizm'i destekleyenler, MÖ 5.yüzyıldaki Attik lehçesinin edebi eserlerinin dilinin taklit edilmesini esas alırken, Yunancanın bu şekilde özüne dönmesini hedeflemekteydi.

Roma İmparatorluğu döneminde İncil'in Helenistik Yunanca ile yazılması ve bu dili konuşan geniş halk kesimleri arasında yeni dinin yaygınlaşması için Hristiyanlığın ilk zamanlarında Helenistik dil kilise tarafından saygı görmüştür. Ancak MS 4.yüzyılda kilisenin önde gelen pederleri Hristiyanlığa mesafeli duran pagan üst sınıfa da hitap edebilmek için Attik lehçesini kilisenin dili olarak kabul etmiştir. MS 6. yüzyılda İmparator Jüstinyen'in Attik lehçesini resmi dil olarak kabul etmesiyle Attikizm hareketi tarihinde ikinci kez güç kazanmıştır. Böylece dönemin aydınları tekrar MÖ 5. yüzyılın dilini taklit etmeye başlamışlardır. Bir tarafta içine kattığı yabancı kelimelerle hızla gelişmekte olan konuşma dili ve diğer tarafta MÖ 5. yüzyıla takılıp kalmış, konuşma dili olmaktan çok uzak olan Attik lehçesi arasındaki uçurum bu şekilde büyümüştür.

11. yüzyıl sonrası İstanbul'un eski dil baskısından uzak bir coğrafyada bulunan Girit'te halk dilinde ilk eserler verilmeye başlanmıştır. *Digenis Akritas* destanı, halk dilinin bilinen ilk edebi eseridir. Daha sonra yine Girit'te 15.ve 16. yüzyıllarda Thysia *tu Abraam, Erotokritos, Erofili* gibi halk dilinde yazılmış eserler halk dili geleneğini devam ettirmiştir. 16. yüzyılda Nikolaos Sofianos'un yazdığı Yunancanın ilk gramer kitabı olarak değerlendirilen *Halk Dilinin Grameri* isimli eseri dönemi itibariyle çok ses getirmese de dil probleminin önemini vurgulamış ve konuşma dilini öncelemişti.

İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethi sonrası (1453), Bizanslı aydınların bir kısmı Batı ülkelerine gidip, modern felsefe ve pozitif bilimler üzerine eğitim almışlardır. Sonraki yüzyıllarda bu aydınlardan bazıları ticaretle zenginleşen Rum tüccarların desteğiyle Yunan diasporasının bulunduğu Avrupa kentlerinde ve Osmanlı topraklarındaki kimi kentlerde açılan Marutsea Koleji, Yaş Akademisi, Athoniada (Aynaroz) Akademisi gibi çeşitli okullarda ders vererek Batı'daki Aydınlanma

düşüncesini ve edindikleri bilgi birikimini yaymak için çaba göstermişlerdir. İmparatorluğun Anadolu topraklarında İzmir'deki Evangeliki Koleji, Trabzon Rum Koleji gibi okullarda dersler vermişlerdir. Bu okullar genel olarak Patrikhane'nin skolâstik felsefe, teoloji ve eski dil baskısı altında kalmıştır.

17.-19. yüzyıllar arasında Batı okullarında eğitim almış Methodios Anthrakitis, Vikendios Damodos, Antonios Katiforos, Dimitrios Katartzis, İosipos Misiodakas, Adamantios Korais gibi aydınlar da halk dilinin geliştirilmesi için bir çok girişimde bulunmuşlardır. Aleksandros Mavrokordatos, Theofilos Koridaleas, Evgenios Vulgaris, Panagiotis Kodrikas gibi Fener aristokrasisini temsil eden aydınlar ise skolâstik felsefe ve eski dil kıskacından kurtulamamışlardır.

18. yüzyılda Fransız İhtilali'nin yaydığı özgürlükçü fikirler feodalizmin yıkılmasını sağlarken Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanmak isteyen Rumları da harekete geçirmiştir. Batı okullarında aldıkları eğitim ile Osmanlı İmparatorluğu'na geri dönen aydınlar, bağımsızlık fikrini Rumlara eğitim yoluyla telkin etmeye başlamıştır. Bu süreç Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını hızlandırırken, Yunanlı aydınlar arasında da eğitim için kullanılan dilin hangi dil olması gerektiği üzerine tartışmalar başlamıştır. Batı Aydınlanması'nın etkisi ile matematik, coğrafya, deneysel felsefe üzerine Batı'lı aydınların eserleri çevrilmeye başlanmıştır. Dönemin muhafazakârları bu eserleri MÖ 5. yüzyılın Attik lehçesine çevirirken, yenilikçileri ise halk diline çevirmiştir. Bu aydınlar içinde İosipos Misiodakas, eski dilin öğretiminin eğitime engel oluşturduğunu düşündüğü için dönemin bilimsel eserlerini konuşma diline yakın bir dil üzerinden çevirmiştir. André Tacquet'in *Elementa Geometria* adlı kitabının, daha önce farklı okullarda öğretmeni olmuş Evgenios Vulgaris tarafından Attik lehçesine *Geometri Unsurları (Τα Στοχεία Γεωμετρίας)* şeklinde aktarmasının ardından Misiodakas da bu eseri aynı başlıkla halk diline çevirmiştir. Böylece yenilikçiler ve muhafazakârlar arasında Helenistik dönemde "Helenistik dil ve Attik lehçesi" atışması olarak başlayan Dil Sorunu tartışmaları, sırasıyla Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'nde "basit üslup ve yüksek

manaları ifade eden dil" tartışmasına, Yunan devleti kurulduktan sonra (1830) "Dimotiki ve Katharevusa" tartışmasına dönüşmüştür.

Aydınlar arasında Dil Sorunu'nun resmi zeminde tartışıldığı üç aşama çok önemli sayılmaktadır. Biz tez çalışmamızda özellikle Evgenios Vulgaris ve öğrencisi İosipos Misiodakas arasında "basit üslup ve "yüksek manaları içeren dil" olarak özetlenen birinci aşamadaki tartışmaları (1761-1781) ayrıntılı bir şekilde ele aldık.

Adamantios Korais ve Fenerli Panagiotis Kodrikas arasındaki "Orta Yol" tartışması ikinci aşamayı oluştururken, halk dili yanlısı dilbilimci Yannis Psiharis ve "halk dilinin kökenlerinin araştırılmasının ve sağlamlaştırılmasının gerektiğini" savunan Katharevusa yanlısı dilbilimci Georgios Hatzidakis arasındaki tartışma ise üçüncü aşamayı oluşturmaktadır.

Tezimizin odak noktası olmamakla birlikte sorunu ve izlediği seyri sonuç olarak bir bütünlük içinde görmek amacıyla sonraki aşamalarda yaşanan gelişmeleri kısaca şöyle özetlemek mümkündür: Dil sorunu, Yunanistan'ın Londra Antlaşması (1830) ile Osmanlı Devleti'nde bağımsızlığını kazanmasından sonra siyasi bir probleme dönüşmüştür. Yeni kurulan devletin dilinin hangisi olacağı konusunda tartışmalar devam ederken Yunanistan'da dil sorununu her yönüyle ele alan edebiyat ekolleri de tartışmaya dâhil olmuştur. Panagiotis Sutsos ve diğer Fenerlilerin öncülüğünde Eski Atina ya da diğer adıyla Atina Romantik Ekolü şiirde ve düzyazıda Katharevusaya (arı dil) sıkıca bağlanmış, Yedi Adalar ekolü ise Dionisos Solomos'un liderliğinde Dimotikiyi benimsemiş, Yeni Atina Ekolü ise Kostis Palamas'ın etrafında güçlü bir şekilde Dimotikiye, yani halk diline destek vermiştir.

20. yüzyılın başında yaşanan ve kanlı çatışmalara dönüşen Evangelika ve Orestiaka olayları, Dil Sorununa farklı bir boyut kazandırmıştır. 1901 senesinde Akropolis gazetesinde İncil'in Çağdaş Yunanca çevirisinin yayımlanması, 1903 yılında Eshilos'un Orestia adlı tragedyasının halk dilinde sahnelenmesi muhafazakârların başlattığı itirazları kanlı çatışmalara dönüştürmüştür.

1910'lu yıllar Dil tartışmalarının en sert geçtiği yıllardır. Bu çatışma ortamında ünlü politikacı ve halk dili taraftarı Elefterios Venizelos'un (1864-1936) girişimleri gerginlikleri yatıştırmada büyük öneme sahiptir. 1910 senesinde Ekpedevtikos Omilos Derneği'nin kurulması ve bu derneğin Venizelos hükümeti ile işbirliği içinde çalışması Dimotikinin eğitim hayatına girmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Siyasi ortamı yatıştırmak için 1911 yılında Anayasaya *"Katharevusanın Korunması"* maddesini ekletmek zorunda kalan Venizelos, bu durumu düzeltmek için 1917'de Ekpaidevtikos Omilos Derneği'nin önemli aydınlarından Manolis Triandafillidis, Aleksandros Delmuzos, Dimitrios Glinos'un başında bulunduğu grubu halk dili üzerine araştırmalar yapması için bir araya getirmiştir. Kurul Dimotikin temel eğitimde yerini alması için önemli çalışmalar yapmıştır.

1925 ve 1926 arasında yönetime gelen sağ ideolojiye sahip Pangalos diktası, Ekpedevtikos Omilos Derneği'ni vatan haini ilan ederek Dimotikide yazılmış tüm temel eğitim kitaplarını yakarken, Katharevusa tekrar eğitim dili olmuştur. 1928'de tekrar başa gelen Venizelos hükümeti Dimotikiyi yeniden eğitimin dili yapmak için uğraşlar vermiştir. 1933 Tsaldaris hükümeti, Dimotikiyi temel eğitimden çıkararak Katharevusayı eğitim dili yapmıştır. 1936 ve 1941 yılları arası Metaksas diktası başa geçtiğinde Dimotiki ilk defa bir dikta rejimi ile birlikte anılmaya başlanmıştır. İlkokullara Dimotiki dersi veren öğretmenler atanmış, Manolis Triandafillidis, Yunan Devleti tarafından yeni bir Çağdaş Yunanca Gramer kitabı hazırlamak için görevlendirilmiştir. Manolis Triandafillidis Çağdaş Yunancanın ilk gramer kitabını yazmıştır.

Alman İşgali (1941-1945) ve sonrasında yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle Venizelos'un girişimleri takip edilmemiş ve Katharevusa tekrar eğitim dili olmuştur. Hemen ardından gelen Albaylar Cuntası döneminde (1967-1974) ise Katharevusa temel eğitime tekrar girmiştir.

Sol görüşlü hükümetler daha çok Dimotiki'nin eğitim hayatına girmesi ve devletin resmi dili olması için uğraşırken, sağ görüşlü hükümetler ve dikta yönetimleri

de Katharevusanın resmi dil olması için mücadele vermiştir. Bütün bu iktidarlar içinde Metaksas dönemi diktasının Dimotikinin eğitim dili olması için sarf ettiği çaba dikkat çekicidir. 1976'da başa gelen Konstantinos Karamanlis hükümetinin Dimotikiyi resmi dil olarak kabul etmesiyle yüzyıllardır süren dil tartışmalarına son nokta konulmuştur.

KAYNAKÇA

ALEXIU, Stylianos, *Minos Uygarlığı*, (Çeviren: Elif Tül Tulunay), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1991.

ALTUNER, İlyas, "Locke'un Doğuştan İlkeler Eleştirisi ve Tabula Rasa Olarak Zihin", *Kutadgubilig Felsefe ve Bilim Araştırmaları Dergisi*, S: 21, Mart 2012, s.107-114.

ANASTASİADİ-SİMENOİDİ, Anna, "Ευαγγελλικά και Ορεστιακά" *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s. 253-283.

ANDRİOMENOS, Georgios – KARANTZI, Hrisula, "Οι απόψεις των προδρόμων υπέρ μιας κοινής γλώσσας με αφετηρία τη γλώσσα της λογοτεχνίας: Ρήγας Φεραίος - Ιωάννης Βηλαράς - Αθανάσιος Χριστόπουλος" *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.153-165.

ANDRİOTİS, Nikolaos, *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας: Τέσσερις Μελέτες*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Thessaloniki (Selanik), Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Thessaloniki (Selanik), 2005.

ARGİROPULU, Roksani D. , "Παναγιώτης Κοδρικάς: ο πρώτος αντικοραϊστής", *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.141-153.

BABİNİOTİS, Georgios, "Γεώργιος Χατζιδάκις: η θέση του στο γλωσσικό ζήτημα και η συμβουλή του στην αποκατάσταση της γλωσσικής μας ταυτότητας", *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.447-461.

BABİNİOTİS, Georgios, "Γιάννης Ψυχάρης: Η ηγετική μορφή της στήριξης της Δημοτικής και η επιστημονική συμβουλή του στη μελέτη της ελληνικής" *Το Γλωσσικό*

Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.421-447.

BABİNİOTİS, Georgios, *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011.

BABİNİOTİS, Georgios, *Συνοπτική Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, Ελληνικά Γράμματα, Atina, 1998.

BAŞKAN, Özcan, Lengüistik Metodu, İstanbul, 2003, s.37.

BATALDEN, Stephen, "Ο Ευγένιος Βούλγαρης και το πρόβλημα της ομολογιακής ταυτότητας των Ελλήνων την εποχή του Διαφωτισμού" *Ευγένιος Βούλγαρης*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: Κέρκυρα, Kerkira (Korfu), 2006, s. 31-46

BEATON, Roderick, *An Introduction to Modern Greek Literature*, Clarendon Press, 1994.

BEATON, Roderik, *Εισαγωγή στην Νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία*, Atina, 1996.

BİCAN, Gülşat, "İki dilliliğin tanımlanması: Kuramsal tartışmalar ve güncel yaklaşımlar", *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2017,s.353-366.

BROWNING, Robert, *Η Ελληνική Γλώσσα: Μεσαιωνική και Νέα*, Atina, 2002.

CASKEY, John L., "Greece and the Aegean Islands in the Middle Bronze Age", *The Cambridge Ancient History*, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), Vol. II, Part I, London, 1978, s.117-140.

CHADWICK, John, "The Linear Scripts and the Tablets as Historical Documents: (b) The Linear B Tablets as Historical Documents", *The Cambridge Ancient History*, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), Vol. II, Part I, London, 1978, s.805-819.

CHADWICK, John, "The Prehistory of Greek Language", *The Cambridge Ancient History*, (Ed. I.E.S. Edwards vd.), Vol. II, Part II, London, 1975, s.609-626.

CLOGG, Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, İstanbul, 1997.

DELLİS, Ioannis Georgios, *"*Καρτεσιανές Γνωσιολογικές Απόψεις στη Λογική του Ε. Βούλγαρη", *Ορθοδοξία και Οικουμένη*, Atina, 2000.

DERİ, Mehmet, *Türkiye'de Azınlıklar ve Azınlık Okulları*, İstanbul, 2009.

DICKINSON, Oliver, *The Aegean Bronze Age*, Cambridge, 1995.

DETORAKİS, Theoharis, "Η ομιλουμένη", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (Ed. Mihalis Z. Kopidakis), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (M.I.E.T.), Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.138-136.

DİMARAS, Aleksis, "Κοινωνικές Διατάξεις και Σύνταγμα", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 266-267.

DİMARAS, Aleksis, "Ο Γιαννης Ψυχάρης και ο Δημοτικισμός", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.264-265.

DİMARAS, Konstantinos, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Ερμής, Atina, 1993.

DOW, Sterling, "Minoan Writing", *American Jurnal of Archaeology*, Vol. 58, No. 2, s.77-129.

DOW, Sterling, "The Linear Scripts and the Tablets as Historical Documents: (a) Literacy in Minoan and Myceanean Lands", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), The Cambridge Ancient History, Vol. II, Part I, London, 1978, s.582-609.

ERTUĞRUL, Halit, *Azınlık ve Yabancı Okulları*, İstanbul,1998

FINKELBERG, Margalit, *Greeks and Pre-Greeks: Aegean Prehistory and Greek Heroic Tradition*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.

FRANGUDAKİ, Anna, *Η Γλώσσα και το Έθνος, 1880-1980: Εκατό Χρόνια Αγώνες για την Αυθεντική Ελληνική Γλώσσα*, Atina, 2001.

HARALAMBAKİS, Hristoforos, "Κοινή και Διάλεκτοι", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.96-97.

HARALAMBAKİS, Hristoforos, "Φωνολογία και Μορφολογία", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s. 98-99.

Helenic Ministry of Culture, *Μια Πάντοτε Σύγχρονη Γλώσσα - Always a Modern Language*, Atina, 1992.

HIRSCHON, Renée, *Mübadele Çocukları*, İstanbul, 2000.

HORROCKS, Geoffrey, *Ελληνικά: Ιστορία της γλώσσας και των ομιλητών της*, Εστία, Atina, 2014.

HRİSTODULU, Georgios A., "Το Γλωσσικό Ζήτημα: Κοραής και Κοδρικάς, η μέση οδός και η αντίδραση", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.230-231.

ISSERLIN, Benedikt,"The Earliest Alphabetic Writing", *The Cambridge Ancient History*, (Ed. John Boardman vd.), Vol. III, Part I, London, 1982, s.794-816.

JEFFERY, Lilian Hamilton, "Greek Alphabetic Writing", *The Cambridge Ancient History*, (Ed. John Boardman vd.), Vol. III, Part I, London, 1982, s.819-833.

KALAMATAS, Athanasios I., *Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806)*, Thessaloniki (Selanik), 2011.

KALİTZOPULU, İrini - Papageorgiu "Αιολοδωρική Θεωρία ", *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.185-197.

KARANTZOLA, Eleni, "Πελοπόνησος και Κύπρος", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s..

KARANTZOLA, Eleni, "Πρώτη Γραμματική της Κοινής", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.214-215.

KATSAROS, Basilis, "Αττικισμός", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.154-155.

KEHAGİOGLU, Georgios, "Η Κρητική Λογοτεχνία (16ος και 17ος αιώνας)", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.206-207.

KELAĞA AHMET, İbrahim, "Çağdaş Yunan Aydınlanma Hareketinin Coğrafyası, Ortaya Çıkış Süreci ve Eğitim Alanındaki Etkileri", *Batı Kültür ve Edebiyatlarında Aydınlanma*, Ankara, 2014, s.237-266.

KELAĞA AHMET, İbrahim, "Çağdaş Yunancanın Tarihsel Gelişimi", *Balkanlar El Kitabı*, Cilt 2, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s.477-489.

KERİMOĞLU, Caner, *Genel Dilbilime Giriş*, Ankara, 2014,s.7.

KIRLIDÖKME, Utku,"Ulus Devlet Oluşturmada Yunanistan Örneği: Büyük Ülkü-Megali İdea" *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 2010, s. 401-424

KIRK, Geoffrey Stephen,"The Homeric Poems as History", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part II, London, 1975, s.820-850.

KİRİKOS, Konstantinos, *Η Συμβολή της Αθωνιάδας στην Παιδεία και την Αφύπνηση του Γένους (1747-1821)*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Σχολή Οικονομικών και Περιφεριακών Σπουδών, Τμήμα Βαλκανικών Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Thessaloniki (Selanik), 2015.

KİTROMİLİDİS, Pashalis, *Ιώσηπος Μοισιόδαξ: Οι συντεταγμένες της βαλκανικής σκέψης τον 18ο αιώνα*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Atina, 1985.

KİTROMİLİDİS, Pashalis, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Atina, 1996.

KOLIOPULOS, John S., Thanos M. Veremis, *Modern Greece-A History Since 1821*, Oxford, 2010.

KONSTANTİNOS, Kirikos, *Η Συμβολήτης Αθωνιάδας στην Παιδεία και την Αφύπνηση του Γένους (1747-1821)*, Thessaloniki (Selanik), 2015.

KONTALİ, Atina N., "Ο Ευγένιος Βούλγαρης και η πορεία του Έθνους προς την ελευθερία", *Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: Κέρκυρα, 1-3 Δεκεμβρίου 2006*, s.155-175.

KONTOSOPULOS, Nikolaos, "Κατωιταλική-Τσακονική", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.190-191.

KONTOSOPULOS, Nikolaos, "Ποντιακή Καππαδοκική", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.192-193.

KOPİDAKİS, Mihalis Z., "Εισαγωγή", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.44-45.

KOTROTSU-LONDU, Tatiani, "Το Ελληνικὸ Γλωσσικό Ζήτημα", *Επιστημονικό Βήμα*, 2004, s.41-56.

KOTZABASİ, Sofia, "Η Λογοτεχνική Κοινή", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.142-143.

KUTSİLOPULU, Athanasia, "Ιώσιπος Μοισιόδακας, διδάσκαλος και συγγραφέας του 18ου αιώνα", *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο*, Atina, 2012, s.1-7.

MALAFANTİS, Konstantinios D., *Το Γλωσσικό Ζήτημα κατά το Νεοελληνικό Διαφωτισμό*, Atina.

MALAY, Hasan, *Epigrafi*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1987.

MANSEL, Arif Müfid, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK, 1999.

MARGARİTİ RONGA, Mariana, "Αττική Διάλεκτος", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.38-39.

MARGARİTİ RONGA, Mariana, "Ιωνική Διάλεκτος", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.36-37.

MARGARİTİ RONGA, Mariana, "Δωρική Διάλεκτος", ", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.32-33.

MARKANTONATOS, Gerasimos, *Βασικό Λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής*, Gutenberg, Atina, 2005

MATZ, Friedrich, "The Maturity of Minoan Civilization", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), The Cambridge Ancient History, Vol.II, Part I, 1978, London, s.141-164.

MATZ, Friedrich, "The Zenith of Minoan Civilization", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part I, London, s.557-581.

MAVROKOSTİDİS, Grigoris, *Παιδεία και Θρησκευτική Ετερότητα στο «Σχεδίασμα περί Ανεξιθρησκείας» του Ευγενίου Βούλγαρη*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Thessaloniki (Selanik), 2016.

MERAKLİS, Mihalis G., "Το Γλωσσικό Ζήτημα στους Χρόνους του Νεοελληνικού Διαφωτισμού: Αδαμάντιος Κοραής", *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.123-141.

MİLLAS, Herkül, *Geçmişten Bugüne Yunanlılar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

MİSİODAKAS, İosipos, *Απολογία*, (Ed. Alkis Angelu), Atina, 1976.

MİSİODAKAS, İosipos, *Πραγματεία περί Παίδων Αγωγής ή Παιδαγωγία*,Venedik, 1779.

MİSİODAKAS, İosipos, *Θεωρία της Γεωγραφίας*, Viyana, 1781.

MİTSİS, Napoleon S., "Η Διδασκαλία της γλώσσας στο σχολείο", *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ιδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.535-557.

MİTSİS, Napoleon S., "Ο νέος δημοτικισμός: Μανόλης Τριανταφυλλίδης", *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.461-475.

PATİNİOTİS, Manolis, "Εκλεκτικές Συγγένειες": Ευγένιος Βούλγαρης και Θεόφιλος Κορυδαλέας", *Δέλτιο Αναγνωστικής Εταιρείας Κερκύρας*, Kerkira (Korfu), 2004, s.27-78.

PATİNİOTİS, Manolis, *Απόπειρες Διαμόρφωσης Επιστημονικού Λόγουστονελληνικό Χώρο 18ου Αιώνα: Αρχές της Φυσικής Φιλοσοφίας στο Έργο του Ευγενίου Βούλγαρη και Νικηφόρου Θεοτόκη*, Atina,2001.

POLİTİS, Linos, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης (M.I.E.T.), Atina, 2004.

PSİMMENOS, Nikos, "Εκσυρικτέον άρα τα...βιβλιδάρια", *Eranistis*, 1995, s. 36-46.

ROCHETTE, Bruno, "Language Policies in the Roman Republic and Empire", *A Companion to the Latin Language*, 2012, s.549-563.

SİMEONİDİS, Haralambos P., "Μετά την Άλωση: Εισαγωγή", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.178-187.

SOMEL, Şelçuk Akşin, *Gayrimüslim Okulları Nasıl Azınlık Okullarına Dönüştü,* Tarih Vakfı, İstanbul, 2013

STUBBINGS, Frank H., "The Expansion of Mycenaean Civilization", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part 2, London, 1975, s.165-187.

STUBBINGS, Frank H., "The Rise of Mycenaean Civilization", (Ed. I.E.S. Edwards vd.), *The Cambridge Ancient History*, Vol. II, Part I, London, 1978, s.627-658.

TELLİOĞLU, Ömer, "Karadeniz'de Osmanlı Hâkimiyeti ve Rusya'nın Sıcak Denizlere İnme Mücadelesi", *Tarih Okulu Dergisi*, 2014, s.95-212.

THAVORİS, Antonios, "Επίσημη Έναρξη του Γλωσσικού ζητήματος: Ιώσηπος Μοισιόδακας- Ευγένιος Βούλγαρης", *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.57-71.

THAVORİS, Antonios, "Οι Απαρχές του Γλωσσικού Ζητήματος: Αττικισμός – Γλωσσική Διμορφία", *Το Γλωσσικό Ζήτημα: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*, (Ed. Γεώργιος Μπαμπινιώτης), Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, Atina, 2011, s.47-57.

TONNET, Henri, *Ιστορία της Νεας Ελληνικής Γλώσσας*, Atina, 2009.

TSANTSANOGLU, Kiriakos, "Αττικισμός και αντιαττικισμός", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.114-115.

TSITSIKLI, Dimitra, "Η Διαμάχη της Ελληνικής και Λατινικής", *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, (M.I.E.T), (Ε.Λ.Ι.Α), *a.g.e.*, s.136-137.

TOMPAİDİS, Dimitrios E., *Επίτομη της Ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας*, Atina, 1982.

VAGENAS, Nasos, "Η Λογοτεχνία του Ελεύθερου Κράτους: Η Γλώσσα της Αθηναϊκής Σχολής", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.256-257.

VAGENAS, Nasos, "Οι ζυμώσεις στο τέλος του 19ου αιώνα", *Ιστορία της Νεοελληνικής Γλώσσας*, (Ed: M. Z. Κοπιδάκης), (M.I.E.T.), (Ε.Λ.Ι.Α), Atina, 2015, s.260-261.

VERMEULE, Emily, *Greece in the Bronze Age*, Chicago,1972.

VULGARIS, Evgenios, *Η Λογική*, Leipzig, 1766.

YANNAKULİS, Nikos, *Το παιδαγωγικό έργο του Ευγενίου Βούλγαρη - Συμβολή στην Παιδεία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Patra, 2004.

İnternet Kaynakları:

"Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Maddeleri ve Önemi", *http://tarihportali.net/kucuk-kaynarca-antlasmasinin-maddeleri-ve-onemi/*, Erişim Tarihi: 20.10.2016.

"Rasyonalizm (Akılsalcılık)", *http://www.felsefesinifi.com/?Bid=450984*, Erişim Tarihi: 21.06.2017.

http://www.unipd.it/en/university/history, Erişim Tarihi: 06.07.2016.

DELLİS, Ioannis Georgios, *Οι Επιδράσεις των Ιδέων του Voltaire και του John Locke στο Σχεδίασμα περὶ Ανεξιθρησκείας του Ε.Βούλγαρη, http://media.ems.gr/ekdoseis/ellinika/Ellinika_52_1/ekd_peel_52_1_Dellis.pdf,* Erişim Tarihi: 01.06.2017.

PATİNİOTİS, Manolis, "Οι Έλληνες λόγιοι του 18ου αιώνα και οι επιστήμες του Διαφωτισμού",*https://www.eens.org/EENS_congresses/2010/ Patiniotis_Manolis.pdf*, Erişim tarihi: 02.05.2017.

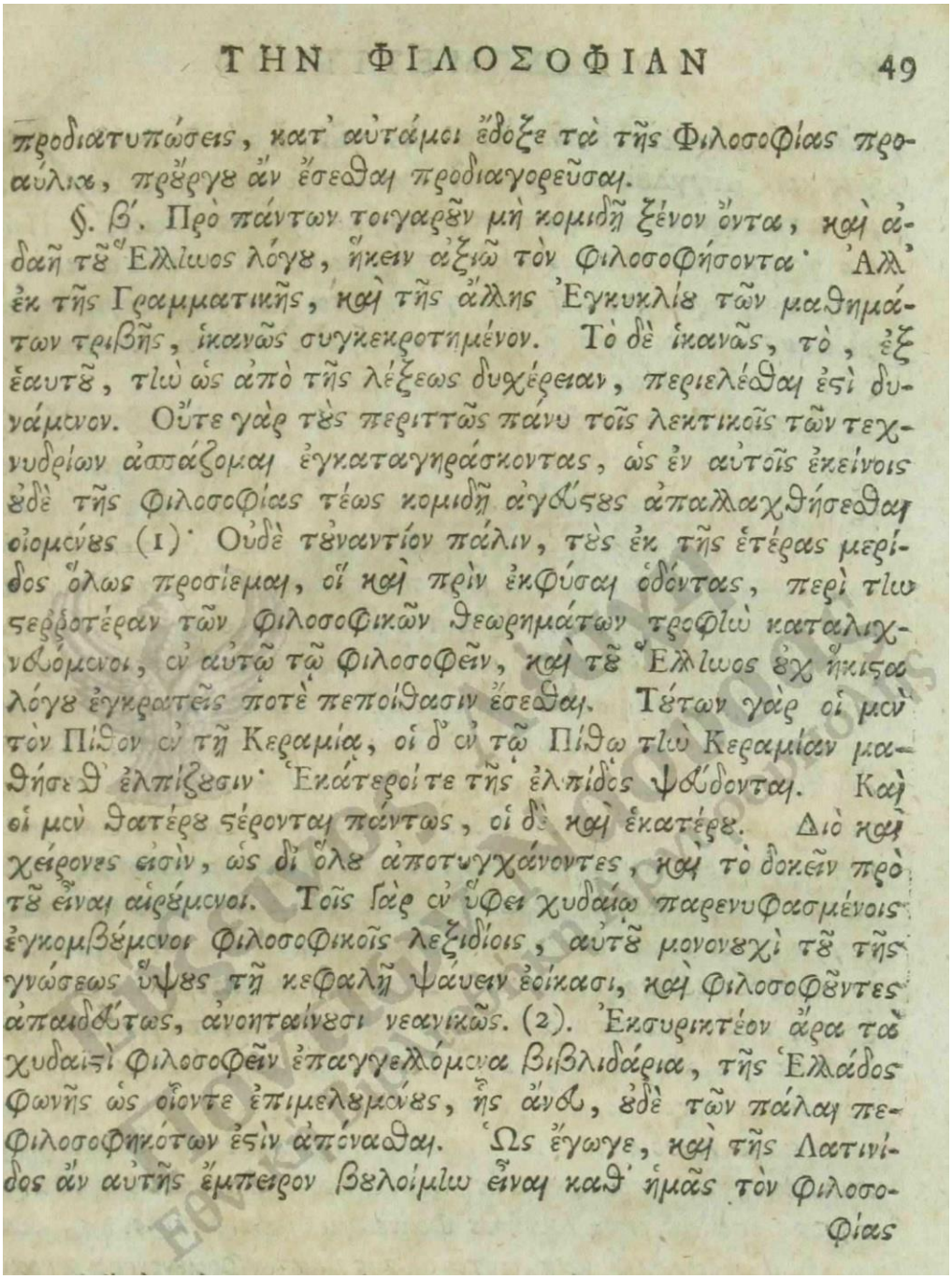
SPİROPULOS, Haralambos, "Ιώσηπος Μοισιόδακας (1730-1800), «ο μεγάλος άγνωστος της νεοελληνικής παιδείας»", *http://eranistis.net/wordpress /2014/01/05/ιώσηπος-μοισιόδακας-1730-1800-ο-μεγάλος-άγν/*, Erişim tarihi: 20.05.2017.

SPİROPULOS, Haralambos, "Οι παιδαγωγικές αντιλήψεις του Ιώσηπου Μοισιόδακα", Eranistis, 2014 ,http://eranistis.net/wordpress/2014/01/23, 01.06.2017.

https://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Biographies/Leibniz.html, Erişim Tarihi: 01.05.2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=D%C4%DIYAKOZ, Erişim Tarihi: 31.11.2017.

EKLER

ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ 49

προδιατυπώσεις, κατ' αὐτάμοι ἔδοξε τὰ τῆς Φιλοσοφίας προαύλια, πρὲργε ἂν ἔσεσθαι προδιαγορεῦσαι.

§. β'. Πρὸ πάντων τοιγαρῆν μὴ κομιδῇ ξένον ὄντα, καὶ ἀδαῆ τὲ Ἑλλίνος λόγε, ἥκειν ἀξιῶ τὸν Φιλοσοφήσοντα· Ἀλλ' ἐκ τῆς Γραμματικῆς, καὶ τῆς ἄλλης Ἐγκυκλίε τῶν μαθημάτων τριβῆς, ἱκανῶς συγκεκροτημένον. Τὸ δὲ ἱκανῶς, τὸ, ἐξ ἑαυτὲ, τλιὼ ὡς ἀπὸ τῆς λέξεως δυχέρειαν, περιελέσθαι ἐςὶ δυνάμενον. Οὔτε γὰρ τὲς περιττῶς πάνυ τοῖς λεκτικοῖς τῶν τεχνυδρίων ἀσπάζομαι ἐγκαταγηράσκοντας, ὡς ἐν αὐτοῖς ἐκείνοις ἐδὲ τῆς Φιλοσοφίας τέως κομιδῇ ἀγθύσες ἀπαλλαχθήσεσθαι οἰομένες (1)· Οὐδὲ τὲναντίον πάλιν, τὲς ἐκ τῆς ἑτέρας μερίδος ὅλως προσιέμαι, οἵ καὶ πρὶν ἐκφύσαι ὀδόντας, περὶ τλιὼ σερβοτέραν τῶν Φιλοσοφικῶν θεωρημάτων τροφιὼ καταλιχνδόμενοι, ἐν αὐτῷ τῷ Φιλοσοφεῖν, καὶ τὲ Ἑλλίνος ἐχ ἥκιςα λόγε ἐγκρατεῖς ποτὲ πεποίθασιν ἔσεσθαι. Τέτων γὰρ οἱ μὲν τὸν Πίθον ἐν τῇ Κεραμίᾳ, οἱ δ' ἐν τῷ Πίθῳ τλιὼ Κεραμίαν μαθήσε θ' ἐλπίζεσιν· Ἑκάτεροί τε τῆς ἐλπίδος ψεύδονται. Καὶ οἱ μὲν θατέρε σέρονται πάντως, οἱ δὲ καὶ ἑκατέρε. Διὸ καὶ χείρονες εἰσὶν, ὡς δι' ὅλε ἀποτυγχάνοντες, καὶ τὸ δοκεῖν πρὸ τὲ εἶναι αἱρέμενοι. Τοῖς γὰρ ἐν ὕφει χυδαίῳ παρενυφασμένοις ἐγκομβέμενοι Φιλοσοφικοῖς λεξιδίοις, αὐτὲ μονονεχὶ τὲ τῆς γνώσεως ὕψες τῇ κεφαλῇ ψαύειν ἐοίκασι, καὶ Φιλοσοφῦντες ἀπαιδεύτως, ἀνοηταίνεσι νεανικῶς. (2). Ἐκσυριπτέον ἄρα τὰ χυδαίζι Φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενα βιβλιδάρια, τῆς Ἑλλάδος φωνῆς ὡς οἷόντε ἐπιμελεμένες, ἧς ἄνωθ, ἐδὲ τῶν πάλαι περιφανῶν ἐςὶν ἀπόναθαι. Ὡς ἔγωγε, καὶ τῆς Λατινίδος ἂν αὐτῆς ἔμπειρον βελοίμιν εἶναι καθ' ἡμᾶς τὸν Φιλοσοφίας

EK 1: Evgenios Vulgaris'in 1766'da Leibzig'de yayımladığı *Mantık (Λογική)* eserinde İosipos Misiodakas'a ithafen yazdığı bölüm.

Ἐγὼ διὰ λόγες, τὲς ὁποίες ἐπιφέρω, ἔκεινα νὰ ἐξυφάνω τὴν Παρέσαν Συγγραφὴν ἐν τῷ ἁπλῷ ὕφει, σώζων ὅμως ἀεὶ τὲς ὡρισμένες ὄρες τῶν πραγμάτων, οἵτινες ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἀρχαίοις, καὶ μεθαρμόζων ἀεὶ τὸ ἁπλοῦν ὕφος ἐπὶ τὸ σεμνότερον, ἢ τὸ ἐλάχισον ἐπὶ τὸ πρεπωδέσερον τῇ ἀνὰ χεῖρας πραγματευομένῃ ὕλῃ. Τρεῖς εἶναι οἱ λόγοι κυρίως, ὑπὸ τῶν ὁποίων προαχθεὶς προέκρινα τὸ ἁπλοῦν ὕφος ἀπὸ τὸ ἑλληνικόν. Ὁ πρῶτος μὲν εἶναι, διότι ἡ σαφήνεια, ὁσάκις τὰ πράγματα ἐκτίθενται ἁπλοϊκῶς, προσλαμβάνει ἐπίτασιν, ὁ δεύτερος δὲ, διότι τὰ πράγματα, ἐκτεθειμένα ἁπλοϊκῶς, γίνονται νοητὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς μὴ ἀψαμένοις Γραμματικῆς, ὁ τρίτος δὲ, διότι καλὸν εἶναι τέλος, ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ νὰ γράφωσιν εἴτε περὶ τῶν Ἐπισημῶν, εἴτε καὶ περὶ πραγμάτων ἄλλων ἐν τῇ τετριμμένῃ, ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ αὐτῶν. Ἕκασος γινώσκει, πῶς πάντα τὰ ἔξυπνα τῆς Εὐρώπης γράφουσιν ἐν τῷ νῦν, ἕκασον ἐν τῇ ἰδιαζούσῃ διαλέκτῳ αὐτοῦ, τόσον περὶ τῶν Ἐπισημῶν, ὅσον περὶ πάσης ἑτέρας ὕλης τῆς πολυμαθείας ἁπλῶς. Ἡ Μάθησις, ἡ Φιλοσοφία, ἡ Ἱερὰ Θεολογία, πᾶν εἶδος ἄλλο διδασκαλιας φθέγγεται τὴν σήμερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ πᾶν μὲν κιμβρισὶ, πᾶν δὲ βελγισὶ, πᾶν δὲ σκυθισὶ, πᾶν δὲ ἄλλως ἢ ἄλλως, καὶ οὐδὲν ἧττον ἡ Φιλοσοφία, ἡ Μάθησις, πᾶσα Ἐπισήμη ἄλλη νομίζεται ἐπίσης φέρουσα τὸ σεμνὸν αὐτῆς, ὅπως, καὶ ἐν ᾧ

ἐφθέγ-

ἐφθέγγετο λατινισί. Ἡ ἀλήθεια, ἥτις εἶναι τὸ καθ' αὐτὸ ὑποκείμενον πάσης ἐπιστήμης ἁπλῶς, ὁπωσποτε τύχοι ἠμφιεσμένη, ὅπερ ἐστιν, ἐκφεφασμένη, εἶναι πάντοτε λογισέα καλή, ἂν δὲ ἡ αὐτὴ ἀλήθεια τύχῃ ἠμφιεσμένη ἐν τρόπῳ, ὥστε νὰ εἶναι τοῖς πᾶσι θεατή, ὅπερ ἐστιν, ἐκφεφασμένη ἐν λέξει τετριμμένῃ, ὥστε νὰ εἶναι τοῖς πᾶσι καταληπτή, μήτε εἶναι ἀπᾴδον πάντως, ὅτι νὰ λογισθῇ ἔτι μᾶλλον καλή. Τὶ τὸ ὄφελος ἀπὸ ἐκείνων τῶν ἐγριφωμένων, τῶν παρ' ἡλικίαν ὕφεων, τὰ ὁποῖα ἐπιφροσθέσι τὴν καλὴν ὄψιν τῆς ἀληθείας ὡς ἄλλαι καλύπτραι ὁλοτρόσωποι, ἢ ἐν τοῖς ὁποίοις φαίνεται κατωρρωγμένη ἡ ἀλήθεια, καθὼς εἶναι κατωρρωγμένος ἡ ὁ χρυσὸς αὐτὸς ἐν τοῖς μεταλλείοις; Ἂν ὁ Συγγραφεὺς εἶναι πεπληροφορημένος περὶ τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων τῆς Συγγραφῆς αὐτοῦ, ἡ ἂν τὰ πράγματα τῆς Συγγραφῆς αὐτοῦ εἶναι χρήσιμα, μεγάλα, γρίφοι, λέξεις ἄτριτοι, παροιδίαι, ὅσα τοιαῦτα: πάντα εἶναι περιττὰ αὐτῷ, διότι ὁ σκοπὸς εἶναι τέλος, ὅτι νὰ ἐκτεθῇ ἡ ἀλήθεια, ἡ νὰ χρησιμεύσῃ.

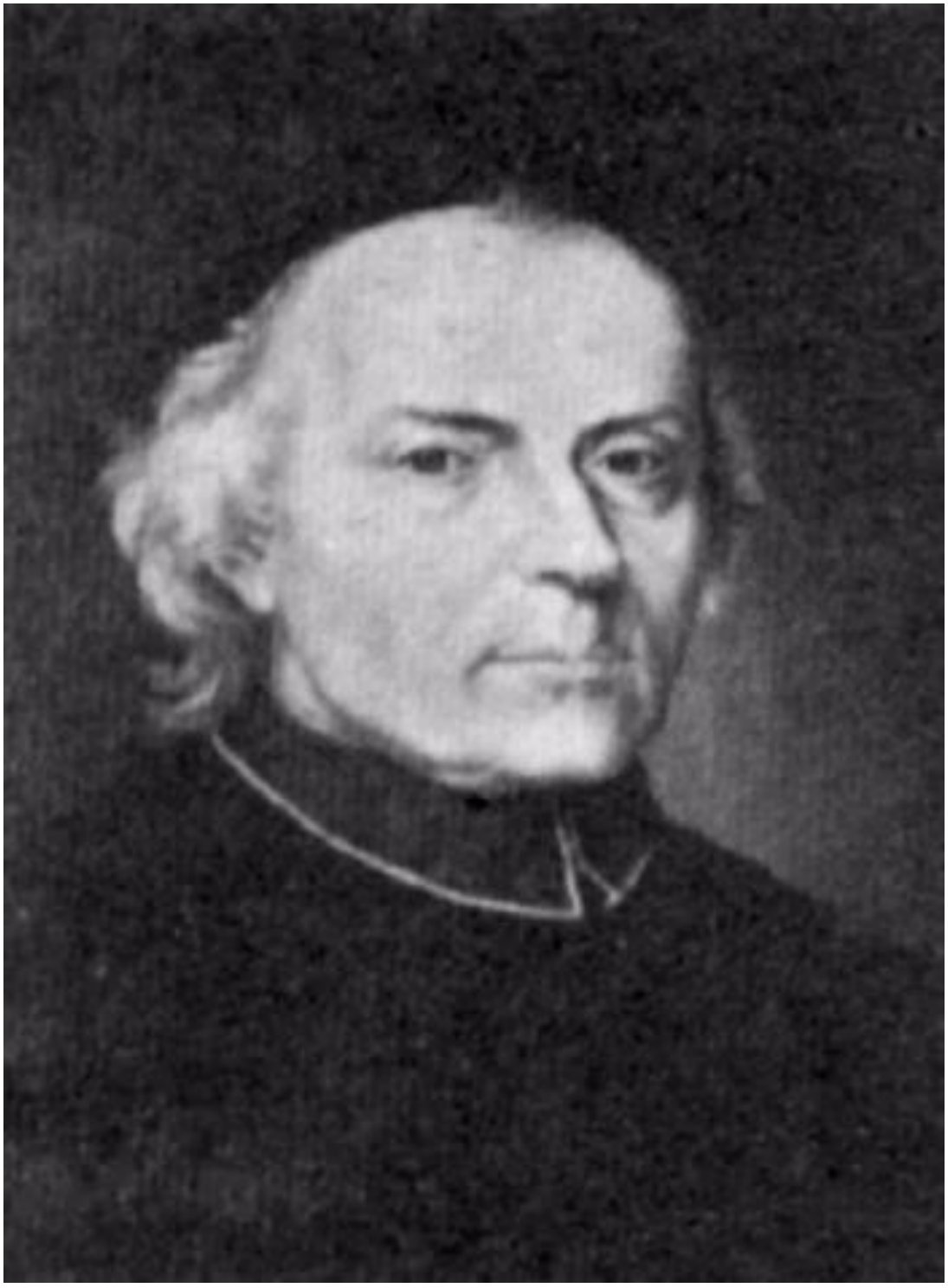
Ἐν ᾧ ἐγὼ γνωμοδοτῶ τοιουτοτρόπως περὶ τοῦ ἁπλοῦ ὕφους, μήτε ὑπολαβέτω τις, ἀξιῶ, πῶς ἐγὼ κατακρίνω ἐκείνους, ὅσοι, ἔχοντες δεξιότητα ἱκανὴν ἐν τῷ ἑλληνισμῷ, γράφουσιν ἁπλῶς ἑλληνικῶς. Γραφέτωσαν οἱ ἄνδρες ἀγαθῇ τῇ τύχῃ εἴτε περὶ τῶν Ἐπιστημῶν, εἴτε περὶ πραγμάτων ἄλλων ἑλληνικῶς, πλὴν, κατὰ τὸ αὐτὸ μὴ κατακρινέτωσαν ἐκείνους, ὅσοι, ἔχοντες δεξιότητα ἱκανὴν ἐν τῷ ἁπλῷ ὕφει, γράφουσιν ἁπλῶς ἁπλοϊκῶς. Ὁ Κλεινὸς Εὐγένιος ἐν τῷ ά: παραγρ: τῆς πέ: προδιατρ: αὐτοῦ λέγει, πῶς ἐκσυρικτέον τὰ χυδαϊκὶ φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλόμενα βιβλιδάρια, διὰ τὶ; διότι προλέγει μικρὸν ἀνωτέρω, πῶς οἱ ἐν ὕφει χυδαίῳ παρενυφασμένοις ἐγκομβέμενοι φιλοσοφικοῖς λεξιδίοις, φιλοσοφῶσι μὲν ἀπαιδεύτως, ἀνοηταίνουσι δὲ νεανικῶς. Ἰδὲ πάντως μία ἀπόφανσις προφανῶς ἀντιβαίνουσα τοῖς ὅροις τῆς διαλεκτικῆς: Φιλοσοφοῦντες μὲν ἀπαιδεύτως, ἀνοητάινοντες δὲ νεανικῶς εἶναι λογισέοι, ὅσοι ἢ δὲν μετέχουσι Φιλοσοφίας, πλὴν φιλοσοφοῦσι προπετῶς,

ἢ μετέχουσι μὲν ὀλιγωστῶν, πολὺν παραμορφοῦσιν αὐτὴν διὰ τῆς ἐπιδείξεως αὐτῶν, δὲν ὅσοι, σείχοντες τοῖς ἴχνεσιν αὐτῆς ἀκριβῶς, γράφουσιν ἐν ὕφεσι χυδαίοις περὶ αὐτῆς, διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι κοινὴ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἁπλῶς, ἐπομένως δὲ κὴ πάσαις ταῖς διαλέκτοις ἁπλῶς: μήτε εἶναι προσδεδεμένη πάντως μιᾷ κὴ μόνῃ διαλέκτῳ, τῇ ἑλληνικῇ. Ὁ Μέγας Ἀνὴρ, ἀντὶ νὰ ἐκσυριχῇ, ὤφειλε νὰ συσήσῃ μᾶλλον τὸ ἁπλοῦν ὕφος ἡμῶν, προσδιορίζων αὐτῷ τὰς ὁρας, κατὰ τὰς ὁποίας εἶναι ῥυθμισέον, δὲν νὰ ἐκφαυλίσῃ αὐτὸ, ὅσον δὲν εἶναι ἐκφαυλισέα μήτε ἡ σκυθικὴ αὐτὴ, ἧς τόγε νῦν ἔχον ἐπαίει. Ὅταν τὸ ἁπλοῦν ὕφος εἶναι καθαρὸν ἀπὸ ξένων εἴτε λέξεων, εἴτε φράσεων, εἶναι ἐμφαντικὸν ὁπωσδήποτε, κὴ ἱκανὸν νὰ ἐκθέσῃ πᾶσαν ὕλην ἐπιστημονικὴν, διὰ τί νὰ λογίζηται ἐκσυρικτέον; Ἕκαστος ὁμολογεῖ, πῶς τὸ ἁπλοῦν ὕφος δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ μιμηθῇ ἐκ τὸν ὄγκον, ἐκ τὸ ἐμβριθὲς, ἐκ τὸ σύντομον τοῦ ἑλληνικοῦ, πλὴν αὐτὸ ἔχει εἶτα προτέρημα ἰδιάζον τὸ σαφὲς, τὸ ὁποῖον, σκοπέμενον τῷ λόγῳ τοῦ ἐπωφελοῦς, ἄξιον εἶναι νὰ κριθῇ πάντως ἀντιστικοῦν πάντα τὰ προτερήματα τὰ ἰδιάζοντα τῷ ἑλληνικῷ. Ποῖον ὄφελος ἐκείνοις τοῖς νέοις διασώταις τῆς Φιλοσοφίας ἀπὸ ἐκείνων τῶν δεινοτάτων συντάξεων, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐγκαλυπτόμενοι οἱ πατέρες αὐτῶν ὡς ἐν λόχμαις βαθείαις, φαίνονται λέγοντες τὰ μεγάλα, ἐν ᾧ πολλάκις δὲν λέγουσι μήτε τὰ μικρά; Πᾶν τὸ ἐναντίον εἶναι νοητέον περὶ τῶν γραφόντων ἐν τῷ ἁπλῷ ὕφει, οἵτινες, μὴ ἔχοντες τὰ κρυσφύγετα τῶν πρώτων, ἀγωνίζονται νὰ γράψωσιν ἐν ταῖς Συγγραφαῖς αὐτῶν ἁπλῶς περὶ τῶν γραπτέων, κὴ οἵτινες, ἂν διαμαρτάνωσιν ἐνίοτε ἢ τῆς ἀληθείας ἢ τῆς ἀκριβείας, ἀνθρώπινα πεπονθότες, ὅμως εἶναι συγγνωσέοι παρὰ παντὶ κρίνοντι τὰ πράγματα εὐγνωμόνως.

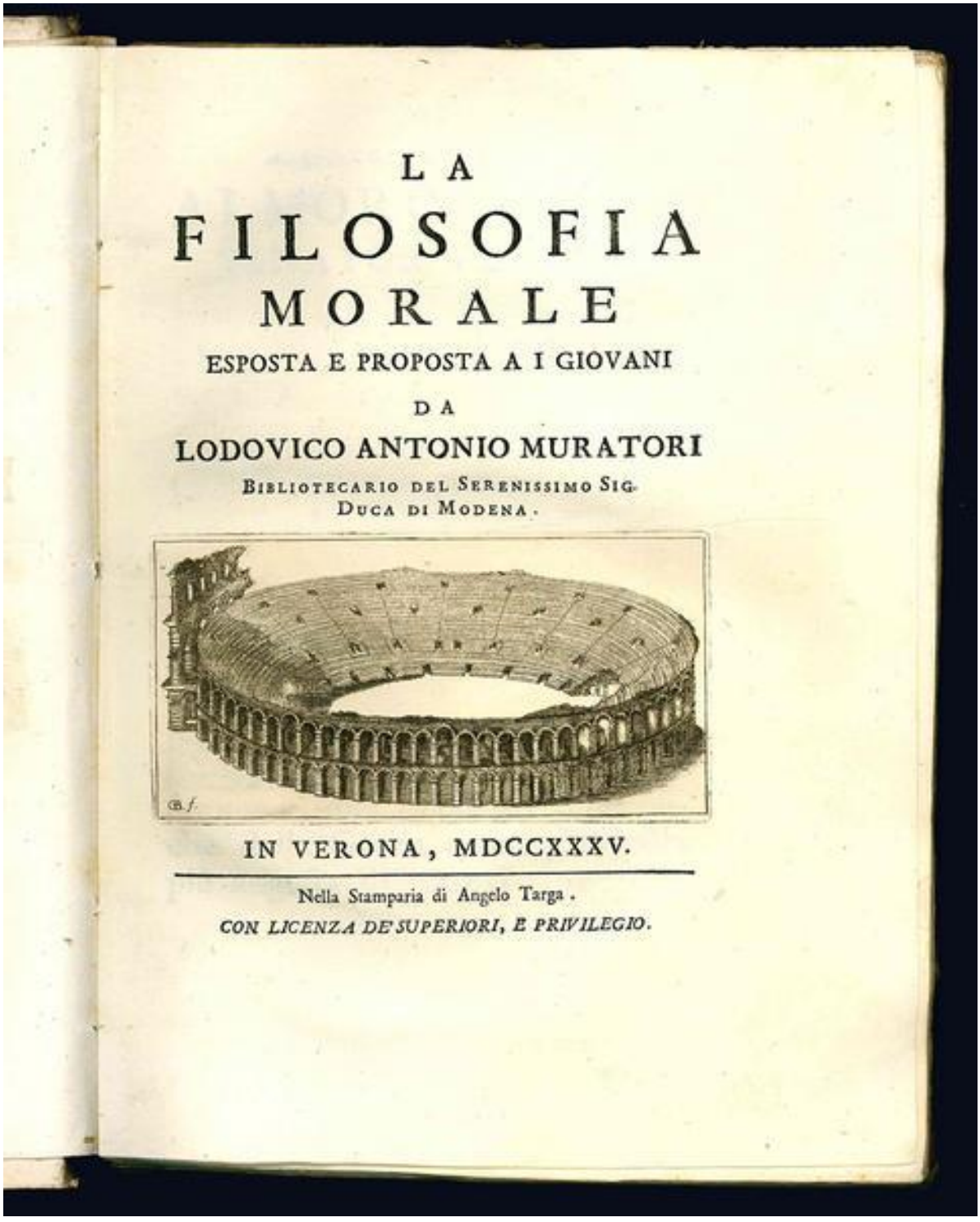
EK 2: İosipos Misiodakas'ın 1781'de Viyana'da yayımladığı *Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας)* adlı eserinde Evgenios Vulgaris'e ithafen yazdığı bölüm.

EK 3: Evgenios Vulgaris.

EK 4: Ludoviko Antonio Muratori.

L A

F I L O S O F I A

M O R A L E

ESPOSTA E PROPOSTA A I GIOVANI

D A

LODOVICO ANTONIO MURATORI

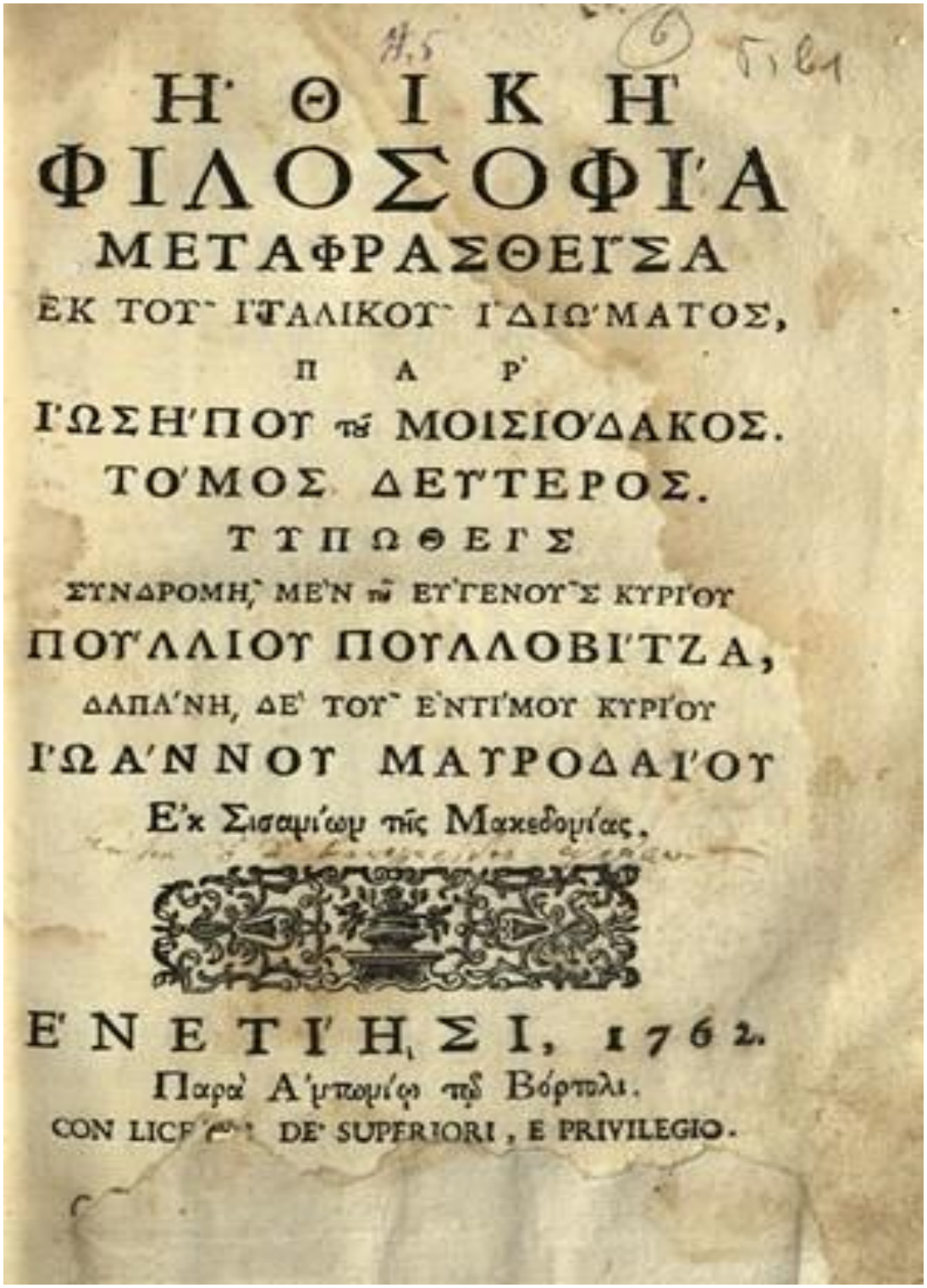
BIBLIOTECARIO DEL SERENISSIMO SIG.
DUCA DI MODENA.

IN VERONA, MDCCXXXV.

Nella Stamparia di Angelo Targa.

CON LICENZA DE' SUPERIORI, E PRIVILEGIO.

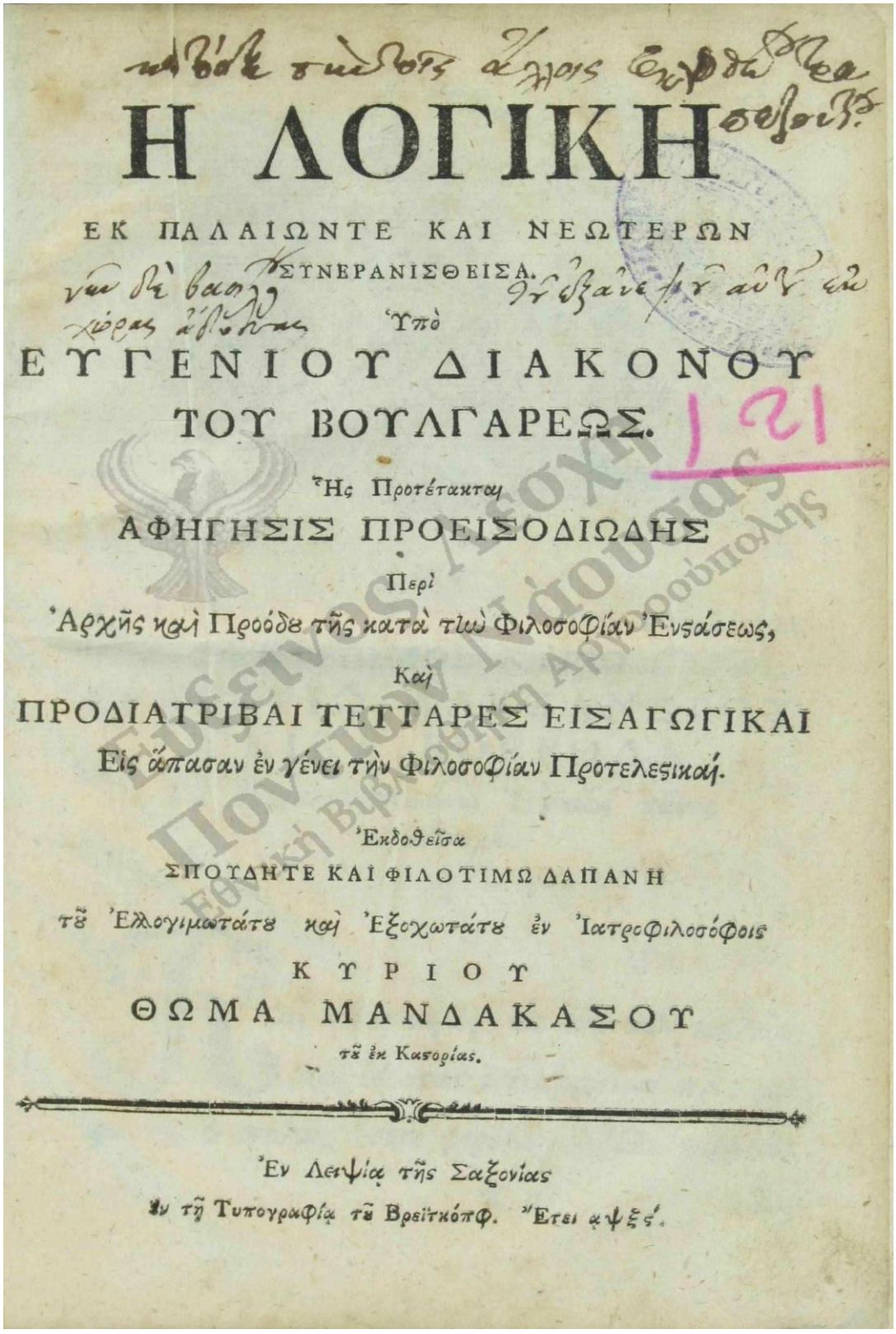
EK 5: Ludoviko Antonio Muratori'nin *Gençlere öğütler ve Ahlak Felsefesi* (*Filosofia Morale Esposta E Proposta Ai Giovani)* adli eseri.

Η Θ Ι Κ Η
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ
ΕΚ ΤΟΥ ΙΤΑΛΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ,
ΠΑΡ'
ΙΩΣΗΠΟΥ τοῦ ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ.
ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.
ΤΥΠΩΘΕΙΣ
ΣΥΝΔΡΟΜΗ, ΜΕΝ τῶ ΕΥΓΕΝΟΥΣ ΚΥΡΙΟΥ
ΠΟΥΛΛΙΟΥ ΠΟΥΛΛΟΒΙΤΖΑ,
ΔΑΠΑΝΗ, ΔΕ ΤΟΥ ΕΝΤΙΜΟΥ ΚΥΡΙΟΥ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΥΡΟΔΑΙΟΥ
Ἐκ Σισαμίου τῆς Μακεδονίας.

ΕΝΕΤΙΗΣΙ, 1762.
Παρὰ Ἀμπωμίῳ τῷ Βόρτολι.
CON LICENZA DE' SUPERIORI, E PRIVILEGIO.

EK 6: Misiodakas'ın Muratori'nin eserinden halk diline çevirdiği *Ahlak Felsefesi (Ηθική Φιλοσοφία) (1761)* isimli eseri.

Η ΛΟΓΙΚΗ

ΕΚ ΠΑΛΑΙΩΝΤΕ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΩΝ

ΣΥΝΕΡΑΝΙΣΘΕΙΣΑ.

Ὑπὸ

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ

ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ.

Τῆς Προτέτακται

ΑΦΗΓΗΣΙΣ ΠΡΟΕΙΣΟΔΙΩΔΗΣ

Περὶ

Ἀρχῆς καὶ Προόδε τῆς κατὰ τὶω Φιλοσοφίαν Ἐνσάσεως,

Καὶ

ΠΡΟΔΙΑΤΡΙΒΑΙ ΤΕΤΤΑΡΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ

Εἰς ἅπασαν ἐν γένει τὴν Φιλοσοφίαν Προτελεσικάι.

Ἐκδοθεῖσα

ΣΠΟΥΔΗΤΕ ΚΑΙ ΦΙΛΟΤΙΜΩ ΔΑΠΑΝΗ

τῦ Ἐλογιμωτάτυ καὶ Ἐξοχωτάτυ ἐν Ἰατροφιλοσόφοις

ΚΥΡΙΟΥ

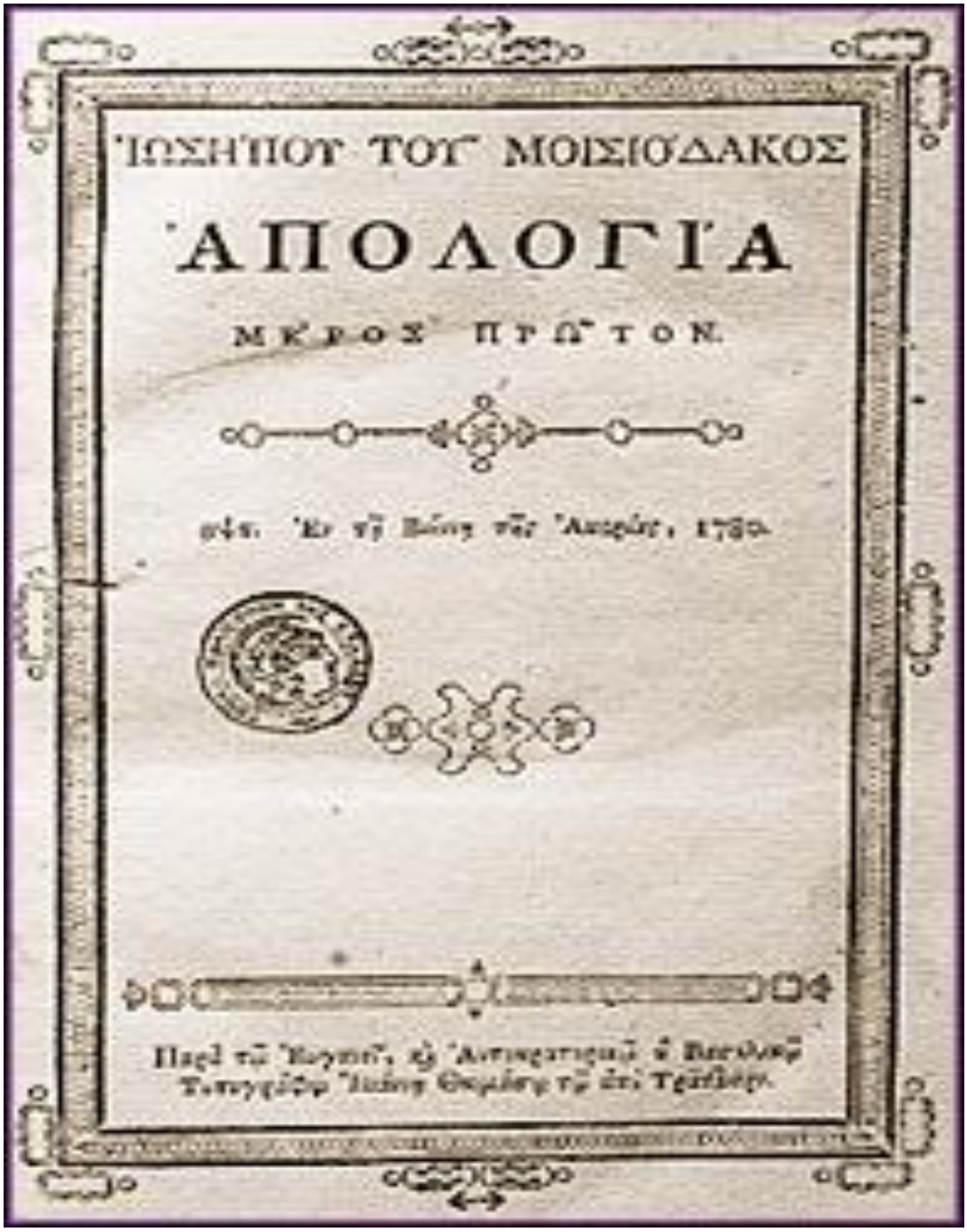
ΘΩΜΑ ΜΑΝΔΑΚΑΣΟΥ

τῦ ἐκ Κασορίας.

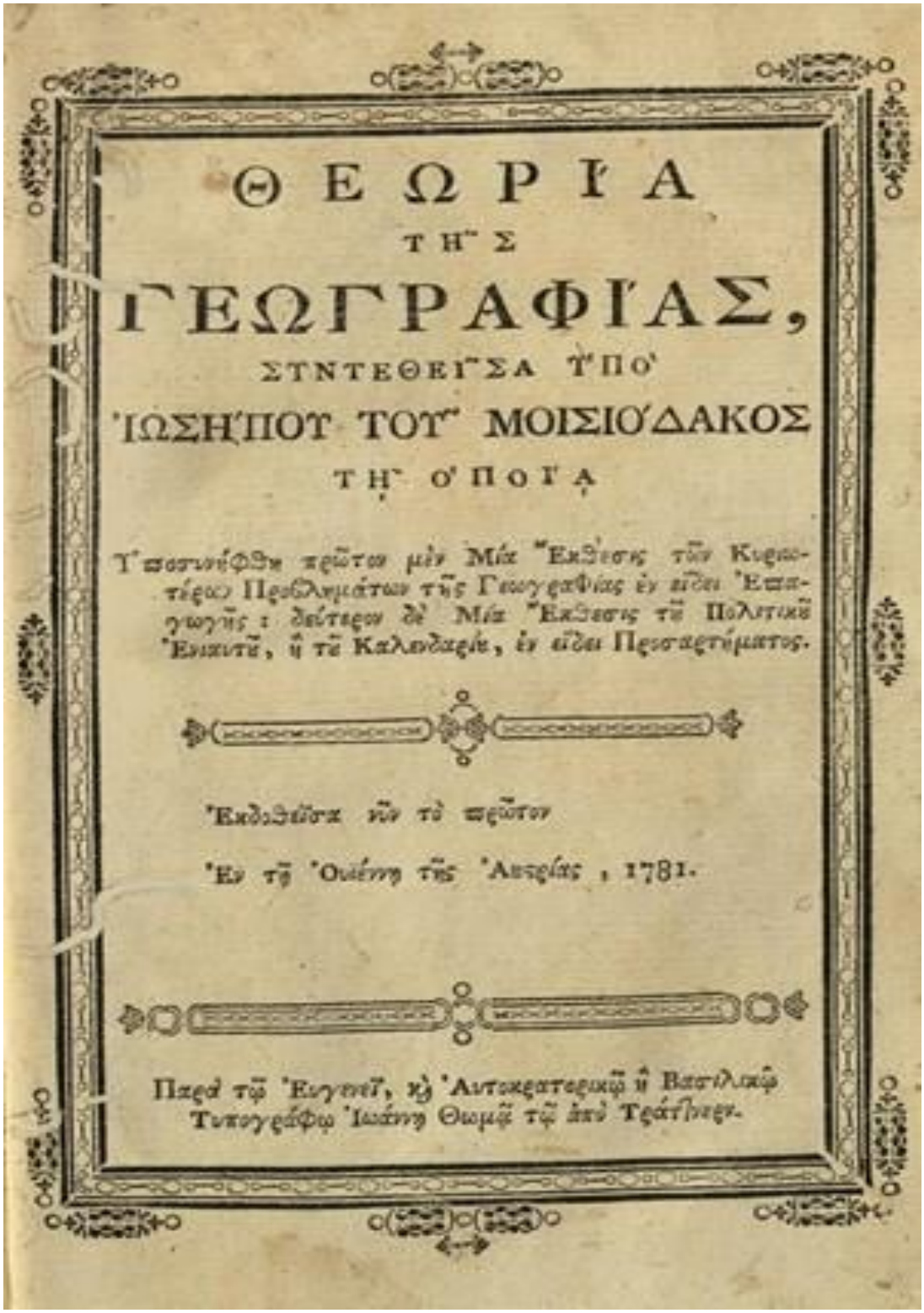
Ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξονίας

ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ τῦ Βρειτκόπφ. Ἔτει ᾳψξς'.

ΕΚ 7 : Vulgaris'in *Mantık (Λογική)*(1766) isimli eseri.

ΕΚ 8: Misiodakas'ın *Savunma (Απολογία)* (1780) isimli eseri.

ΘΕΩΡΙΑ
ΤΗΣ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ,
ΣΥΝΤΕΘΕΙΣΑ ΥΠΟ
ΙΩΣΗΠΟΥ ΤΟΥ ΜΟΙΣΙΟΔΑΚΟΣ
ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΔΟΣ

Συνίσταται πρῶτον μὲν Μίαν Ἔκθεσιν τῶν Κυριωτέρων Προβλημάτων τῆς Γεωγραφίας ἐν εἴδει Εἰσαγωγῆς· δεύτερον δὲ Μίαν Ἔκθεσιν τῆ Πολιτικῆ Ἐπιστήμη, ἢ τῆ Καλουμένῃ, ἐν εἴδει Περιγράμματος.

Ἐκδοθεῖσα νῦν τὸ πρῶτον

Ἐν τῇ Οὐιέννῃ τῆς Αὐστρίας, 1781.

Παρὰ τῷ Εὐγενεῖ, καὶ Αὐτοκρατορικῷ ἢ Βασιλικῷ Τυπογράφῳ Ἰωάννῃ Θωμᾷ τῷ ἀπὸ Τραττνερν.

EK 9 : Misiodakas'ın *Coğrafya Teorisi (Θεωρία της Γεωγραφίας) (1781) isimli eseri.*

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙ'Α
ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΩΝ Α'ΓΩΓΗ'Σ,
Η"
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙ'Α,
ΣΥΝΤΕΘΕΙ'ΣΑ ΠΑΡΑ'
ΓΩΣΗΠΙΟΥ ΤΟΥ" ΜΟΙΣΙΟ'ΔΑΚΟΣ,
Καὶ νυνὶ δὲ τοῖς παισὶν Φιλοτίμῳ τε Ἐντιμοτάτῳ
καὶ Χριστιανοτάτῳ τῶν ἁπανταχοῦ,
ΚΥΡΙΟΥ ΚΥΡΙ'ΟΥ
ΘΕΟΔΩ'ΡΟΥ
Ε'ΜΜΑΝΟΥΗ'ΛΟΥ ΓΚΙ'ΚΟΥ ΤΟΥ"
Α'ΠΟ ΜΟΣΧΟΠΟ'ΛΕΩΣ.
Φ Φ Φ
ΦΩΟΘ'. Ε'ΝΕΤΙ'ΗΣΙ, 1779.
Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων.
CON LICENZA DE' SUPERIORI.

EK 10: Misiodakas'ın *Çocuk Eğitimi Üzerine bir Tez ya da Pedagoji (Πραγματεία περί παίδων αγωγής ή παιδαγωγία)(1779)isimli eseri.*